

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TÜRK DİLİ İLE UKRAYNA DİLİNİN
CÜMLE YAPILARININ KARŞILAŞTIRILMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Valeriia LUTSENKO

**Enstitü Anabilim Dalı :Türk Dili ve Edebiyatı
Enstitü Bilim Dalı :Yeni Türk Dili**

Tez Danışmanı: Prof. Dr.M. Mehdi ERGÜZEL

KASIM – 2013

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

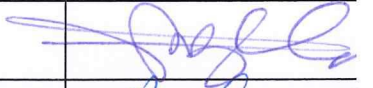

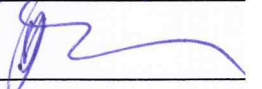
TÜRK DİLİ İLE UKRAYNA DİLİNİN
CÜMLE YAPILARININ KARŞILAŞTIRILMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Valeriia LUTSENKO

Enstitü Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Enstitü Bilim Dalı : Yeni Türk Dili

Bu tez 21/11/2013 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Prof. Dr. M. Mehdi ERGÜZEL	Kabul	
Yrd. Doç. Dr. Okan KOŞ	Kabul	
Doç. Dr. Recep AKAY	Kabul	

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Valeriia Lutsenko

21.11.2013

ÖNSÖZ

Cümlenin oluşmasında biçim ve anlam iç içe geçmiş iki önemli unsurdur. Dil incelemelerinde biçimi açıklarken anlamdan, anlamı açıklarken de biçimden yararlanılmalıdır.

Son zamanlarda Türkoloji de en fazla tartışmanın yapıldığı alan söz dizimi; özellikle de yapılarına göre cümle türleri konusudur. Söz dizimi alanında araştırma yapanlar için kafa karıştırıcı olan bu durumda ek olarak bir metni oluşturan metin üreticisinin dil birimlerini dilediğinde kullanma hakkından kaynaklanan farklı cümle kuruluşları da değerlendirmede zorlaştırıcı etmenlerdir.

Tezimin konusu Türkçe ile Ukrayna Dilinin cümle yapılarının karşılaştırılması. Biz bu çalışmamızda cümlenin unsurlarını, çeşitlerini, tiplerini Türkçe ve Ukrayna Dilleri arasında karşılaştırma yaparak incelemeye çalıştık.

İki bölüm halinde hazırladığımız tezimin ilk bölümde cümle kavramına geniş olarak yer verilmiş; tanımı, unsurları, unsurlarının sıralanışı, tasnifi ve görüş birliğine varılmamış konuları ile cümle bahsi çeşitli kaynaklardan hem Türkçede hem de Ukraynacada derlenen bilgiler gösterilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde metinlerden tespit ettiğimiz cümleler; Leyla Karahan ve Muharrem Ergin başta olmak üzere diğer Ukraynalı dilcilerimizin görüşleri de değerlendirilerek sözünü ettiğimiz cümle tiplerine göre sınıflandırılmıştır.

Tez konumun belirlenmesinde ve tezimin yürütülmesine desteğini muhterem hocam Prof. Dr. M. Mehdi ERGÜZEL'e, çalışmalarımnda desteklerini esergemeyen her zaman yanımda hissettiğim aileme, teşekkür ederim.

ValeriiaLutsenko

21.11.2013

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	ii
ŞEKİLLER LİSTESİ	iii
TABLolar LİSTESİ	iv
ÖZET	v
SUMMARY	vi
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: CÜMLE	3
1.1. Tanımı	3
1.2. Cümleyi Oluşturan Unsurlar	4
1.3. Cümlenin Yardımcı Unsurları.....	12
1.4. Cümle Unsur Dizilişi	17
1.5. Türkçede Cümle Tasnifleri	19
1.6. Türkçede Cümle Yapıları ve Onların Ukrayna Dilindeki Karşılıkları.....	28
1.7. Türkçe Metinlerden Cümle Örnekleri.....	40
1.7.1. Reşat Nuri Güntekin'in Eserlerinin Ukrayna Diline Çevirisi.....	57
1.7.2. Orhan Pamuk'un Eserlerinin Ukrayna Diline Çevirisi	68
1.7.3. Yahya Kemal Beyatlı'nın Şiirlerinin Ukrayna Diline Çevirisi.....	76
BÖLÜM 2: TÜRK DİLİ İLE UKRAYNA DİLİNİN CÜMLE YAPILARIN	
KARŞILAŞTIRMASI	83
2.1. Rusça ve İngilizcede Özne Göstergeleri	83
2.2. Ukraynalı Yazar ve Şairlerin eserlerinden Cümle Yapısı Örnekleri.....	89
2.3. Değerlendirme.....	111
SONUÇ	118
KAYNAKÇA	120
ÖZGEÇMİŞ	126

KISALTMALAR

Aİ	: Aziz İstanbul
A.Ö.Ç	: Atanbay, Özel, Çam
ÇEV	: Çeviren
ED	: Eğil Dağlar
Cüm.	: Cümle
MEB	: Mili Eğitimi Bakanlığı
MM	: Mektuplar Makaleler
Ö.E.T	: Özkan, Esin, Tören
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
SH	: Siyasi ve Edebi Portreler
TD	: Türk Dili
TDD	: Türk Dili Dergisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
Tüm.	: Tümleç
Ö	: Özne
vb.	: ve benzeri
vs.	: ve saire
Yay.	: Yayınları
Y	: Yüklem
Z	: Zarf

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Zarflık yardımcı cümleli bağımlı birleşik cümleler	27
---	----

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1: Örnekler	39
Tablo 2: Damga eserinin bir parçasından cümle yapısı örnekleri ve Ukrayna Diline çevirisi.	61
Tablo 3: Çalığışu eserinin bir parçasından cümle yapısı örnekleri ve Ukrayna Diline çevirisi.	63
Tablo 4: İstanbul adlı eserden cümle yapısı örnekleri ve Ukrayna Diline çevirisinin analizi.....	71
Tablo 5: Sessiz Gemi Şiirin Türkçesi ve Rusça Ukraynaca çevirisi.....	78
Tablo 6. Dilde özne olarak kullanılan zamirler tablosu	86
Tablo 7: İsim cümlesinde özne.....	86
Tablo 8: Ukrayna Dilinden Çeviri örnekleri.....	92
Tablo 9: Şemalar ve Kelime Gruplarının Karşılaştırması.....	111

Tezin Başlığı: Türk Dili İle Ukrayna Dilinin Cümle yapılarının Karşılaştırması

Tezin Yazarı: Lutsenko VALERİİA **Danışman:** Prof. Dr. M. Mehdi ERGÜZEL

Kabul Tarihi: 21 Kasım 2013 **Sayfa Sayısı:** vi (ön kısım) + 126 (tez)

Ana bilim dalı: Türk Dili ve Edebiyatı **Bilim dalı:** Yeni Türk Dili

Bu tezde Ukrayna dilinden aldığımız örnekleri Türk Dili cümle yapılarıyla karşılaştırdık. Türk Dilinden aldığımız örnekleri de Ukrayna Dili cümle yapılarıyla karşılaştırdık.

Sözdizimi çalışmalarında kullanılan cümle örnekleri çeşitli yazar ve şairlerden seçilmişlerdi.

Tezimde incelediğim Türk Edebiyatı eserleri; Reşat Nuri GÜNTEKİN'in *Damga* ve yine *Çalığışu* adlı eserlerinden yararlandık. Tezimde Orhan PAMUK'un *İstanbul* adlı eserinden örneklerde bulunmaktadır. Son olarak da Türk Edebiyatı yazarlarından Yahya Kemal BEYATLI'nın "O Rüzgar" ve "Sessiz Gemi" adlı şiirlerinden bölümleri tezimde örnek olarak kullandım.

Tezimde topladığım Ukrayna Edebiyatı eserleri ise; Ukrayna Edebiyatının en önemli yazarlarından Taras ŞEVÇENKO'nun "Talan Edilmiş Mezar" ve "Gençlik Yıllarım Geçip Gitti" adlı şiirleridir. Bunun yanında Rus Dili Edebiyatının en önemli yazarlarından Aleksandr PUŞKİN'in "Biyelkin'in Hikayeleri" ve "Dubrovski" adlı eserlerinden metinler bulunmaktadır.

İlk olarak Türkçede cümle konusunda çeşitli dil bilgisi kitaplarından ve makalelerden derlenen görüşler verilmiş ve daha sonraki bölümlerde tespit ettiğimiz cümleler bu görüşler etrafında karşılaştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cümle yapıları, cümle türleri, karşılaştırma

Title of the Thesis: The comprehension of sentences and their types in Turkish and Ukrainian language	
Author: Lutsenko VALERİİA	Supervisor: Professor. M. Mehdi ERGÜZEL
Date: 21 November 2013	Nu. of pages: vi (pre text) + 126 (main body)
Department: Turkish Language and Literature Subfield: New Turkish Language	
<p>In this thesis, we received samples of Ukrainian language Turkish language compared sentence structures. The samples that we have received from the Turkish language Ukrainian language sentence structures were comprehended.</p> <p>Writers and poets of the syntax used in the examples of sentences are usually selected from a variety of examples.</p> <p>In thesis there were Turkish and Literature; Rashad Nuri Güntekin <i>Stamp</i> and <i>Bush Bird</i> benefited from the works. In my thesis Orhan Pamuk, <i>Istanbul</i> are examples from the work. Finally, the authors of the Turkish Literature, Yahya Kemal Beyatlı “O Wind” and “Silent Ship” from dissertation chapters collected works.</p> <p>In my thesis I have collected works of literature from Ukrainian language, Ukrainian Taras ŞEVÇENKO’s most important writer of literature “Have been plundered grave” and “Younger years went by” benefited from the works. Finally, the most important writers Alexander Pushkin Russian Literature “Biyelkin'in Stories” and “Dubrovski” There 's texts in the works.</p> <p>In the first sentence in English language, knowledge of a variety of opinions on books and articles are complied and given that we've found in the following chapters around the sentences were compared with those opinions.</p>	
Keywords: Structure Of Sentence, Types Of Sentences, Comparison	

GİRİŞ

Dilin en anlamlı birimi olan cümle düzeyinde yapılan çalışmalara baktığımızda çoğunun tekrar eden çalışmalar olduğunu görürüz. Ama cümle yapıları modern dil biliminde Türkçe ve herhangi bir yabancı dil ile karşılaştırma açık bir konudur.

Her şeyden önce bu tür çalışmalarda en göze çarpan durum kullanılan terimlerdeki belirsizliktir. Bazı dilciler söz dizimi çalışmalarında bu belirsizliğe değinmişler ve birtakım öneriler getirmişlerdir. Maalasef modern dil biliminde Türkçe ve Slav dilleri arasında çalışmalar zor bulunmaktadır. Türkologlar Rus ve Ukrayna eserleri üzerinde araştırmalar yapmışlardır. Ama dil bilim konusunda araştırma yapılmayan konular vardır.

Türkçede Söz diziminin cümle üzerindeki araştırmasını Tahsin Banguoğlu, Beserek Başkan, Muharrem Ergin, Leyla Karahan gibi araştırmacılar yapmıştır. Slav dillerinin dil bilimdeki araştırmasını ise Karpenko U.O, Greçko V.A., Maslov U.S. gibi araştırmacılar yapmıştır.

Söz dizimi alanındaki belirsizlikler bu alandaki özelliklerin tam olarak açıklığa kavuşturulamamış olmasından kaynaklanmaktadır.

Yapı ve kuruluş bakımından kaç tip cümle olduğu, bunları oluşturan birliklerin birbirleriyle hangi ilişkileri kurdukları; mesela; bir öznenin bir nesneden yahut bir zarf tümlecinden yapı, anlam ve kullanım bakımından temelde nasıl farklılaştığı; kelime ve kelime guruplarının öge olarak kullanılmasında hangi kuralların işletildiği bir anlam elemanı ile bir görev elemanının birbirlerine nasıl bağlandığı v.s. net olarak ortaya konulamamıştır. Ayrıca edebi Türkçe nin dışındaki resmi Türkçe yle sözlü ve yazılı haberleşme, günlük konuşma ve eğitim Türkçe'sinin söz dizimi ile ilgili olarak hiçbir bilgi verilmemiştir (Karpuz; 1999:627) .

Çalışmanın Amacı

Söz dizi çalışmalarda kullanılan cümle örnekleri genellikle çeşitli yazar ve şairlerden seçilen örneklerdir. Ukraynaca ve Türkçe metinlerden cümle tipleri araştırarak, bilmeye çalıştık. Cümle kavramının anlam ve biçim yönünü bir arada

incelemenin gerekliliğini vurgulamayı amaçladık. Bu konu üzerinde tez çalışmayı faydalı buldum.

Çalışmanın Önemi

Türk Dili ve Ukrayna Dili cümle yapıları arasında daha önce bu şekilde bir araştırma.

Türk ve Ukraynalı yazarların farklı cümle yapılarıyla aynı anlamı taşıyan cümleler kullandıklarını gördük. Biz de farklı eserlerden cümle örnekleri seçerek cümle yapıları, türleri ve bunları oluşturan unsurları inceledik.

Çalışmanın Metodolojisi

Çalışmamız iki bölüm halinde düzenlenmiştir. İlk bölümde cümleyle ilgili tanımlara, cümleyi oluşturan unsurlara, cümlede unsur dizilişine, cümle tasniflerine ve cümlelerin problemlerine değinilmiştir. Bu bölümde mümkün olduğu kadar farklı değerlendirmelere yer verilmeye çalışılmıştır. Türkçede cümle ile ilgili farklı değerlendirmeler söz konusudur. Biz bu çalışmayı yürütürken cümle konusuyla ilgili yetkin bir çalışma olarak değerlendirdiğimiz Prof. Dr. Leyla Karahan'ın *Türkçede Söz Dizimi* isimli çalışmasını esas aldık. Ayrıca Karahan'ın örneklerini de zaman zaman kullandık.

İkinci bölüm ise çalışmamızın asıl kısmını oluşturmaktadır.

Türk Dili ile Ukrayna Dili cümle yapılarının karşılaştırılması, Rusça ve İngilizcede özne göstergeleri araştırılmıştır.

BÖLÜM 1: CÜMLE

1.1. Tanımı

İnsanlar arasındaki duygu ve düşünce paylaşımının yolu dilden geçer. Her dilde mevcut birimlere yapılan bu iletişimin sağlıklı olabilmesi için belli bir sistem vardır. Cümle aslında karmaşık bir dil birliğidir. Bu nedenle cümlenin kesin ve doyurucu bir tanımına ulaşmak zordur. Cümle adına yapılan bir çok tanımın birbirine yakın olduğunu görülür.

- Bir ya da birçok sözcükten oluşan yargılı biçimi tümcedir.
- Cümle konuşan kimsenin kafasındaki bir düşünceyi bütünüyle dinleyene aktarma yeterliğinde bir söyleyiş birliği olup bu sebeple genişletmiş, daha başka üyeler almış bir yargı öbeğidir (Banguoğlu, 2000: 12).
- Cümle; iki durak arasında bulunan ve kendisinden daha büyük bir dilsel yapının içine girmeyecek kadar bağımsız olarak kullanılabilen en geniş dilsel yapı olup, en az bir tane çekimli fiili olma koşulu ile bir veya daha fazla sayıda kelimenin ard arda dizilmesi ile oluşur (Başkan, 1969: 23).
- Cümle; bir düşünceyi, bir isteği, bir haberi eksiksiz sonuca bağlayıp anlatan kelimeler dizisi. Anlam, anlatım ve yargı birliğidir (Bozkurt, 1995: 66).
- Dilin temel amacı göz önüne alınarak yapılacak bir tamamlamada cümle, dildeki birim ve birliklerin iletişim sırasında anlam kazanarak girdikleri yapı olarak yer almalıdır (Ediskun, 1960: 193).
- Cümle bir fikri, bir düşünceyi, bir hareketi, bir duyguyu, bir hadiseyi tam olarak bir hüküm halinde ifade eden kelime grubudur (Ergin, 1993: 54).
- Bir duyguyu, bir düşünceyi, bir hayali, bir olayı, bir isteği, bir hükmü tam olarak bildiren kelime veya kelime topluluğuna denir (Gülensoy, 2000: 17-18).
- Cümle kısaca bir manayı, bir fiilde, bir şahsa, bir zamana bağlı olarak ve maksada uygun şekilde, bir hüküm halinde ifade edilmesidir (Turan, 1998: 300).

- Cümle bilgisi (söz dizimi, sentaks): Cümleyi oluşturan kelime veya kelime gruplarının yapısını, bunların cümlede sıralanışlarını, görevlerini ve cümlenin yapısını inceleyen dil bilgisi dalıdır.

Anlatılmak istenen duygu, düşünce veya olayın sözlü ya da yazılı olarak dilin kurallarına uygun biçimde ifadesi kolay değildir. Sağlam cümle kurma yeteneğinin kazanılması, dili kullanma alışkanlığının geliştirilmesine, bilgi birikimine, çok okumaya ve plânlı bir eğitime bağlıdır.

Cümleyi bir gerdanlığa benzetirsek, cümledeki kelime ve kelime grupları da bu gerdanlığı oluşturan parçalar gibidir. Bir kuyumcu bu gerdanlığı meydana getiren parçaların her birini nasıl özenle seçip bunları belli bir ölçü ve düzen içerisinde, kendisinden de bir şeyler katarak birleştirip bir bütün oluşturuyorsa, eğitim almış kişiler de sağlam ve düzgün cümleler kurabilmelidir.

Kelimelerin sözlük anlamlarını bilmek ve eklerin işlevlerini kavramak, düşüncelerin sağlam cümleler biçiminde ifadesi için yeterli değildir. Cümleyi oluşturan kelime gruplarını bilmeden, kelimenin söz içinde kazandığı anlamı kavramadan, asıl ve yardımcı öğeler arasındaki ilginin nasıl kurulduğunu öğrenmeden sağlam cümleler kurmak zordur.

Özne ve yüklem cümlenin oluşumu için temel unsurlardır; nesne ve tümleçler yardımcı unsur olarak değerlendirilir. Cümle unsurlarını önem derecesine göre değerlendirenler her ne kadar farklı isimlendirmeler yapmış olsalar da esasında özne ve yüklem cümle kuruluşu için önemini belirtmek istemişler (Soyhan, 2004: 7-9).

1.2. Cümleyi Oluşturan Unsurlar

Yüklem/ Prisdok/ Predicate

Yüklem cümlede iş, oluş, hareket, istek bildiren dilbilgisi birliğinin görev adıdır.

Cümlenin bütün yapısı yüklem üzerinde kurulur. Diğer bütün unsurlar fiilin etrafında toplanan, onu destekleyen, onu tamamlayan unsurlardır (Engin, 1993: 377).

Yüklem dışında hiçbir öge yargı bildirmez. Cümle en kısa tanımıyla, bir yüklem demektir; çünkü yüklem tek başına tam bir yargı taşır (Dizdaroğlu, 1994: 15).

Cümlede yargı bildiren çekimli unsur, yüklemidir. İş, hareket, oluş, durum yüklem tarafından karşılanır. Yüklem, cümlenin ana unsurudur. Diğer unsurlar, yüklem anlamını desteklemek üzere cümlede bulunur (Dizdaroğlu, 1994: 152).

Yüklem bildirme, anlaşma aracı olan tümcenin motoru işlevindedir. Kılış ya da oluş durumdaki bir sözcüktür. Kılış ya da oluşun adı değil doğrudan doğruya kendisidir. Bu bakımdan yüklem, çekimli bir eylem ya da ek eylemdir. Çünkü devini ancak bu sözcüklerde sağlanır.

Yüklem öznenin yaptığı işi, oluşu, durumunu belirler. Tümcenin bütünü de yüklem belirler. Tümcenin yüklemi eylem ise eylem tümcesi, ad ise ad tümcesidir (Bozkurt, 1995: 21-22).

Yüklem, adından da anlaşılacağı gibi, tümce içinde kip ve kişi ekleri alan, yani çekimlenmiş eylemdir. Tümce kuruluşunda yer alan özne dışındaki her öge yüklemle ilgilidir. Zarf tümleci ve nesne doğrudan yüklemle ilişkilidir, dolaylı tümleçlerin yüklemle ilişkisi ise dolaylıdır (Eker, 2003: 354).

Yüklem'e örnek

Annen sofrayı kurmaya hazırlandı. (Bu cümlede "hazırlandı" kelimesi yüklemidir).

- 1- Cümlenin temel ögesidir. Cümle yargı bildiren bir söz; yüklem de yargıyı üstlenen öge olduğuna göre yüklemsiz bir cümle olamaz.
- 2- Yüklem, tek kelimedenden de oluşabilir bir kelime grubundan da.
- 3- Cümle oluşturmaya yeterli olan tek öge yüklemidir.
- 4- Diğer unsurlar, yüklem anlamını desteklemek üzere cümlede bulunur.

Yüklem'in yeri

1- Türkçede asıl öge en sonda bulunduğu, yardımcı ögeler daha önce geldiği için Türkçe söz dizimine göre yüklem cümlenin en sonundadır. Bütün ögeler sıralanır, sonra bunlarla hazırlanan haber veya yargı yükleme yüklenir (Eker, 2003: 356).

Örnek:

“Gökyüzünün başka rengi de varmış”

(Cahit Sıtkı Tarancı, Otuz Beş Yaş)

“Yağız atlar kişnedi, meşin kırbaç şakladı”

(Faruk Nafiz Çamlıbel, Han Duvarları)

2- Şiirde, atasözlerinde ve günlük konuşma dilinde yüklem cümlelerin sonunda değil de herhangi bir yerinde olabilir.

Örnek:

“Uzar gider bir sessizlik içinde

Bir uçtan bir uca Türkistan toprakları.”

(Yavuz Bülent Bakiler, Bizim Türkümüz)

“Birden kapandı birbiri ardınca perdeler.”

(Yahya Kemal Beyatlı, Siste Söyleniş)

Sakla samanı, gelir zamanı. (atasözü)

Yüklem'in türü

1- Fiil cümlesinin, yani iş, oluş, kılış, hareket, durum bildiren cümlelerin yüklemi çekimli bir fiildir. Bu fiil, basit, türemiş ya da birleşik olabilir.

2- Fiile ait zaman ve şahıs kavramları yüklemde ek halinde bulunur. Ayrıca öge olarak da bulunabilir.

Örnek:

Bir ipte iki cambaz oynamaz. (atasözü)

Yarın buraya gelecekler.

3- İsim cümlesinin, yani iş, oluş, kılış, hareket, durum bildirmeyen cümlelerin yüklemi de ek-fiille çekimlenmiş bir isimdir. Bu, isim soylu herhangi bir kelime (sıfat, zamir, zarf, edat) olabilir (Dizdaroğlu, 1994: 25).

Örnek:

“Ben bir Türküm; dinim cinsim uludur.”

(Mehmet Emin Yurdakul)

Tabiattaki en iç açıcı renk yeşildir.

Çık hızlısın.

4- Bu ek-fiiller bazen düşebilir.

Örnek:

İçimde en güzel duygular saklı

5- Ek-fiile ait zaman ve şahıs kavramları yüklemde ek halinde bulunur. Ayrıca öge olarak da bulunabilir.

Örnek:

“Gökyüzünün başka rengi de varmış.”

(Cahit Sıtkı Tarancı, Otuz Beş Yaş)

Yüklem'in sayısı

Bir cümlede birden fazla özne, zarf tümleci, dolaylı tümleç, nesne bulunabilir, ama yüklem tektir. Bir söz dizisi içindeki yüklem sayısı cümle sayısını gösterir.

Örnek:

"Yağız atlar kışnedi, meşin kırbaç şakladı,

Bir dakika araba yerinde durakladı."

(Faruk Nafiz Çamlıbel, Han Duvarları)

Yüklemdeki kelime sayısı

Yüklem tek kelimedenden oluşabileceği gibi bir kelime grubu da olabilir.

Örnek:

“Bin yıldan uzun bir gecenin bestesidir / bu.

Bin yıl sürececek zannedilen kar sesidir / bu.” (Yahya Kemal Beyatlı, *Kar Musikileri*)

“Dönülmez akşamın ufkundayız.”

(Yahya Kemal Beyatlı, *Rindlerin Akşamı*)

Güzel yüzü, geniş bir gülümseyişle / ıslıl ıslıldı.

Eksilteli cümle (Yüklemsiz cümle) nedir?

Yüklemi söylenmeyen cümlelere eksilteli (kesik) cümle denir. Yüklemün söylenmemiş olması cümlenin anlamında eksiklik meydana getirmez. Dinleyici ya da okuyucu cümlenin söylenmemiş kısmını ya kendisi tamamlar ya da zaten bilinmektedir (Dizdaroğlu, 1994: 28).

Özne / Pidmet/ Subject

Yüklemde bildirilen işi, oluşu, hareketi, durumu, kılışı yerine getiren; hakkında bilgi ve haber verilen ögedir. Yani yapanı veya olanı karşılayan unsurdur. Özne cümlelerde kılını ve olanı temsil eder (Banguoğlu, 2000: 525).

Özne bir bildirişim aracı için zorunlu iki temel ögeden biridir. Tümce yapan ya da olandır. Kendinden söz ettiğimiz, anlatmak istediğimiz kavramdır. Türkçede özne çekimli eylemin ya da ekleyemin sonundaki kişi ekidir (Bozkurt, 1995: 11) .

Yüklemi kılış fiilinden oluşan cümlelerde eylemi gerçekleştiren, yüklemi oluş fiilinden meydana gelen cümlelerde olan veya gerçekleştiren, yüklemi ek fiili isim unsuru olan cümlelerde bildirilen ve yüklemi yaptıran isim unsurudur (Delice, 2003: 138) .

Özne, yükleme sorulan "*ne?, kim?*" sorularının cevabıdır:

Göçmen kuşlar yine yolculuğa başladı.

Kim? / Kim başladı? / Başlayan kim?

Göçmen kuşlar

Kitaplar raflara rastgele dizilmişti.

Ne? / Ne dizilmişti? / Dizilen ne?

Kitaplar

Özellikleri

Özne olan kelime cümlede hiçbir hâl eki almadan kullanılır. Herhangi bir hâl eki alırlarsa özne değil, nesne, dolaylı tümleç, zarf tümleci olurlar. Ama çoğul ekini ve iyelik eklerini alabilir.

Ankara halkı kaldırımlarda yürüyememekten rahatsız değil galiba.
Depremzedeler hâlâ vaat edilenlerin gerçekleştirilmesini bekliyorlar.

Durumu

Özne; yüklemi isim olan cümlelerde pasif (edilgen); fiil olan cümlelerde aktif (olan veya yapan)tir.

Hava durgundu.

Özne, olan

Muayene odasının kapısı açılır.

Özne, olan, yapılan

Cevdet Bey, bahçeyi suluyordu.

Özne, yapan

Türü

İsimler, adlaşmış sıfatlar, isim ve sıfat tamlamaları, fiilimsiler, zamirler, soru kelimeleri, gerçek ya da sözde özne olabilir:

“Yağız atlar kişnedi, meşin kırbaç şakladı.

Bir dakika araba yerinde durakladı.

Neden sonra sarsıldı altımda demir yaylar,

Gözlerimin önünden geçti kervansaraylar...”

(Faruk Nafiz Çamlıbel, *Han Duvarları*)

Dakikalar ilerledikçe yangın daha da şiddetleniyordu.

İhtiyar, çocukların kendisine neden yer vermediğini bir türlü anlayamıyordu.

Kapı tokmağı hızlı hızlı vuruluyordu.

Okumak bir erdemdir; doğru şeyler okunduğu müddetçe.

O, benim can dostumdur.

Kim bu işleri bir saatte bitirebilir?

Köprü altında balık tutanlar, bezgin değildi.

Türklerin bu yalçın kayalar üzerine ne zaman konuştuğu bilinmez.

Çeşitleri: Sözde ve gerçek özne

Sayısı: Bir cümlede birden fazla özne bulunabilir.

Her saz, her ot, her kanat çırpınışı, bütün kenarlar ve renkler gibi gümüş bir parlaklık içinde erir.

Güneş, yer, gök, deniz iç içe kaynaşır.

Bazı cümlelerde öznenin hemen sonra öznenin açıklayıcısı gelir: *Etrafa hoş ve olgun bir koku, yeni kesilmiş geçkince bir karpuz kokusu yayıldı.*

Bazı cümlelerde birkaç özne sıralandıktan sonra, tümü yeniden "hepsi" zamiriyle ifade edilir.

Tarih, sanat eserleri, gelenekler, hepsi, cemiyetin süreklilik şuurudur.

Öznesiz Cümleler

Özne, anlamdan çıkarılabileceği ve tekrardan dolayı anlatımda bozukluk yaratabileceği için söylenmeyebilir. Özne söylenmediği zaman gizli özne dadını alır. Gizli özne yüklem taşıdığı şahıs ekinde anlaşılır. Yüklem taşıdığı şahıs ekinin gösterdiği zamir öznedir. Gizli özne bir özne çeşidi değildir. (Banguoğlu, 2000: 525-530) .

Dün beni aramışsın.

Sen: gizli özne

Sözde ya da gerçek öznesi olmayan cümlelerin yüklemeleri, edilgen ve geçişsiz fiillerdendir:

Bu sıcakta uyunmaz.

V takuü jaru nevozmojno zasnut

Bu söze gülünür.

Eto slovo rassmeşit

Yarın pikniğe gidilecek.

Zavtra podhodyaşee vremya dlya piknik

Burada kalınacak.

Zdes mojno ostatsya

Dışarı çıkıp bir şişe süt almalı. Vıdyya na ulicu on doljen kupit moloko

Özne-yüklem Uyumu

Özne ile yüklem olumluluk-olumsuzluk ve tekillik-çoğulluk yönlerinden uyum göstermelidir.

Olumluluk-olumsuzluk Uyumu

Özne olumlu ise yüklem de olumlu; özneye olumsuzluk anlamı varsa yüklem olumsuzdur:

Yarın herkes dersten önce kütüphanede toplansın./ Pust zavtra vse soberutsya v biblioteke pered urokom.

Hepsi burada toplanacak. / Vse soberutsya zdes.

Öznenin olumlu olduğu hâllerde yüklem bazen olumsuz da olabilir:

Akşam yemeğine herkes katılmadı./ Ne vse smogli prisoedenitsya k ujinu.

Yağmur yağdığı için öğrencilerin tamamı gelmedi. / İz za dojdya student vse do odnogo ne prišli.

*Özne "kimse, hiçbiri, hiç kimse" kelimelerinden oluşuyorsa yüklem olumsuz olur:

Üç gündən beri kimse uğramadı buraya./ Uje tri dnya kak süda nikto ne prihodil

"Ne....ne" olumsuzluk bağlacı kullanılan cümlelerin yüklemi olumludur.

Ne baş ağrısı yapar, ne de bünyeye zarar verir. / Ni golovnoy boli, ni vred ogranizmu ne dostavit

Ne ölenlere ne de kalanlara yer bulunabildi.

Tekillik-çoğulluk Uyumu

Özne tekilse yüklem de tekil; özne çoğulsa yüklem de çoğul olur:

Köylüler birer birer pazar yerine geliyorlar./ Selçane po odnomu prihodili na rınok.

Çocuk annesini çağırdı./ Rebenok pozval svou mamu

Ali'yle Yusuf yarın Ankara'ya gelecekler./ Ali s Yusufom zavtra priedut v Ankaru.

1.3. Cümlelerin Yardımcı Unsurları

Bir cümlenin oluşumu için özne ve yüklem yeterli olabilir fakat cümlede belirtilen ifadenin açıklık kazanmasında ve tamamlanmasında yardımcı unsurların rolü büyüktür.

Cümlenin yardımcı unsurları bazı kaynaklara göre tümleç başlığı altında toplanarak, düz tümleç (nesne), dolaylı tümleç, biliteç tümcesi ve ilgeç tümleci olarak dört bölümde incelenir (AÖÇ, 2003: 51).

Cümlenin öğeleri sıralanırken özne ve yüklemden sonra “nesne, isimleme, zarflama” adı altında cümlenin yardımcı unsurlarının belirtildiği bayraklar da vardır (Banguoğlu, 2000: 525-530) .

Genel olarak cümlenin yardımcı unsurları; nesne, dolaylı tümleç ve zarf tümleci adı altında incelenmiştir.

Nesne/ Ob'ekt/ Object

Yüklemde bildirilen ve öznenin yaptığı işten doğrudan etkilenen öge nesnedir. Yüklemde tesir ettiği kişi veya şey nesnedir. Nesne yalnız fiili geçişli cümlelerde bulunur (Banguoğlu, 2000: 527).

Cümlede nesnenin bildirdiği, öznenin yaptığı işten etkilenen unsur, nesnedir. Geçişli fiiller, nesneye yüklenerek onu etkiler. Geçişsiz fiillerde ise hareket öznenin üstündedir. Böyle fiiller nesne almaz. Nesne, sadece yüklemi geçişli fiil olan cümlelerde bulunur (Karahana, 1999: 52).

Dolayısıyla sadece fiil cümlelerinden yüklemi geçişli fiil olanlar nesne alır. Az da olsa isim cümleleri de nesne alabilir.

Yükleme sorulan "ne?, neyi?, kimi?" sorularının cevabıdır.

“Burada son fırtına son dalı kırıyordu.”

(Faruk Nafiz Çamlıbel, Han Duvarları)

Bütün bu yalılar, eski Boğaziçi hatıralarını sayıklar.

Türk halkı bağımsızlığını, Ulu Önder'e ve onunla birlikte savaşanlara borçludur.

Türü

İsimler, zamirler, adlaşmış sıfatlar, tamlamalar, fiilimsiler, soru kelimeleri, kısaca özne olabilen bütün kelimeler, kelime grupları ve iç cümleler nesne olabilir.

İyilik eden iyilik bulur. (atasözü)

Ayıkla pirincin taşını. (atasözü)

Bugün bana ne getirdin?

Siz bunlardan hangisini istersiniz?

Çocuk sevinçle, "Bitirdim!" dedi.

Çeşitleri

Belirtili ve belirtisiz olmak üzere ikiye ayrılır.

Belirtme hâl eki alanlara belirtili; yalın hâlde olanlara da belirtisiz nesne denir;

Her gün gazete okuyorum.

Gazeteyi her gün okuyorum.

Belirtisiz nesnenin kullanılması ile belirtili nesneninki arasında belirgin anlam farkı vardır. Nesnenin yeri de önemlidir. Belirtili nesnenin cümle içinde belirli bir yeri yoktur. Kullanıldığı yere göre cümleye değişik anlamlar katar.

Bunu bana bir çocuk anlattı.

Vurgulanan: herhangi bir çocuk

Bir çocuk bana bunu anlattı.

Vurgulanan: bu

Her hafta bir kitabı okurum.

Belirli kitaplardan birini

Bir kitabı her hafta okurum.

Belirli bir tek kitabı

Belirtisiz nesne daima yüklemden hemen önce gelir. Yüklemle belirtisiz nesne arasında "de, dahi, bile" edatlarından başka bir kelime giremez.

Her hafta bir kitap okurum.

Bu günlerde herkes böyle şeyler anlatıyordu.

Gezi sırasında sincap bile gördük.

Bazı nesnelere belirtme hâl eki almadıkları hâlde anlamca belirtili nesnedir.

“Küçük bir çırak tutmalıyız.” derdi.

Gaz lâmbası ışığında Ömer Seyfettin okurduk.

Sayısı

Bir cümlede birden fazla nesne bulunabilir. Ancak bu nesnelere belirtili veya belirtisiz olma bakımından aynı özelliği taşımalıdır.

“Gurbette duyduğum sonu gelmez hüznüleri,

Yaprakların döküldüğü hicranlı günleri,

Andım birer birer, acıdım kendi hâlime.”

(Yahya Kemal Beyatlı, Hüznü ve Hatıra)

Dağılmış eşyaları, titreyen çocukları, oraya buraya şaşkın koşuşan kadınları buğulu buğulu gördü.

Uçurtmalar biraz gök, açık hava, rüzgâr ister.

Bazı cümlelerde ikinci nesne, birincinin açıklayıcısıdır. Surların önünde, kemerlerinden hâlâ o ilk girişten bir akis saklayan kapılara bakarak, Türk tarihinin en güzel ve en büyük iklimlerinden biri olan o “Mayıs gününü, bize bu şehri ve onun emsalsiz güzelliklerini hediye eden günü beraberce yaşadık.”

Dolaylı Tümleç/ Dodatok/ Indirect Object

Dolaylı tümleç, bir cümlede ismin “-e, -de, -den” durumlarında bulunan, yüklem bildirdiği işi yer bakımından belirten tümleçlere denir.

Cümlede dolaylı tümleci bulmak için özneyle birlikte yükleme "nereye, nerede, nereden, kime, kimde, kimden" soruları sorulur (Dizdaroğlu, 1994: 149).

“-den” eki cümlede “niçin” anlamı veriyorsa, dolaylı tümleç değildir. Bu şekilde olursa “-den” eki alan sözcük veya sözcük grubu zarf tümleci olur.

Banu cebine kalemlerini koydu. (Nereye koydu?)

Elçiler saraya yeni giriyordu. (Nereye giriyordu?)

Taştan su çıkarıyordu. (Neyden çıkarıyordu?)

Soranlara selam olsun! (Kime selam olsun?)

Aldıklarını arabanın bagajında unutmuş. (Nerede unutmuş?)

Güzelliğinden, parmaklarını yersin. (Niçin? Güzelliğinden: zarf tümleci) (-den.-dan eki geldiği için zarf tümleci olmuştur.)

Akşama, yemeğe gideceğiz. (Ne zaman? Akşama: zarf tümleci) (Yemeğe: Dolaylı Tümleç) (-a.-e hal eki geldiği için zarf tümlecine dönüşür.)

UYARI:-e/-den hal eki, için edatı görevinde kullanılıyorsa ya da sebep bildiriyorsa zarf tümleci kurar.

Örnek

Korkudan kızın dili tutulmuştu. -niçin dili tutuldu? korkudan (belirteç "zarf" tümleci)

Babasıyla kavga ettiğinden eve uğramıyor. -niçin eve uğramıyor? "babasıyla kavga ettiğinden" (belirteç tümleci)

Birazdan hava kararacak. -ne zaman hava kararacak? birazdan (zarf tümleci)

Yaz akşamlarında yıldızları seyrederdik. - ne zaman yıldızları seyrederdik? yaz akşamlarında

Denize yüzmeye gidiyorum. - denize neden gidiyorsun? yüzmeye (zarf tümleci) nereye gidiyorsun? denize dolaylı tümleç

Ailesine yürekten bağlıydı. - nasıl bağlıydı?

yürekten zarf tümleci, kime bağlıydı? ailesine dolaylı tümleç

Zarf Tümleci/ Obstavina/ Adverbial Modifier

Yüklem zamanını, durumunu, miktarını, yönünü, koşulunu vb. bildiren öğelerdir. Bunların her biri değişik bir soruyla bulunur.

"Hava kararmadan köye inmeliyiz." cümlesindeki altı çizili zarf "ne zaman";

"Dosta düşmana muhtaç olmadan yaşamalıyız." cümlesinde altı çizili zarf "nasıl";

"Aldığı notlar şaşılacak kadar yüksekti." cümlesindeki altı çizili zarf "ne kadar";

"Tek bir söz bile söylemeden içeri girdi." cümlesindeki altı çizili zarf "nereye";

“Zamanımız kalırsa bir örnek daha çözeriz.” cümlesindeki altı çizili zarf “hangi takdirde” sorularına cevap vermişlerdir (Dizdaroğlu, 1994: 152).

Yükleme sorulan bu sorulara cevap veren öğeler daima zarftır. Ancak burada “nereye” sorusuna dikkat etmeliyiz. Dolaylı tümleç konusunda da söylemiştik, bu soru dolaylı tümleci de buldurur. Ancak cevabın da aynı eki alması gerekir. Örnekteki “içeri” sözü ise bu eki almamıştır. Bu özelliği, yani hal eki almadan yön bildirme özelliğini yer-yön zarfları gösterir.

Cümleyi öğelerine ayırırken dikkat edilmesi gereken bir husus, azlık – çokluk zarflarının kullanımınıdır.

“O, çok çalışkan bir öğrencidir.” cümlesinde yüklem, altı çizili sözün tamamıdır. Çünkü “öğrenci” isimdir, “çalışkan” öğrencinin sıfatıdır. “çok” da çalışkan sıfatının zarfıdır. Dolayısıyla, “çok çalışkan bir öğrenci” sıfat tamlaması olduğundan bunlar birbirinden ayrılmaz. Oysa biz aynı cümleyi; *“O, çok çalışkandır.”* şeklinde kullansak, “çalışkandır” yüklem “çok” zarf tümleci olacaktır.

Kısaca adlaşmış sıfatlar yüklem olduğunda, onun derecesini bildiren zarflar zarf tümleci olur.

Çıkmış soruların birinde, *“Kafesteki kuşların tüyleri, şaşılacak kadar parlaktı.”* cümlesi verilmiş ve “şaşılacak kadar” ögesine zarf tümleci denmiştir (Dizdaroğlu, 1994: 150).

Edat Tümleci/ Oznaçennya/Attribute

Edat tümleçleri, bir son çekim edatı ile ona bağlı yardımcı öğelerden oluşan edat gruplarının, tümce içinde zarf olarak kullanıldığı tümleçlerdir (Karahana, 1999: 52).

Edat tümleçlerinin işlevleri, zarf tümleçlerinin işlevlerine benzer, bu nedenle edat tümleçleri zarf tümleçlerinin bir türü olarak değerlendirilir.

“İlgeçlerden ya da başka dilbilgisi birliklerinden oluşan: ilgeçlerle kurulanlarda yükleme bağlantısı bulunan, öbürlerinde yükleme ilgisi olmayan: her iki durumda da tümceye çeşitli anlam (araç, benzerlik, yöneliş, yer, yanıt, seslenme, güçlendirme, gösterme, yenileme, soru, amaç, onaylama,

yadsıma...) ve anlatım özelliği katan tümleçlerle ilgeç tümleci denir”
(Dizdaroğlu, 1994: 152).

Yani yüklemle ne ile, kimin ile, hangi amaçla, yapıldığını gösteren söz öbeklerine edat tümleci denir.

“O, bütün yazılarını, dolma kalemle yazar.”

“Bu araştırmayı arkadaşlarıyla yapmış.”

“Bu yemekleri sizin için hazırladım.” cümlelerindeki altı çizili söz öbekleri edat tümleci sayılır.

Cümle içinde her söz, cümlenin bir ögesi durumunda değildir. Yükleme sorulan sorulara cevap vermeyen söz veya söz öbekleri cümle dışı unsur sayılır. Örneğin aşağıdaki cümleyi öğelerine ayırabilirim.

“Ahmet, sana defalarca geç kalmamanı söylemedim mi?”

Görüldüğü gibi “Ahmet” sözü cümlede yükleme sorulan herhangi bir soruya cevap vermiyor yani cümle dışı unsurdur.

1.4. Cümle Unsur Dizilişi

Türkçede söz diziminde ortak ilke, yardımcı unsurların temel unsurlardan önce geldiğidir. Cümle unsurlarını özne, nesne, tümleç, yüklem olarak ele alan ve tümleçler konusunu farklı başlıklar altında toplayan çeşitli dilbilgisi kaynakları cümlede unsurların dizilişi konusunda farklı görüşler sunmamışlar, ortak noktalarda birleşmişlerdir.

Türkçe de tümleyen tümlenen, belirten belirtilenden önce gelir ve kurallı tümceler – bir anlam özelliği yoksa – şöyle sıralanır: ÖZNE+ YÜKLEM TAKIMI (Tümleçler + Yüklem)

Tümcede türlü tümleçler bulununca da sıra değişmez, şöyle olur: ÖZNE + YÜKLEM TAKIMI (Belirteç tümleç + düz tümleç + ilgeç tümleci + yüklem).

Kullanışta anlam özellikleri bu sıranın sık sık değişmesine yol açar. Kurallı tümcelerde sözcükler önemlerine göre sıralanır ve en önemli sözcük yüklemle yanında bulunur (Gencan, 2001: 137).

Cümlede vurgu yüklemle önündeki ögededir. Ve cümlenin en önemli ögesi bu ögedir.

Bu öğrenciler onu her zaman kızdırıyor.

ZT

Onu her zaman bu öğrenciler kızdırıyor.

Özne

Soru sözcüklerini hangi öğeyi buldurmada kullanıyorsak cümlede kullanıldıklarında aynı öğeyi karşılarlar.

Bu hatayı nasıl yaptın.

ZT

Bu soruyu kime soralım.

DT

Bu insanlar senden ne istiyor.

Belirtisiz nesne 'mi' soru edatı hangi öğeden sonra geliyorsa onu vurgular ve soru o öğeyi buldurur.

Bu akşam bize sen mi geleceksin?

Özneyi buldurmaya yarar.

Vazoyu mu kırdı Bilal?

Nesneyi buldurmaya yarar.

Vazoyu Bilal kırdı mi?

Yüklemi buldurmaya yarar.

Vazoyu Bilal mi kırdı?

Özneyi buldurmaya yarar.

Öğeler bulunurken söz öbekleri (tamlamalar, ikilemeler, edat grupları, eylem grupları ve deyimler) bölünmez.

Birden çok yüklem için ortak özne, ortak nesne, dolaylı tümleç, edat tümleci, zarf tümleci kullanılır.

Yüklem dışındaki öğeler arasöz yardımıyla açıklayıcısıyla birlikte kullanılabilir.

Bu güzel şehri, Erzincan'ı, ileride çok arayacağım.

Belirtili nesne açıklayıcısıyla verilmiş.

Bu film, eşkıya, Türkiye'de çok tutuldu.

Not: Ara sözler cümlede öge görevi yaparken, ara cümleler görev yapmaz.

Son günlerde, bana sen de hak vereceksin, hiç biri çalışmıyor.

Ara cümle

Öğeler farklı sözcük veya söz öbeklerinden oluşabilir (cümle, tamlama).

Bir cümlede aynı öğeden birden çok bulunabilir.

Sıralı ve bağlı cümlelerde bir öge birden fazla cümle için ortak kullanılabilir.

Şu Fırat'ın suyu akar, derindir. (özne ortak)

Özne Y Y

Öznesi ortak bağlı sıralı cümle

Bu insanları her zaman düşünüyor ve koruyoruz.

Nesne ZT Y Y

Nesnesi, ZT ortak bağlı sıralı cümle

1.5. Türkçede Cümle Tasnifleri

Dilbilgisinde cümle tipleri belirlenirken hareket noktası çoğu zaman yüklemidir. Cümle türlerinin tespitine çoğu yazarın adlandırma ve sıralama tercihi birbirinden farklıdır (Karahana, 1999: 59).

Tümceler yapı, anlam, yüklem türü vb. ölçütler aracılığıyla basitten karmaşığa çok çeşitli biçimlerde sınıflandırılabilir. Gelenekselleşmiş ölçütler çevresinde yapılan sınıflama ise şu şekildedir:

Yapısına göre cümleler:

1. Basit cümle
2. Bileşik cümle
3. Sıralı ve bağlı cümle

Yüklemine göre cümleler:

1. İsim cümlesi
2. Fiil cümlesi

Öğelerin dizilişine göre (kullanımına) cümleler:

1. Düz (kurallı) cümle
2. Devrik (kuralsız) cümle
3. Eksilteli cümle
4. Ayraç cümlesi

Anlamına göre cümleler:

1. Olumlu cümleler
2. Olumsuz cümleler
3. Soru cümlesi
4. Emir cümlesi
5. Ünlem cümlesi (Eker, 2003:352).

Cümle türleri ile ilgili olarak çeşitli dilbilgisi kitaplarından yazar adlarına göre tasnif listeleri oluşturmuştur. Buna göre cümle türleri için başlıklar altında şu değerlendirmeler yapılmıştır:

Banguoğlu'nun Cümle Tasnifi

Cümle tasnifi, basit ve birleşik cümle olmak üzere iki ana başlık etrafında geliştirmiştir (Banguoğlu, 2000: 531-585).

Bilgegil'in Cümle Tasnifi

Birleşik cümleleri yan cümleceğin özelliğine ve yan cümle ile temel cümle arasındaki anlam ilişkisine bağlı olarak inceler. Geleneksel başlıklara yapılan tasniflerin bir örneğini verir (Bilgegil, 1964: 52-97).

I. Öğlelerin dizilişine göre

- a) Kurallı cümle
- b) Devrik Cümle

II. Yüklemlerine göre

- a) İsim cümlesi
- b) Fiil cümlesi

III. Anlamlarına göre

A. Anlamların kapsamı bakımından

1. Olumlu cümle
2. Olumsuz cümle

B. İsnad tarzıdan doğan anlam özellikleri bakımından

1. Haber cümleleri
2. İnşa cümleleri

a. İstek bildiren inşa cümleleri

Dilek cümleleri

Soru cümleleri

Emir cümleleri

Ünlem ve çağırma cümleleri

b. İstek bildirmeyen inşa cümleleri

Umma (terecci) cümleleri

Korku cümleleri

IV. Yapılarına göre

- A. Basit cümleler
- B. Birleşik cümleler

1. Giriş- Bileşik cümle
2. Şartlı cümleler
3. Sıralı cümleler
4. Bağlı cümleler
5. Ki bağlacıyla kurulan cümleler
6. Ara cümleciği
7. Karmaşık cümle

Gencan'ın Cümle Tasnifi

Cümle türlerini yüklemine, dizilişine, anlamına ve yapısına göre inceler (Gencan, 2001: 107-162).

Karahan'ın Cümle Tasnifi

Yüklemi esas olarak yaptığı tasnife, geleneksel değerlendirme olduğu gibi; yapı, anlam, yüklem türü ve yüklem yerine değinir (Karahan, 1999: 61-68).

I. Yapısına göre

1. Basit cümle
2. Birleşik cümle
 - a. Şartlı birleşik cümle
 - b. İç içe birleşik cümle
 - c. Bağlı cümleler
Ki' li bağlı cümleler
Değer bağlama edatlarıyla kurulan bağlı cümleler
 - d. Sıralı cümleler

II. Yüklemine göre

1. İsim cümlesi
2. Fiil cümlesi

III. Yüklem yerine göre

1. Kurallı cümle
2. Devrik cümle

IV. Anlamına göre

1. Olumlu cümle

2. Olumsuz cümle
3. Soru cümlesi

Dizdaroğlu'nun Cümle Tasnifi

Yüklemin cinsine göre, yapılarına göre, bağlantılarına göre, kuruluşuna göre ve anlamlarına göre beş başlık altında incelendiği cümle türleri için diğer tasniflere göre detaylara önem vermiştir (Dizdaroğlu, 1994: 161-168).

I. Yüklem cinsine göre

1. Ad tümcesi
2. Eylem tümcesi

II. Yapılarına göre tümce türleri

Yalın tümce

1. Yüklem cinsine göre
2. Öğlelerin dizilişine göre

Bileşik tümce

1. Girişik tümce
 - a. Eylemlilik girişik cümle
 - b. Ortaçlı girişik tümce
 - c. Ulaçlı girişik tümce
2. Kaynaşık tümcesi
 - a. İç tümcesi ad tümcesine dayalı kaynaşık tümce
 - b. İç tümcesi eylem tümcesine dayalı kaynaşık tümce
3. Koşul tümcesi
 - a. Yan tümcesi dilek kipiyle kurulu koşul tümcesi
 - b. Yan tümcesi dilek kipinin birleşik zamanıyla kurulu koşul tümcesi
 - c. Yan tümcesi koşul bileşik zamanıyla kurulu koşul tümcesi

- d. Yan tümcesi ekeylemin koşuluyla kurulu koşul tümcesi
- 4. İlgili tümcesi
 - a. Eylem tümcesinden oluşan ilgi tümcesi
 - b. Ad tümcesinden oluşan ilgi tümcesi
 - c. Ad ve eylem tümcelerinden oluşan ilgi tümcesi
- 5. Katmerli bileşik cümle

III. Bağlılıklarına göre tümce türleri

Sıralı Tümce

- a. Bağımsız sıralı tümce
- b. Bağımlı sıralı tümce
- c. Açıklamalı sıralı tümce
- d. Karma sıralı tümce

IV. Kuruluşlarına göre türleri

V. Anlarına göre tümce türleri

Olumlu tümce

- 1. Olumlu ad tümcesi
 - a. Biçimce ve anlamca olumlu tümce
 - b. Biçimce olumsuz anlamca olumlu tümce
- 2. Olumsuz ad tümcesi
 - a. Biçimce ve anlamca olumsuz eylem tümcesi
 - b. Biçimce olumlu anlamca olumsuz eylem tümcesi

Soru tümcesi

Buyruk tümcesi

Ünlem tümcesi

Dilek tümcesi

Bozkurt'un Cümle Tasnifi

Cümle türlerini düzen, yargı ve yapı bakımından ele alarak, üç başlık altında toplamıştır (Bozkurt, 1995: 324-368).

- I. Düzen Bakımından
 1. Düz tümce
 2. Devrik tümce
- II. Yargı Bakımından
 1. Soru tümcesi
 2. Olumlu tümce
 3. Olumsuz tümce
 4. Ünlem tümcesi
- III. Yapılarına Bakımdan
 1. Yalın tümce
 2. Birleşik tümce
 - a. Sıralı birleşik tümce
 - b. Bağlı birleşik tümce
 - c. “ki” bağlaçlı tümce
 - d. İlgeçli birleşik tümce
 - e. Soru ekli birleşik tümce
 - f. Değil kosaçlı tümce
 - g. İç içe birleşik tümce
 - h. Koşullu birleşik tümce
 - i. Eksik tümce
 - j. Arasöz

Vinogradov’un Ukrayna Dilinde Cümle Tasnifi

Vinogradov tasnifinde birleşik cümlelere değinmiştir (Vinogradov, 1993: 264).

- A. Basit cümle
- B. Birleşik cümle
 1. Bağımsız birleşik cümleler
 - a. Bağlaçlı bağımsız birleşik cümleler
Ve birleşme bağlacıyla bağlananlar

Ama, ancak, lakin, fakat karışık zıtlık bildiren bağlaçlarla bağlananlar

Ya, ya (da) bölüştürme bildiren bağlaçlarla bağlananlar

Ne, ne de olumsuzluk bildiren bağlaçlananlar

b. Bağlaçsız bağımsız birleşik cümleler

Zaman alakalı bağımsız birleşik cümleler

Peşpeşe alakalı bağımsız birleşik cümleler

Açıklayıcı alakalı bağımsız birleşik cümleler

Karşılaştırma alakalı bağımsız birleşik cümleler

Sebep- sonuç alakalı bağımsız birleşik cümleler

2. Bağımlı birleşik cümleler

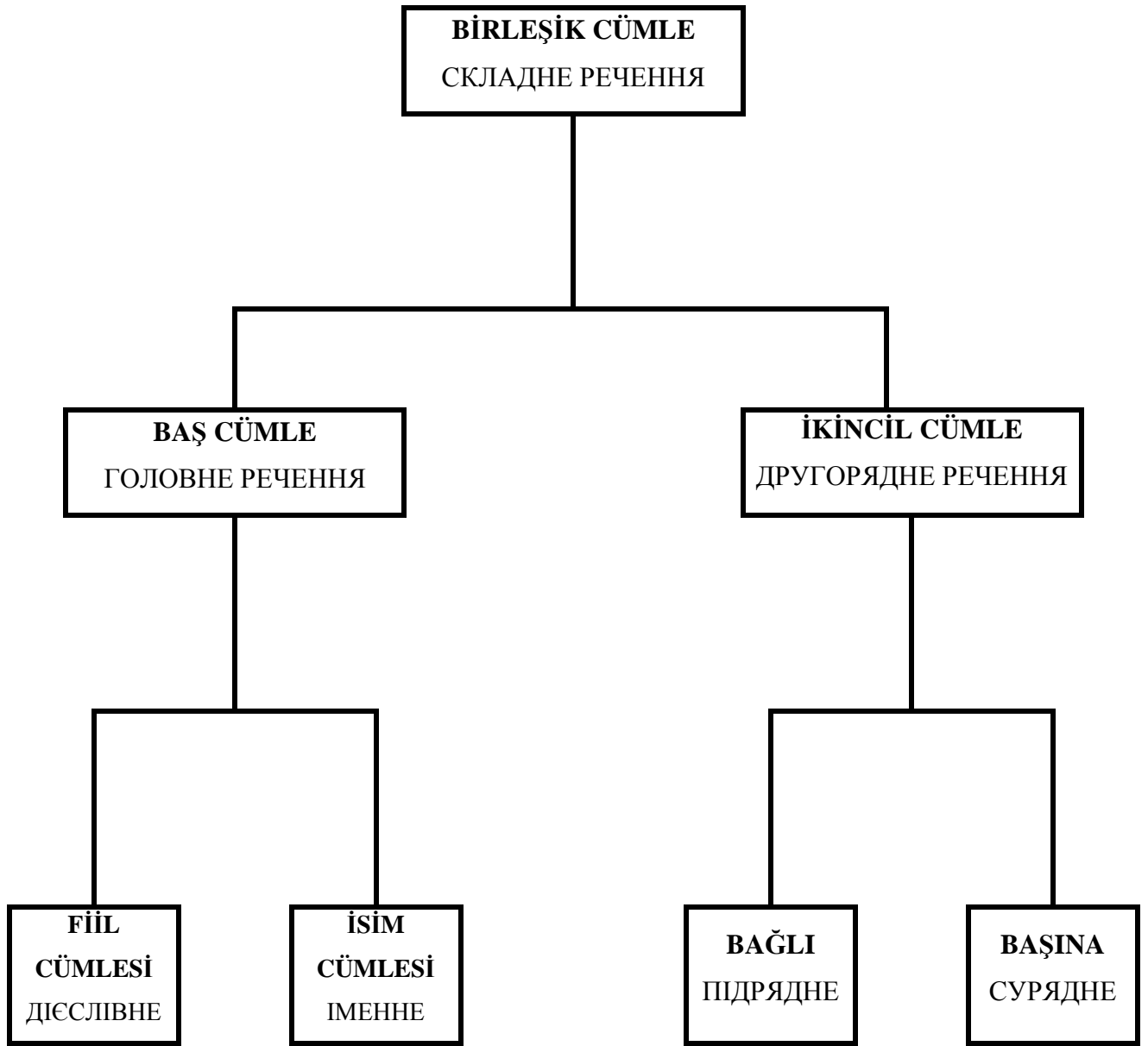
Özne yardımcı cümleli bağımlı birleşik cümleler

Yüklem yardımcı cümleli bağımlı birleşik cümleler

Nesne yardımcı cümleli bağımlı birleşik cümleler

Belirten yardımcı cümleli bağımlı birleşik cümleler

Şekil 1. Zarflık yardımcı cümleli bağımlı birleşik cümleler

Ukrayna Dilinde Birleşik cümleler şu gruplara ayrılır:

1) Şartlı

2) ki'li

3) İç içe (*bilmek* знати, *görmek* бачити, *görünmek* виглядати, *saymak* вважати, *sayılmak* вважатися, *sanmak* вважати, *zannetmek* вбачати, *hissetmek* відчувати, *farzetme* допускати, *duymak* чути, *ummak* сподіватися) (Vinorgadov, 1993: 315).

1.6. Türkçede Cümle Yapıları ve Onların Ukrayana Dilindeki Karşılıkları

Yapısına Göre Cümleler

Basit cümleler:

Tek yargı bildiren cümlelerdir. İçinde yüklem dışında yargı bildiren bir sözcük (fiilimsi, koşullu eylem) bulunmaz.

Son eserinde insanı çok güzel tahlil etmiş.

(Basit cümle)

Bunları önceden de biliyordum.

(Basit cümle)

Sizler yarınlarımızın teminatısınız.

(Basit cümle)

Birleşik cümleler:

Birden fazla yargı taşıyan, yan cümle ve temel cümleden oluşan cümlelere bileşik cümle denir. Yani cümlede yüklem dışında yargı bildiren ikinci, üçüncü... bir sözcük bulunur.

Bileşik cümlelerde yüklem temel cümleyi oluşturur. Ögelerdeki fiiller veya fiilimsiler yan cümleyi oluşturur. Dolayısıyla yüklem dışında fiilimsinin bulunduğu her öge yan cümledir.

Not: Bileşik cümlede birden çok yan cümle bulunabilir.

Bileşik cümleler şu şekilde gruplandırılır:

Girişik Bileşik Cümle: Yan cümle fiilimsilerle oluşmuşsa girişik bileşik cümle adını alır.

Bunları ona anlatırken / çok sıkıldım.

Yan cümle ZT (zarf fiil) temel cümle

Bu şehrin insanları / çok çalışanı / sever.

YC b.li nes.

Sıfat fiil

Ders çalışmak / beni sıkıyor.

YC özne

Size öğretilenleri / eve gittiğinizde / tekrarlayın.

YC b.li nes YC ZT

Uyarı: Bazen yüklem grubunda birden fazla yargı olabilir. Bu tür cümleler bileşik cümledir.

Sözümü dinleyen bir öğrencisin.

Yüklem bileşik cümle

Şartlı Bileşik Cümle: Koşul kipiyle çekimlenip koşul bildiren fiillerde zarf tümleci olarak yan cümle oluşturur. Yani koşul kipi ile ekeylemin biçimiyle çekimlenen sözcüklerin cümlede ikinci bir yargı vermesiyle oluşan cümlelerdir.

Bu tür cümlelerde koşullu sözcük ve bu sözcüğe bağlı sözcüklerin oluşturduğu gruba yan cümlecik denir.

Beni dinlersen / çok kazanırsın.

YC ZT yüklem

Kitabın yoksa / ben vereyim.

YC ZT yüklem

Görevlerini aksatmazsan / unvanın yükselir.

YC ZT

Dilek, istek anlamı taşıyan cümlelerle şartlı bileşik cümleleri karıştırmamak gerekir.

Günlerdir yağan yağmur artık dinse...

İç içe Bileşik Cümle: Bir cümlenin içine alıntı yapılan başka bir cümlenin gelmesiyle oluşur. Bu tip cümlelerde içeriye alınan cümle temel cümlenin belirtisiz nesnesi olur.

Sana, çöpleri dışarı at, dedim.

Belirtisiz nesne

“Ki” Bağlacıyla Oluşan Bileşik Cümle: “ki” bağlacı ile oluşan bileşik cümlelerde “ki”den önceki cümle temel cümledir, sonraki kısım yan cümledir.

Diyoruz ki insan zor anda daha iyi çalışır.

TC YC nesne

İnsanın zor anda daha iyi çalıştığını diyoruz.

YC nesne yüklem
TC

Eve erken gel ki yemek yiyebilesin.

TC YC

“Mi” Soru Edatıyla Oluşan Bileşik Cümle:

Bu sözleri söyledi mi çok kırılırim.

YC TC

Erken yattın mı erken kalkarsın.

YC TC

Sıralı Bağlı Cümleler:

Birden çok yüklem ve bunlara bağlı öğelerin oluşturduğu cümlelerdir.

Sıralı cümleleri oluşturan yüklem ortak öğe taşıyorsa Bağlı Sıralı Cümle adını alır.

Ortak öğesi bulunmuyor ve farklı yargılar bildiriyorsa Bağımsız Sıralı Cümle adını alır.

Sıralı cümleler birbirine bağlaçlarla bağlanmışsa Bağlı Sıralı Cümle, noktalama işaretleriyle birbirine bağlanmışsa Bağımsız Sıralı Cümle adını alır (Karahan, 1999: 79).

Erkenden kalk, elbiselerini ütüle. (sıralı bağımsız cümle)

Ahmet önce teybi açtı, sonra koltuğa oturdu.

Özne ortak

Bağımlı sıralı cümle, bağımsız sıralı cümle

Her gün buraya geliyor, hastayı ziyaret ediyordu.

ZT ortak

Bağımlı sıralı cümle

O dalga geçiyordu, biz ders çalışıyorduk.

bağımsız sıralı cümle

Çocuklar bu şarkıyı dinleyecek ve oldukça sevecekler.

Bağımlı bağlı sıralı cümle

Ben seni dün tanıdım, ama çok sevdim.

Bağımlı bağlı sıralı cümle

Ahmet Ağa ata binmeyi sever, köylüler kahvehanede oyun oynamayı sever.

Bağımsız bağımsız sıralı cümle.

Hepimiz merakla sınav gününü bekliyoruz: fakat sen hiçbir şeyi umursamıyorsun.

Bağımsız bağlı sıralı cümle (Mansuroğlu, 1999: 59).

Yüklemine Göre Cümleler

Yüklemine göre cümleler isim cümlesi ve fiil cümlesi olmak üzere ikiye ayrılır.

İsim Cümleler:

İsim, sıfat, zamir, edat, fiilimsi görevli sözcüklerin ekeylem olarak yüklem olması sonucu oluşan cümlelerdir.

Güvendiğimiz tek kişi oydu.

İsim cümlesi

Yıllardır bize yardım eden adam kimin neyi?

İsim cümlesi

Sensin karanlıkları çalan.

İsim cümlesi

zamir

Tek arzusu aktris olmaktı.

İsim fiil ekeylem

İsim cümlesi

Fiil Cümlesi:

Yüklemi çekimli bir fiil olan cümledir.

Bunları ona da söyle.

Fiil cümlesi

Adını tahtaya yazdı.

Fiil cümlesi

Soru: Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yüklemine göre ötekilerden farklıdır.

A – *İhtiyacımız olan son şey belki de savaştı.* (isim cüm.)

B – *Tabi ki barıştı bir süre sonra onla.* (fiil cüm.)

C – *Bıkmadan güreşti beş kişiyle.* (fiil cüm.)

D – *Bu espriler eskidi artık.* (fiil cüm.)

E – *Evin dışını özenle sıvadı.* (fiil cüm.)

Cevap: A

Öğelerin Dizilişine Göre Cümleler

Düz (kurallı) cümle:

Yüklemi sonda bulunan cümledir.

Bir anda bütün parasını kaybetti.

Y (düz cümle)

Her zamanki gibi yine neşeliydi.

Y (düz cümle)

Devrik (Kuralsız) cümle:

Yüklemi sonda bulunmayan cümledir.

Budur senin istediğin çanta.

Y (devrik cümle)

Seni çok sevmişti herkes.

Y (devrik cümle)

Eksiltili Cümle:

Yüklemi bulunmayan cümlelerdir. Yani tamamlanmamış cümlelerdir. Başka bir deyişle yargıyı okuyucunun tamamladığı cümlelerdir.

Ekfiil geniş zaman çekiminde 3. kişilerde – dir eki düşerse bu cümle eksiltili cümle sayılabilir.

Saatler sonra önümüze getirilen bu dosya...

Kapıyı açtım dışarıda bir hanım...

Bu adamlar senden ne istiyor?

Para...

Hastalar bu sıra çok sakin... (dir)

- dir ekfiil olduğu için

eksiltili cümle diyebiliriz.

Ayraç Cümlesi (Parantez Cümlesi):

İçerisinde ara söz bulunan cümlelerdir.

Arasöz: Cümlede herhangi bir öğeyi açıklamak veya öğelerden bağımsız bilgi aktarmak amacıyla iki virgül ya da iki kısa çizgi arasında aktarılan ifadelerdir.

Seni bir çok kere, en az on beş defa, burada gördüm.

Baban, mahallenin korktuğu insan, seni nasıl sevebilir.

Ben bu şarkıyı – dinlediğimde beni hayran bırakan melodiye – kimseye dinletmemiştim.

Sınavlara – emin ol – çok çalıştım (Karahana, 1999: 79).

Anlamına Göre Cümleler

Olumlu Cümle:

Bildirilen yargının gerçekleştirilmesi, geçerli olması anlamını veren cümlelerdir.

Bütün gerçeği bu akşam anladım.

Olumlu fiil cümlesi

Bu çiçekler çok güzel.

Olumlu isim cümlesi

Biçimce ve anlamca olumlu cümleler:

Ben bu olayları yıllar önce yaşadım.

Biçimce olumlu

Anlamca olumlu

O gün herkes oldukça sakindi.

Biçimce olumlu

Anlamca olumlu

Bir hastalık sonucu bu evde öldü.

Biçimce olumlu

Anlamca olumlu

Biçimce olumlu almaca olumsuz cümleler:

Ben sizinle gelmeyecek değilim. (geleceğim)

Biçimce olumsuz

Anlamca olumlu

Şu anda çevrede hainler yok değil. (var)

Ben bu konularda bilinçsiz değilim.

Bilinçliyim

Uyarı: Çift olumsuzluk eki veya sözcüğü ile oluşan cümleler biçimce olumsuz ancak anlamca olumludur.

“değil” edatıyla olumsuzlaştırılan fiil cümleleri isim cümlesi haline dönüşür (Karahan, 1999: 83).

Olumlu Cümle:

Yargının geçerli olmaması anlamı veren cümlelerdir.

Fiil cümlelerinin olumsuz fiile getirilen – me / – ma olumsuzluk eki ile yapılır. İsim cümlelerinin olumsuz ise “değil” ya da “yok” sözcüğüyle ve – sız / – siz ekleriyle yapılır.

Spiker bu akşam beğenilmedi.

Olumsuz fiil cümlesi

Yaptığım resimler güzel değildi.

Olumsuz isim cümlesi

Bugün bizimkiler evde yoktur

Olumsuz isim cümlesi

Bu öğrenciler başarısız.

Olumsuz isim cümlesi

Biçimce ve anlamca olumsuz cümleler:

Tek olumsuzluk eki veya sözcüğü biçimce ve anlamca olumsuz yapar.

Artık bu işlere bulaşacak değilim.

Bu konuda size günah yokmuş.

Yıllardır başarısını kimseye yansıtıyor.

Biçimce olumlu anlamca olumsuz cümleler:

Sizinle işlerimi ne paylaşım ne de tartışırım. (paylaşmam tartışmam)

Bu geç vakitte köye mi gidilir? (gidilmez)

Bende para ne arar. (aramaz)

Uyarı: Ne...ne bağlacının kullanıldığı cümleler biçimce olumlu anlamca olumsuz cümlelerdir.

Ne kızı veriyor ne dünürü küstürüyor.

Biçimce olumlu

Anlamca olumsuz

Soru Cümlesi:

Herhangi bir durumu öğrenmek veya belirsizliği gidermek amacıyla oluşturulan cümlelerdir.

Soru cümleleri farklı öğeleri farklı soru sözcüğü türüyle oluşturulabilir.

Anlattıklarımı doğru anladın mı?

Şairler insanı nasıl bu kadar iyi tanıyorlar?

Hangi memleketi bu kadar sevebilir insan?

Şimdi nerededir gönlümün sultanı?

Sözde soru cümlesi: Amacı soru yöneltmek olmayan belirli anlamları vurgulamak amacıyla oluşturulan cümlelerdir. Bu cümlelerde soru anlamı bulunmamasına rağmen soru işareti konulur (Karahan, 1999: 89).

Bu soru cümlelerinin cevabı kendi içerisindedir.

Bu güzelim şarkı dinlenmez mi hiç?

Dinlenir.

Şekilce olumsuz anlamca olumlu

Sözde soru cümlesi

O kadar parayı nasıl kaybedebilirsin? (inanmama, şaşma)

Bu ders de çekilir mi?

çekilmez

Ben mi bütün olanların suçlusuyum? (reddetme)

Sen para kazanamıyorsan bana ne?

Ünlem Cümlesi:

Aşırı duyguları yansıtan cümlelerdir. Ünlem işareti ünlem bildiren sözcükten sonra veya cümlelerin sonunda kullanılabilir.

Aman! Aman! Sen bu işe karışma.

Hey bana baksana!

Ah! Nerede o güzel günler.

Nesnel Yargı Taşıyan (Objektif) Cümleler:

Doğruluğu tartışılmayan ve kişisel duyguların yansıtılmadığı cümlelerdir.

Şair son şiirinde sıfatlardan yararlanmış.

Sanat hayatına köyden kente göçüp okula başladığı yıl adım attı.

Öznel Yargı Bildiren (subjektif) Cümleler:

Kişisel yorumlar içeren cümlelerdir.

Bir süre sonra yüzündeki sararmışlık rahatlığının sonucu birden kayboldu.

Anlatımdaki bu sürükleyicilik bizi istemeden de olsa geçmiş günlerimize taşıyor. Her sanatçı gibi o da sözcüklerini okuyucuyu avutmak için özene bezene seçmiş.

Doğrudan Anlatımlı Yargılar:

Aktarma bir sözü orijinal haliyle cümle içinde aktarmayla oluşur.

Senin iyiliğini benden çok kimse düşünmez, dedi.

Dolaylı Anlatımlı Cümleler:

Aktarma sözün biçiminin değiştirilmesi ve kendi ifadesi ile değil de aktaran kişinin ifadesiyle yansıtılır.

Benim bu sınavı asla kazanamayacağımı iddia ediyordun.

Herkesin fırsat eşitliğine sahip olacağını vaat etmişti.

Koşul Cümlesi:

Yan yargısı dilek – koşul kipiyle (- se – sa) çekimlenmiş cümlelere denir.

Ödevini yaparsan sana şeker alırım.

İstanbul'a gittikçe onu görüyorum.

Şart – koşul

Emir Cümlesi:

Yüklemi emir kipiyle çekimlenmiş cümlelere emir cümlesi denir.

Hemen dışarı çık.

O romanı buraya koy.

Dilek Cümlesi:

- se – sa kipiyle çekimlenip dilek anlamı bildiren cümlelerdir.

Yaz bir gelse..

Gereklilik Cümlesi:

Yüklemi gereklilik kipiyle (- meli, - malı) çekimlenmiş cümlelerdir.

Benimle birlikte gelmelisin.

Sebep – Sonuç cümlesi:

Sebep sonuç bildiren cümlelerdir.

Bir ana cümle ve cümlenin anlamını tamamlayan bir veya daha fazla yardımcı cümleyle kurulur. Anlam ve şekil ilişkileri olan birden fazla yargının bir araya gelmesiyle kurulmuş cümleye birleşik cümle adını veriyoruz (Banguoğlu, 2000: 546).

Tablo 1: Örnekler

<p><i>Kıyamet</i></p> <p>Hoca'ya sormuşlar:</p> <p>—Kıyamet ne vakit kopacak?</p> <p>—Hangi kıyamet? demiş.</p> <p>—Hangi kıyamet mi, kaç kıyamet var ki? demişler.</p> <p>Hoca:</p> <p>—İki kıyamet var, demiş, karım ölürse küçük kıyamet kopar, ben ölürsem büyük kıyamet.</p> <p>İçinde ben vardım</p> <p>Bir gün komşuları Hocaya sormuşlar, ‘Hocam, dün gece sizin evden gürültüler duyduk. Önemli bir şey mi oldu?’. Hoca cevap vermiş, ‘Yok canım... Benim kaftan merdivenden yuvarlandı’. Meraklı komşular, ‘Olur mu Hoca kaftan o kadar ses çıkarır mı?’ demişler, Hoca da cevap vermiş ‘İçinde ben de vardım’.</p> <p>(http://www.fikralarim.com/nasrettin-hoca-fikralari)</p>	<p><i>Конец света</i></p> <p><i>У Ходжи спросили;</i></p> <p><i>sormak — спрашивать, конец света когда произойдет; kıyamet —конец света, vakit — время, ne vakit — когда)</i></p> <p><i>(какой конец света; hangi — какой, который) demiş (сказал; demek).</i></p> <p><i>Какой конец света?</i></p> <p><i>А сколько существует концов; kaç — сколько, var — есть, имеется)? (сказали).</i></p> <p><i>Есть два конца света, сказал, если моя жена умрет, случится маленький конец света;</i></p> <p><i>karı —жена, ölmek — умирать, küçük — маленький), если я умру —большой конец. света; ben — я, büyük — большой).</i></p> <p><i>Внутри был я</i></p> <p>Однажды: соседи Ходжу спросили:</p> <p>- Вчера вечером, ночью из твоего дома шум мы слышали;</p> <p><i>(duymak — слышать, чувствовать).</i></p> <p>- Что-то случилось?</p> <p>Нет, дорогой...(любопытные соседи), ‘Olur mu (возможно ли: «бывает ли») , чтобы/ каftан столько шума поднял?’</p> <p>и Ходжа ответил:</p> <p>- Так внутри и я был</p>
---	---

1.7. Türkçe Metinlerden Cümle Örnekleri

Türkiye Türkçesi söz diziminde cümlelerin yapı bakımından sınıflandırılmasında özellikle birleşik cümle hakkında farklı görüşlerin olduğu herkesçe bilinmektedir. Daha çok, içerisinde fiilimsi bulunduran cümlelerin basit mi yoksa birleşik (girişik) cümle mi olarak adlandırılacağı konusunda yoğunlaşan bu tartışmalar, son dönemde şart ekinin kip eki mi yoksa zarf-fiil eki mi olduğu, 2 iç içe birleşik cümlenin basit mi yoksa birleşik cümle mi olarak kabul edilmesi gerektiği eksenine kaymıştır. (Dizdaroğlu, 1994: 182).

Buraya ki' li cümle yapısının bağlı mı yoksa birleşik cümle mi kabul edilmesi gerektiği şeklindeki görüş ayrılıklarını da ekleyebiliriz.

Bu yazıda bu konuya fazla temas edilmeden karmaşık cümle meselesine geçilecektir:

Girişik (Girişik Birleşik) Cümle İçin “Karmaşık Birleşik Cümle” Teriminin Kullanılması

Türk dil bilgisi kitaplarının bir kısmında girişik cümle veya girişik-birleşik cümle yapısının müteradifi olarak “karmaşık birleşik cümle” terimi de kullanılmaktadır.

Buna göre, yardımcı cümlesi isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil cümleciği (cümlemsi) olan cümleler karmaşık birleşik cümle olarak adlandırılmaktadır

“Bir zaman bakacaksın semaya ağlayarak” (Cahit Sıtkı Tarancı, Otuz Beş Yaş)

“ Geçti, istemem gelmeni.” (Necip Fazıl, Beklenen)

“Uzaklarda, çok uzaklarda, suçuların hiç durmayan çingirakları...”

(Orhan Veli Kanık, İstanbul’u Dinliyorum).

Bazı dil bilgisi kitaplarında girişik cümleye yer verilirken, bazılarında bundan hiç söz edilmemektedir. Yapılarına göre cümlelerde girişik cümleyi ayrı bir başlık altında inceleyen Vecihe Hatipoğlu, girişik cümleyi şöyle tanımlar:

“Bir temel tümce ile birlikte bir veya birkaç eylemsiden kurulan tümceye denir”(Hatipoğlu, 1982: 54).

Hikmet Dizdaroğlu ise girişik cümleyi birleşik cümle içinde ele alarak şu tanımlamayı yapar:

“Bir temel tümce ile, özne, nesne, dolaylı tümleç, belirteç tümleci, ilgeç tümleci görevindeki bir ya da birkaç tümce mensiden oluşan bağımsız yargılı anlatıma girişik tümce denir.”

Bu tanımlama sonrası Dizdaroğlu girişik cümleyi oluşturan fiilimsileri; tamlayan, belirten durumda olamayacaklarını savunur (Dizdaroğlu, 1994: 192).

Tahsin Banguoğlu girişik cümleyi birleşik cümle içinde karmaşık birleşik cümle başlığı altında adfiil, sıfatfiil, zarffiil cümlesi diye üç grupta inceler (Banguoğlu, 2000: 123).

Tahir Nejat Gencan birleşik cümle içinde girişik cümleyi ele almakta ve şu şekilde bir tanım ortaya koymaktadır:

“ Yan önermeleri; temel önermeye özne, nesne, tümleç olan; ya da bu öğelerden birini tümleyen bileşik tümcelere girişik tümce adı verilir.”

Ancak Gencan bu tanımlama sonrası iç cümleyi de yine girişik cümle başlığı altında incelemeye devam eder (Gencan, 2000: 89).

Rasim Şimşek girişik cümleyi bileşik cümle başlığı altında inceleyerek şu şekilde tanımlar:

“Yanyargısı eylemlilik, ortaç, ya da ulaç üzerine kurulu bileşik tümcede yantümcecik; a) bir tümce ögesi, b) bir tümce ögesinin niteleyeni, c) bir tümce ögesinin belirteni görevinde bulunur. İşte yantümceciği bir eylemsiyle kurulmuş olup baştümcesinin (ya da başka bir yantümceciğin) öğelerinden biri, bu öğelerden birinin niteleyeni ya da belirteni durumunda bulunan bileşik tümceye girişik tümce denir.” (Şimşek, 1981: 23).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli'nin birlikte hazırladıkları *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi* adlı eserde; girişik cümle, birleşik cümlelerin alt başlığı altında ele alınmaktadır. Ancak fiilimsilerle kurulu bu yapılar yargı bildirmediği için yardımcı cümle değil, kelime grubu niteliğinde olduğu görüşü savunulmakta ve bu tür cümlelerin birleşik cümle değil; basit cümle yapısı içinde değerlendirilmesi gerektiği belirtilmektedir.

Leyâ Karahan Türk Dili dergisinde yayımlanan yazısında girişik cümleyi kabul etmez ve fiil isimlerle kurulan cümleleri birleşik yapılı kabul edenlerin hangi noktadan hareket ettiklerini şöyle açıklar:

“Bu tür cümleleri ‘birleşik yapılı’ kabul edenlere göre, ‘sıfat fiil, zarf fiil ve isim fiiller’, yarım yargı veya yan yargı bildiren kelimelerdir. Bundan dolayı bu kelimelerin her biri, temel cümleye bağlanan birer yan cümle, cümlemsi, cümleciktir. Yüklemin görevi bu yargıları sonuca bağlamaktır. Bu tür cümleler, taşıdıkları birden fazla yargıdan dolayı ‘basit’ değil ‘birleşik cümle’dir” (Karahan, 1995: 128).

Bu açıklama sonrası Karahan, böyle bir değerlendirmenin yargı kavramıyla çelişeceğini belirtmekte ve fiilimsilerin yargı bildirmeyen, cümlede isim, sıfat ve zarf görevi yapan kelimeler olduğunu dile getirmektedir. Bu nedenle de bu kelimelerin varlığı basit cümlelerin yapısını etkilemeyeceği görüşünü ileri sürmektedir.

Karahan, *Türkçede Söz Dizimi* adlı eserinde girişik cümleye yer vermezken, basit cümle ile ilgili yaptığı açıklamalar içinde şu görüşü savunmaktadır:

“Yapısında zarf fiil, sıfat fiil, isim fiil veya bu tür kelimelerden yapılmış bir kelime grubu bulunan cümleler de ‘basit cümle’dir. Çünkü bu kelime ve kelime grupları yargı bildirmezler.”

Karahan aynı eserin daha sonraki baskılarında cümleleri yapılarına göre değil, bağlanma şekillerine göre sınıflandırmaktadır (Karahan, 1995: 132).

Bunun nedenini ise, Türk Dili dergisinde yayımlanan “Yapı Bakımından Cümle Sınıflandırmaları Üzerine” adlı yazısıyla daha iyi anlamaktayız. Bu çalışmada cümle ile cümleler topluluğu arasında yapı bakımından bir sınıflandırmanın söz konusu olamayacağını, çünkü bunların niceliklerinin farklı olduğunu belirtmektedir. Ayrıca cümlelerin yapısının tek yargıdan oluştuğu ve onu tamamlayan unsurlarla sınırlı olduğu düşüncesinden hareketle, cümlelerin yapı bakımından sınıflandırılmasına ihtiyaç olmadığı görüşünü savunmaktadır. Ancak cümleler topluluğunda bağlantıya gramatikal unsurlar destek veriyorsa, cümlelerin bağlanış şekillerinin bir sınıflandırma konusu olabileceği düşüncesini savunmuştur (Karahan, 2006: 16-23).

Hamza Zülfikar da “Girişik Cümle Sorunu” adlı yazısıyla fiilimsilerle kurulu cümlelerin birleşik ya da girişik cümle kabul edilemeyeceğini, bunların yalın cümle içinde değerlendirilmesi gerektiği üzerinde durmaktadır (Zülfikar, 1985: 123).

Muhittin Bilgegil ise, girişik cümleyi birleşik cümle içinde ele almakta ve şu tanımlamayı yapmaktadır: “*Yan tümcesi eylemsilerle kurulan tümcelere girişik bileşik cümle denir*” (Bilgegil, 1964: 210).

Beşir Göğüş çalışmasında cümleleri basit ve birleşik cümle diye iki sınıfa ayırarak şöyle bir tanımlama yapmaktadır:

“Cümlelerin yalnız bir önerme(hüküm) ya da eylem bildirenlerine basit, birden çok önerme ya da eylem kapsayanına bileşik cümle denir.”

Göğüş, yan cümle yerine cümlecik terimini tercih etmekte ve şu tanımlamayı yapmaktadır:

“Bileşik cümlelerin kapsadığı eylemin ya da önermenin bildirildiği söz dizilerinden her birine cümlecik denir.”(Göğüş, 1998: 144).

Bu tanım sonrası cümlecikleri, çeşitli gruplara ayırmakta ve fiilimsilerle kurulmuş olan cümleciklerin, sıra cümleciklerde, şart ya da ilgi cümlesi içinde yer alan ve çekimli fiille kurulmuş olan cümleciklere göre şekil yönünden yarım, anlam yönündense bağımlı bir nitelikleri olduğunu; bununla birlikte hem önerme, hem de isim nitelikleri taşıdığını belirtmektedir.

Özlem Deniz Yılmaz, *Türkiye Türkçesinde Eylemsi* adlı çalışmasında bir cümlelerin yan cümle sayılabilmesi için yapının birleşiminde yüklem görevinde işleyen bitimli bir kelime şekli veya kelime şekillerinin olması gerektiğini savunur. Ancak daha sonra isim fiil, sıfat fiil ve zarf fiil şekillerinin fiilden türeme adlara mensup olan sözcük birimleriyle karıştırılmaması gerektiğini belirtmektedir. Fiili adlaştırma şekillerinin sözcük birimi üretimi alanına değil, fiil kelime şekli çekimi sahasına ait olduğunu savunarak, fiil ad şekillerine ait özellikleri ise şöyle sıralamaktadır:

1.Fiil adları daima eylem, hareket dile getirir.

2. Fiil yönetmesini korur: *Sonra, ciddi ciddi, davetiyelerin üzerini okumaya başladı*(oku- fiilinin yönetmesi +(y) yükleme hali şeklindedir.).

3. İlek çatı eklerinde ortaya çıkar.

4. Fiil olumsuzluk, yeterlilik ve yetersizlik şekillerinde işler.

5. Birleşik fiil yapılarında işlev görür. Bu düşüncesini örneklerle desteklemektedir (Yılmaz, 2000: 144).

Görüldüğü üzere bazı dilciler fiilimsilerle kurulu olan cümlelerin birleşik ya da girişik cümle oluşturabileceği görüşünü savunurken; bazı dilciler ise böyle bir yapı oluşturamayacağı bunların basit cümle sayılmaları gerektiğini savunmaktadır. Bu görüşler dışında bazı dilciler ise cümle yapısının sınıflandırılmasına ihtiyaç olmadığı, ancak bağlantı şekillerinin sınıflandırma konusu olabileceği görüşündedir.

Bütün bu görüşler ışığında temel problemin fiilimsilerle kurulu dizimin yan yargı/anlam taşıyıp taşımadığı üzerine farklı görüşlerden kaynaklandığı sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Fiilimsilerin yan anlam taşıdığını savunan dilciler, cümlelerin iç yapısını esas almakta, Türkçenin şekilden ziyade manaya dayalı bir dil olduğunu, bu nedenle de şeklin yanında anlamın da dikkate alınmak zorunda olduğunu belirtmektedirler. Bu düşünceden hareketle fiilimsilerle kurulu cümlelerin tek yargı taşıdığı fikrini reddetmektedirler. Bu görüşü şöyle örneklendirebiliriz:

Yatılı okulun sınavını kazandığıma hiç sevinmedim.

(cümlesi birden fazla yargıdan oluşmaktadır)

a. *Yatılı okulun sınavını kazandım.*

b. *Buna hiç sevinmedim.*

Örnekten de anlaşılacağı üzere bu cümlede iki yargı söz konusudur.

Bu düşünceyi reddeden dilciler ise, cümlenin dış yapısının esas alınarak incelenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Çünkü zihinde üretilen cümlelerin şekli ve sayısı ne olursa olsun önemli olan, bu cümlelerin söz ve yazıya yansımış şekli olduğu benimsenmiştir. Bu nedenle de fiilimsilerin; cümlede isim, sıfat ve zarf görevinde olduklarını ve yargı anlamı taşımadıklarını savunmaktadırlar. Bu düşünceyi örneklendirecek olursak;

“*Tehdit yüklü parmaklarını tutup ona gülümsedim*” cümlesinde “*Tehdit yüklü parmaklarını tutup*” zarf grubu olduğu ve yüklemi zarf yönüyle sınırlandırdığı belirtilmekte, yargı anlamı taşımadığı savunulmaktadır. Başka bir örnek verecek olursak; “*Evden koşarak uzaklaştı*” cümlesinde “*koşarak*” kelimesi yerine *hızla* kelimesi konulabileceği cümlede her iki kelimenin de aynı görevde olduğu, bu nedenle de her iki kelimedede de yargı anlamı olamayacağı savunulmaktadır.

Örnekler:

Dilsiz karanlıklarda beliren uykusuzluk

İçimden dışarıya akseden bir yangındır

Bana yalnızlığımı sezdirenen uykusuzluk

Koynumda boşluluğu duyduğum bir kadındır

(*Cahit Sıtkı Tarancı, Uykusuzluk*)

“Ey sevgi anladım bu uzaktan sada ile

Ömrün yegane lezzetidir hatıran bile”

(*Yahya Kemal Beyatlı, Hatırlatan*)

Yüklem, tek kelime olabileceği gibi, bir kelime grubu da olabilir:

*“Mavi bir gözde **elem katrasıdır** Yassıada”*

(*Faruk Nafiz Çamlıbel, Yassıada*)

Yüklemi isim ve isim grubu olan cümlelerde yüklem bazen “*ek fiil*”siz de kurulabilir; ancak *ek fiil* kendisini cümlenin anlamında hissettirir. Bu cümlelerde en çok “*var*” ve “*yok*” kelimeleri yüklem olarak kullanılır.

*Lazım olan hiçbir şey evde **yok**.*

*Doktor! Bende her türlü hastalık **var**.*

*Elimizde hiçbir çare **yok**.*

İsim cümleleri, genellikle özne ve yüklemden oluşur, öteki unsurlar cümlede nadir olarak görülür.

*“Mektepte birkaç erkek muallim de **var**.”*

(*Reşat Nuri Güntekin, Çalıkuşu*)

Yüklemi çekimli bir fiil olan cümleye *fiil cümlesi* denir. Şart kipi hariç sekiz fiil kipi ile temel cümle kurulabilir. Bildirme kipleriyle kurulan cümleler bir oluşu, bir durumu

yargı yoluyla bildirirler. Tasarlama kipleriyle kurulan fiil cümleleri ise bir duyguyu, bir isteği belirtme ifadesi taşırlar. Şart kipi ise cümleye sadece şart anlamı katar; yargı bir şarta bağlanır (Özkan, 2001: 43).

Fiil cümlelerinde yüklem; basit, birleşik ve çatı (etken, edilgen, ettirgen, işteş, dönüşlü) eklerini almış fiillerin çekimli şekillerinden meydana gelir.

Geçişsiz fiillerde kurulan cümleler nesne almazlar.

Geçişli fiillerde kurulan cümlelerde cümlenin bütün unsurları (özne, nesne, zarf, yer tamlayıcısı) bulunabilir.

Bir düşünceyi bir yagıyı bir tek çekimli fiile anlatan cümlelerdir. Bildirme veya tasarlama kipindeki çekimli fiillerin hepsi cümlede yüklem olur. Bildirme kipleri ile oluşturulan cümlelerde oluş ve kılışlar belli bir zamanda tasarlama kipleri ile oluşturulan cümlelerde ise (zaman işlevi olmadığından) sadece tasarlanan bir hareket anlatılır (Banguoğlu, 2000: 334).

*Tatlı dil yulanı deliğinden **çıkartır**./Solodki rozmovi zmiyü z gnezda **vımanyat** (atasözü)*

*Öğrenci sınıfını doğrudan geçti./Student **pereşov** donastupnogo kursu yak treba.*

*Tahminlere göre hafta sonunda kar **yağacak**./ Za prognozamu naprıkinsi tıjdnya **bude** doş.*

*Televizyon **arızalandı**./Televizor **zlomavsya**.*

*Her gün en az bir gazete **okunmalı**./Kojen den naymenş odna gazeta povınna **buti** proçitana.*

Dua

*Bıçak **soksan** gölgeme*

*Sıcacık kanım **damlar***

***Gir** de bir **bak** ülkeme*

Başsız başsız adamlar

***Ağlayın** su yükselsin!*

*Belki **kurtulur** gemi.*

*Anne; seccaden **gelsin**;*

Bize dua et; e mi!

(Necip Fazil Kısakürek, Dua)

*“O muhteşem sesin ebediyen dinmiş olduğunu düşünmek bana tarifi imkansız gönül bezginliği **veriyor.**”*

(Necmetin Halil Onan)

“Müdür gülmeye başladı ve onu inandırmaya kadar hayli uğraştı.”

(Reşat Nuri Güntekin, Damga)

*“Çamaşırım **yıkanır**, sökükleğim **dikilir**...kendimi saraya damat oldum **sanıyorum**, diye cevap verirdi.”*

(Reşat Nuri Güntekin, Çalıkuşu)

Yüklemine, et-, eyle-, ol-, kıl-, bulun- yardımcı fiilleri ile isim soylu bir kelimenin ya da anlamca kaynaşmış iki ayrı fiilin oluşturduğu cümlelerdir. Tasvir fiilleriyle de (yeterlik, tezlik, süreklilik, yaklaşma) bu tür cümleler kurulabilir:

*Dediklerimi yerine getirmezsen seni **affetmem**./Yakşo ne zrobiş yak ya kaju, ya tebe **ne probaçu**.*

***Boş bulundu** bütün bildiklerini söyledi./ Vin skazav, şo **nahodit** tvoi znannya pustımı.*

*Her konuşmasında birilerine **taş atıyordu**. /Pri kojniy rozmovi vin kogos **zadıvav**.*

*Saatler sonra notlarına **bakabildim**./ Çerez deyakıy çaz ya **zmiğ pobaçıtı** na svoi osinki.*

“Dalgalandığın yerde ne korku ne keder...”

Gölgede bana da bana da yer ver!”

(Arif Nihat Asya, Bayrak)

“Kan tükürsün adını candan anan dudaklar,

*Sana benim gözümle bakan gözler **kör olsun!***

...

Düşmanlar elimden, ne çıkar, dönse de mecruh

*Mademki nihayet sana teslim **olacak ruh!**”*

(Faruk Nafiz Çamlıbel, Kıskanç)

Yüklemi fiillerin birleşik çekimleri ile kurulan cümlelerdir. Bu yapılarda yüklem ya fiillerin hikayesi ya da fiillerin rivayeti şeklinde gerçekleşir.

Hava erken **kararıyordu**./Rano **temnilo**.

Çocuk kitaplarını okulda **unutmuştu**./ Dıtına **zabula** knıjki u şkoli.

Babam eve erken **gelecekti**./ Tato **zbravsvya priyti** do domu ranişe.

Gelecek yıl sınavlar erkene **alınacakmış**./ Nastupnomu rosi ekzameni **provodıtımutsya** ranişe.

“Bu aczinden tiksiniyor, kendini tırmalamak, yumruklamak, kendi boğazını sıkmak **istiyordu**”.

(Yakup Kadri Karaosmanoğlu)

“Belki de artık birbirini göremeyecek olan bu iki insanın bu ayrılık dakikasında birbirlerine söylecek bir şeyleri **olurdu**.”

(Reşat Nuri Güntekin, Çalıkuşu)

Yüklemi çekimli bir fiil olan cümlelerdir. Bu fiil şahıs ve kip eki alarak çekimlenir. Türkçede fiil cümlesi isim cümlesinden daha çok kullanılır.

Annem dün sessizce odama girdi.

Beni yine, yorgun gözlerimin önünden hiç ayrılmayan, bir gün bile elimden düşmeyen, parmaklarımın arasında ezilip büzülen kitabımın karşısında okumaktan gözlerimin feri kaçmış, düşünmekten alnumu kırıışmış gördü.

En ziyade düşman olduğu bu cansız arkadaşşıma kinli bir nazar attıktan sonra bir iskemle çekti, karşıma oturdu, bol bir nefes aldı.

Belli ki mühim bir şey, çok düşünölen ve az söylenen endişelerden, aile üzüntülerinden birini bana açmak istiyordu.

Bunu ben onun bir iğne izi kadar ince iki gölge ile, belirsizce çatılan kaşlarından anlamıştım, hatta bu keşfimde o kadar ileri gittim ki, bana, artık bu sefer kafî bir tarzda, izdivaç meselesini açacağına bile hükmettim.

“İnsan, üç beş damla kan, ırmak, üç beş damla su:

Bir hayata çattık ki, hayata kurmuş pusu.”

(Necip Fazıl Kısakürek, Sakarya Türküsi)

(Birinci mısrada iki isim cümlesi var; ikinci mısrada ise fiil cümlesi bulunuyor)

Cenge Giderken

Ben bir Türküm; dinim, cinsim uludur; (isim cümlesi)

Sinem, özüüm ateş ile doludur. (isim cümlesi)

İnsan olan vatanının kuludur. (isim cümlesi)

Türk evladı evde durmaz giderim (fiil cümlesi)

(Mehmet Emin Yurdakul)

İsim cümlelerinde zarf ve bulunma ekli yer tamlayıcıları da kullanılır:

Anadolu'da dağların ve köylerin sonsuz bir biteviyeliği var.

Kurallı (Düz) Cümle. Yüklemi sonda bulunan cümledir. Dilimizin söz dizim özelliğine göre asıl öge sonda, yardımcı ögeler de başta bulunur.

Kapalıçarşı'da birkaç istikametten düdük sesleri gelmeye başladı. Bu, her akşam üzeri çarşı bekçilerinin verdiği bir işarettir ki, kapanma saatinin geldiğini ve dükkanını kapamaya geç kalanların acele etmesini ilân eder. O saatte Sahaflar Çarşısı tarafındaki büyük kapıdan içeri bir göz atmak korkunçtur (Dizdaroğlu, 1994: 202) .

Yüklemi sonda değil, herhangi bir yerinde bulunan cümlelerdir:

Görmüyor musun sana doğru geldiğini?

Bendim dün gece evinizin önünden geçen.

Şiirde ve günlük konuşmalarda çok kullanılır:

Çok insan anlayamaz eski musikimizden

Ve ondan anlamayan bir şey anlamaz bizden.

Ağır, ağır çıkacaksın bu merdivenlerden,

Eteklerinde güneş rengi bir yığın yaprak,

Ve bir zaman bakacaksın semaya ağlayarak...

(Ahmet Haşım, Merdiven)

Çoğu zaman yüklemi, kimi zaman da başka bir ögesi bulunmayan cümlelere denir. Eksilteli cümlelerde eksik olan ögeyi okuyan kişi tamamlayabilmelidir. Aksi halde o ifade cümle olmaz.

İşin, oluşun, hareketin, durumun, kılışın yüklemde nasıl anlatıldığına göre cümleler çeşitlere ayrılır. Burada işin yapılıp yapılmadığı, durumun varlığı yokluğu, işin

istenildiği ya da emredildiği, bildirildiği ya da sorulduğu önemlidir. Cümlede anlatılan işin, oluşun, hareketin olup olmadığını veya sözü edilenin var olup olmadığını bildiren cümlelere haber cümlesi; bir isteği, dileği, emri, tasarımı, şartı bildiren cümlelere de dilek cümlesi denir.

Fiil cümlesinde işin, oluşun yapıldığını veya olduğunu; isim cümlesinde ise sözü edilen kavramın bulunduğunu, var olduğunu, bahsedilen şekilde olduğunu bildiren cümlelerdir:

Bursa bu mevsimde soğuktur.

Yarın daha erken gelmelisin.

Bu binanın yerinde şeftali bahçesi vardı.

Olumsuz Cümle. Fiil cümlesinde işin, oluşun yapılmadığını, yapılmayacağını veya olmadığını; isim cümlesinde ise sözü edilen kavramın bulunmadığını, var olmadığını, bahsedilen şekilde olmadığını bildiren cümlelerdir.

Fiil cümleleri, olumsuzluk ekiyle ve "ne.....ne" bağlacıyla; isim cümleleri de "yok, değil" kelimeleriyle, "ne....ne" bağlacıyla ve "-sız" olumsuzluk ekiyle kurulur:

Yarın daha erken gelmemelisin.

Buraları daha önce hiç görmemiştim.

Ateşle oyun olmaz.

Bursa bu mevsimde soğuk değildir.

Sokakta ne araba ne de insan var.

Ankara bugün hem elektriksiz hem susuz.

Soru eki, olumsuz çekimlenmiş bir fiille birlikte anlamca olumlu cümle; olumlu çekimlenmiş bir fiille birlikte anlamca olumsuz cümle yapabilir:

Senin ne kadar zorluğa katlandığını bilmez miyim? (Bilirim)

Anlattıklarına inanmaz olur muyum? (İnanırım)

Sen çağırırında o gelmez mi? (Gelir)

Soru eki sadece yüklem değil, diğer öğelerin ve unsurların da sorusunu hazırlar:

Son sözünüz bu mu anneciğim?

Hiç mi anlatacak bir şeyin yok?

Tarlamı bana zorla mı sattıracaksınız?

“Sular mı yandı, neden tunca benziyor mermer?”(Cahit Sıtkı Tarancı, Otuz Beş Yaş)

Soru eki değişik anlamlar katabilir.

*Beni biraz dinler misiniz? **istek, rica***

*Sessiz olabilir miyiz? **uyarı***

*Bu su da içilir mi? **beğenmeme***

*Bütün bunları ben mi söylemişim? **inkâr, kabullenmeme***

***Nasıl** kitaplardan hoşlanırsın?*

***Kaç** gün sonra geleceksin?*

***Kaçıncı** sınıfta okuyor?*

***Ne** gün geleceksin?*

Soru zarflarıyla:

***Neden** coşkun suların sesi gittikçe dindi?(Faruk Nafiz Çamlıbel, Han Duvarları)*

***Binbir** başlı kartalı nasıl taşır kanarya?(Necip Fazıl, Sakarya Türküsi)*

Soru zamirleriyle:

***Bunları** sana **kim** anlattı?*

***Hangisi** sizinle geldi?*

***Soruların kaç**ı cevaplandı?*

***Buraya nereden** geldiniz?*

Sevgi, korku, şaşma, hayret, seslenme, coşkunluk, heyecan ve sitem ifade eden cümlelere ünlem cümlesi denir. Ünlem cümleleri, ünlemlerle, bazı sıfatlarla, emir kipiyle, "ki" bağlacıyla, haykırmalarla ve ses tonuyla kurulur (Karahan, 1999: 92).

Ee, yeter artık!

Ah, ne yaptım!

Hah, şimdi oldu!

Eyvah! Geç kaldım!

İmdat! Boğuluyorum!

Ne kadar güzel!

Çabuk eve git!

Çık dışarı!

Ünlem ifade eden sözler her zaman cümle hâlinde değildir.

Ey Türk Gençliği!

(Mustafa Kemal Atatürk)

Hemşehrilerim!

Babacığım!

Simitçi!

İçinde şart ve koşul anlamı bulunan cümlelere şart cümlesi denir. Şart cümlelerinin yüklemeleri şart kipine göre çekimlenmiştir ve yardımcı cümle oluşturmuştur. Yani bir cümleyi şart çekimiyle bir yardımcı cümle yapabiliriz.

Eve geldiyse bizi beklesin.

Ankara'ya gidersen Kızılay'dan bana kaset al.

Beni arayan Dursun ise gelmediğimi söyleyin.

"ise", bazen istek anlamı katar; bu durumda yardımcı cümle ve şart cümlesi olmaz.

Kar yağsa da kartopu oynasak.

Önümüzdeki iki ayı bir geçirebilsek.

Yapı Bakımından Cümleler

Cümleler, bildirdikleri yargı sayısına ve öğelerin yüklemle olan ilişkisine göre çeşitlere ayrılırlar. Cümlede bir ya da birden fazla yargı vardır. Başka bir deyişle birden fazla cümle bir araya gelip bir cümleymiş gibi görünebilir.

*Bir ceylan gibi ürktü. **Tek yargı***

*Sevincinden ne yapacağını şaşırmişti. **İki yargı***

Bu tür cümlelerde bazı öğeler ortak olduğu gibi öğelerin tamamı farklı da olabilir. Bu cümleler birbirlerine bazı bağlaçlar yardımıyla bağlanabildiği gibi anlam bakımından da bağlanabilirler.

Saatine baktı ve otobüsü kaçırdığını anladı. Cümleler yapı bakımından çeşitlere ayrılırken içlerindeki kelime sayısı değil yüklem, fiil veya yargı sayısı dikkate alınır. Yapı bakımından cümleler; basit, birleşik, bağlı ve sıralı olmak üzere dörde ayrılır (Karahana, 1995: 72).

Basit Cümle

İçerisinde tek yargı, tek fiil, dolayısıyla isim veya fiil cinsinden tek yüklem bulunan cümledir. Başka bir cümleye bağlanmaz, yani bağımsız bir cümledir. Tamamladığı ya da onu tamamlayan bir cümlecik yoktur (Karahan, 1999: 95).

Yarın akşam maç yapacaklar.

Sıcak yaz aylarını geçirmek için deniz kenarlarına, kırlara tepelere kaçanlar, şimdi birer birer kışlıklarına dönüyorlar.

Bazı dil bilimcilere göre içerisinde yüklem dışında isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil bulunan cümleler de basit cümledir; bu kelimeler ve kelime grupları yargı bildirmezler.

Rüzgâr, denizin yüzünü pürüzlendirerek küçük savaşlar yaratıyordu. Birden köşe başından, iki karayağz atın çektiği bir fayton peyda oldu.

Birleşik Cümle

Bir temel cümle ile onun anlamını tamamlayan en az bir yan cümlecikten meydana cümlelerdir. Yani yapısında birden fazla cümle bulunduran cümlelerdir. Temel cümleyle yan cümlelerin bir araya geliş şekillerine göre birleşik cümleler çeşitlere ayrılır.

Girişik Birleşik Cümle

Bu tür cümlelerde yan cümlecik temel cümleciğin herhangi bir ögesi olabildiği gibi, bir ögenin parçası da olabilir. Girişik birleşik cümleler, fiilimsilerle ve çekimli fiillerle kurulur (Banguoğlu, 2000: 555-560).

*Havaların ısınması / tatil düşünlerini sevindirdi. **Özne***

*Çadırları çalanlar / bulunamadı. **Sözde özne***

*Evlerin ne zaman biteceğini / bilmiyoruz. **Nesne***

*Yarın / bir tanıdığa / gideceğiz. **Dolaylı tüml.***

*Babasını karşısında görünce / çok sevindi. **Zarf tüml.***

*Havalar soğduğundan / artık dışarı çıkmıyor. **Edat tüml.***

İç İçe Birleşik Cümle

Bir temel cümleyle, herhangi bir sebeple onun içinde kullanılan bir yardımcı cümleden oluşan cümlelerdir. Yardımcı cümle de temel cümle gibi bağımsız bir cümle yapısındadır. Asıl yargı sonda bulunur.

Yardımcı cümle nesne olarak kullanılabilir. Alıntı hâlinindedir.

Adam, / “Kartınız geçerli değil.” / demez mi?

Şarkı için “Ölümün sırrına sahiptir.” derler.

Yardımcı cümlelerin yüklemi “de, zannet-, san-, bil- gör-, görün-, farzet-, düşü-“ fiillerinin çekimli şekli olabilir.

“Seni göremedim diye bu bahar

İçimde bin türlü duygunun isyanı var.”

(Yavuz Bülent Bakiler, Farkında mısın?)

“Savaşı önce kendime karşı kazanmalıyım.” diye düşündü.

Yardımcı cümle ana cümle içinde bir isim tamlamasının tamlayanı olarak bulunabilir.

Iraklardan bir dondurmacının “Vişnelim var, kaymaklım” nidası titreyerek dağılıyordu.

Artık “Ev alma komşu al.” atasözünün hükmünün kalmadığına inanıyorum.

Yardımcı cümle edat grubu olabilir.

Gönül Anadolu’da Yunus Emre’nin “Taştın yine deli gönül / Sular gibi çağlar mısın” gibi mısralarıyla şahlanır.

Bir temel cümle ve onun şartı olan bir cümleden oluşan birleşik cümlelerdir. Şart cümlesi tek başına yargı bildirmez; ana cümleyi zaman, şart, sebep ve benzetme yönlerinden tamamlar. Onun zarfı olarak kullanılır:

Hava güzel olursa / yarın pikniğe gideriz.

Çanakkale’yi de gezerdik, / vaktimiz olsaydı.

Cihanın yurdu hep çiğnense, çiğnenmez senin yurdun.

“Havaya bakarsam hava alırım

Toprağa bakarsam dua alırım

*Topraktan ayrılısam nerde kalırım
Benim sadık yarım kara topraktır.”*

(Aşık Veysel, Kara Toprak)

*“Artık demir almak günü gelmişse zamandan
Meçhule giden bir gemi kalkar bu limandan.”*

(Yahya Kemal Beyatlı, Sessiz Gemi)

Bazı kalıplaşmış şart cümleleri özne veya nesne de olabilir.

İstek bildiren şart eki bağımsız cümle kurar. Ancak istek ifadesinde de yargının kuvvetli olmadığı sezilmektedir (Banguoğlu, 2000: 557).

Sıralı Cümleler

Bağımsız cümlelerin, aralarındaki anlam ilgisinden dolayı virgülle veya noktalı virgülle birbirini ardına sıralanmasıyla oluşan cümleler topluluğudur. En az iki cümleden oluşur. (Banguoğlu, 2000: 560).

*“Yağız atlar kişnedi, / meşin kırbaç şakladı, /
Bir dakika araba yerinde durakladı.
Neden sonra sarsıldı altımda demir yaylar, /
Gözlerimin önünden geçti kervansaraylar...”*

*“Gök sarı, / toprak sarı, / çıplak ağaçlar sarı...
Arkada zincirlenen yüksek Toros dağları,”
“Başını kaldırarak boşluğu dinliyordu, /
Gökler bulutlanıyor, / rüzgar serinliyordu.”*

(Faruk Nafiz Çamlıbel, Han Duvarları)

Sıralı cümlelerin bütün öğeleri ayrı olabildiği gibi bazıları ortak da olabilir.

Otobüs her zamanki gibi yine geç geldi; / biz de derse geç kaldık.

*Mart kapıdan baktırır; kazma kürek yaktırır. **Özne ortak.***

*Mallarımızı önce çaldılar, sonra geri bize sattular. **Özne ve nesne ortak.***

*Merdivenleri kardeşin yıkasın, sen de sil. **Nesne ortak.***

*İnatçı adama dil döküyor, sürekli yalvarıyordu. **Özne ve dolaylı tüml.***

Bağlı Cümle

Aralarındaki ilgiden dolayı birbirlerine bir bağlaçla bağlanan cümlelerdir. Bağlaçlar cümle ögesi değildir.

ki' li Bağlı Cümleler

Farsça “ki” bağlacıyla birbirine bağlanan bağımsız cümlelerden oluşur. Yardımcı cümle ana cümleyi genellikle nesne ve zarf göreviyle tamamlar. Ana cümle başta, yardımcı cümle sonra bulunur (Karahan, 1995: 68).

Yardımcı cümlenin başta, ana cümlenin sonda kullanıldığı cümleler de vardır. Burada da yardımcı cümle zarf görevindedir. Bu tür cümlelerde “ki” bazen düşebilir. Cümle, okuyanın, dinleyenin muhayyilesine bırakılır.

Darıldı diye o kadar korktum ki... (anlatamam)

Not: ”ki” edatının şüphe kattığı cümleler bağlı cümle değildir.

Renk mi ki üzerimde akaduran bu nehir?

Diğer Bağlaçlarla Kurulanlar: “ve, veya, ya da, fakat, ama, lâkin, hâlbuki, ne.....ne, meğer...” edatlarıyla birbirine bağlanan bağımsız cümleler topluluğudur.

“Ne doğan güne hükmüm geçer

Ne hâlden anlayan bulunur.”

(Cahit Sıtkı Tarancı, Dosthane)

Dün resim yapmadı / da / maça gitti.

Bağlı cümlelerin bir kısmında yüklem kipi ve şahsı aynı, bir kısmında farklıdır.

Unsurların biri veya birkaçı ortak olan bağlı cümleler de vardır.

Ya okumayı bilmiyor ya numara yapıyor.

Bir cümle, yapı bakımından basit, birleşik, bağlı, sıralı cümlelerden ancak birine dahil olabilir. Birleşik, bağlı ve sıralı cümleleri oluşturan cümleler de ayrı ayrı basit, birleşik, sıralı veya bağlı olabilir.

Gündüzleri onların sesleriyle o kadar dolmuş olurdum / ki / rüyamda yahut uykumun içinde hâlâ bunları duyardım ve hep bunları tefsir etmek isterdim (Banguoğlu, 2000: 576).

1.7.1. Reşat Nuri Güntekin

Reşat Nuri Güntekin (25 Kasım 1889; İstanbul - 7 Aralık 1956; Londra), Cumhuriyet dönemi edebiyatında önemli bir yeri olan *Çalılıkusu*, *Yeşil Gece* ve *Anadolu Notları* gibi önemli eserlere imza atmış romancı, öykücü ve oyun yazarıdır.

1889'da İstanbul'un Üsküdar ilçesinde dünyaya geldi. Babası, askeri tabip Nuri Bey, annesi Kars valisi Yaver Paşa'nın kızı Lütfiye Hanım'dır. Reşide adlı kız kardeşi çok genç yaşta hayatını kaybetti, tek çocuk olarak büyüdü. Babası askeri doktor olduğu için öğrenim hayatı boyunca birçok il gezen Reşat Nuri, ilköğrenimine Çanakkale'de başladı. Çocukluk yıllarında okuduğu Fatma Aliye Hanım'ın *Udi* isimli romanı hayatına iz bırakıp, sanata heveslendiren eserleri arasına girdi. Babasının Çanakkale'deki evlerinde zengin bir kütüphanesinin olması onu kitaplara iten ve yazı yazma kültürünün gelişmesini sağlayan bir araç oldu. İzmir'deki Frerler Okulu'nda bir süre öğrenim gördükten sonra İstanbul'da Saint Joseph Lisesi'nde öğrenim gördü. Yükseköğrenimini Darülfünun Edebiyat Şubesi'nde 1912'de tamamladı. Böylece öğrenim hayatını yirmi üç yaşında bitirmiş oldu.

1927'ye kadar Bursa ve İstanbul'da çeşitli okullarda Fransızca ve Türkçe öğretmeni ve müdür olarak görev yaptı. Görev aldığı okulların bazıları Bursa Sultanisi, İstanbul Beşiktaş İttihat Terakki Mektebi, Fatih Vakf-1 Kebir Mektebi, Akşemseddin Mektebi, Feneryolu Murad-1 Hâmis Mektebi, Osman Gazi Paşa Mektebi, Vefa Sultanisi, İstanbul Erkek Lisesi, Çamlıca Kız Lisesi, Kabataş Erkek Lisesi, Galatasaray Lisesi ve Erenköy Kız Lisesi'dir. 1927'de Erenköy Lisesi'nden yeni mezun olan öğrencisi Hadiye Hanım ile evlendi.

Öğretmenlik mesleğinin yanı sıra edebiyatla uğraşan Reşat Nuri, Halit Ziya'nın eserlerinden aldığı ilhamla hikâye yazma hevesi duymaktaydı. Daha sonra tiyatro edebiyatını benimseyerek bir tiyatro yazarı olmak için uğraştı. Yazı hayatına I. Dünya Savaşı sonlarında başladı. Başlangıçta “Eski Ahbap” (1917) gibi uzun hikayeler, *Hançer* (1920) ve *Eski Rüya* (1922) gibi sahne eserleri, *Gizli El* (1924) gibi romanlar yazan, tiyatro eleştiri ve araştırmaları yayınlayan sanatçı *Çalığışu* adlı romanının 1922’de Vakit Gazetesi’nde tefrika edilmesiyle şöhrete kavuştu.

Güntekin, 1931’de maarif müfettişi oldu ve bu arada Dil Heyeti’yle birlikte bazı çalışmalarda bulundu. Anadolu’yu baştan başa dolaşmasına neden olan müfettişlik görevi sayesinde ülkenin gerçeklerini yakından görme ve tanıma imkânı buldu.

1939’da ise Çanakkale milletvekili olarak TBMM’de bulundu. Bu görevini 1946’ya kadar sürdürdü. 1941’de tek çocuğu olan kızı Ela dünyaya geldi.

1947’de, Cumhuriyet Halk Partisi’nin Ankara’da yayımlanan Ulus gazetesinin İstanbul kolu olan Memleket gazetesini çıkardı. Güntekin daha sonra müfettişlik görevine geri döndü ve 1950’de Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) Türkiye temsilciliği ve öğrenci müfettişliği görevleriyle Paris’e gitti. Paris kültür ataşeliği yaptı. 1954’te ise yaşından dolayı bu görevden ayrılmak zorunda kaldı.

Emekliliğinden sonra bir süre İstanbul Şehir Tiyatrosu edebi heyeti üyeliği yaptı. Güntekin’e akciğer kanseri teşhisi konulduktan sonra tedavisi için Londra’ya gitti ve orada hastalığına yenik düşerek öldü. 13 Aralık 1956 günü, Karacaahmet Mezarlığı’na gömüldü.

Levent’te oturduğu sokağa Çalığışu ismi, Kadıköy’de ve İzmir’de bir ilköğretim okuluna ve Fatih’te bir tiyatro sahnesine Reşat Nuri Güntekin ismi verilmiştir.

Eserleri Hakkında Bilgiler

Yazar, öykü, roman ve oyunları ile edebiyatımızda önemli bir yere sahiptir. Kahramanları genelde tek yönlüdür. Olay kahramanlarını çevreyle birlikte verir.

Anadolu insanını iyi tanıdığını eserlerinden anlaşılır. Bazı eserlerinde genç cumhuriyetin toplumsal ideallerini işlemiştir. Reşat Nuri Güntekin eserlerine konuşma dilinin zenginliğini zorlanmadan yansıtır.

Çalışma Yöntemi Hakkında

Bütün romanlarının tiyatro halinde senaryoları olduğunu söyleyen Reşat Nuri, Hikmet Feridun'la yaptığı bir konuşmada çalışma yöntemlerini şöyle açıklar:

"Roman ve hikâye yazarken konunun evvela asıl canlı noktası, amudi fikirisi (belkemiği) gelir. Bu amudi fikiridir ki bana yazmak arzusunu verir. Bu bazen bir vak'a olur, beni alâkadar eden bir vak'a.. Fakat çok kere pek alakadar olduğum insan tipi. (Şu vak'ayı veya şu insanı, şu tipi yazayım) derim. Bu suretle eserin iki adımı atılmış olur. Mevzuu pek iptidai bir şekilde fikrime gelir. Hiçbir zaman hemen derhal bu mevzunun planını yapıp da yazmağa başladığım vaki değildir. Bulduğum mevzuu zihnimde bir köşeye atarım. Onun francala hamuru gibi kendi kendine kabarması için uzun müddet bırakırım. Çok defa aradan birçok senelerin geçtiği de vakidir. Bu müddet zarfında mevzua bazı ilaveler yaparım. Bazı kısımlarını tayyederim, atarım, çıkarırım. Vakaları retuş ederim. Tipleri developpe ederim (geliştiririm). Yazma işine başladığım zaman da çok muntazam çalışırım. Romanın sonunu nasıl bitireceğimi tayin etmeden yazıya başlamam. Evvela umumi bir şema yaparım. Fakat eser henüz definitif (kesin, belirli) olmamıştır. Ortada şahıslar vardır, vakalar vardır, eserin ana hatları vardır. Fakat yazmaya başladıktan sonra şahıslar ekseriyetle hüviyetlerini değiştirirler, evvelce hiç düşünmediğim vak'alar, yeni şahıslar gelir. (Muhit dergisi, 1933; anan: Muzaffer Uyguner, Reşat Nuri Güntekin, Ağustos 1967) Kişilerine sevgiyle sokulan bir romancıdır Reşat Nuri. Genellikle onların gerçek yaşamlarındaki en belirgin özelliklerini yitirmeden yansıtmaya çalışır. Gözlem yeteneği yaşama çok geniş bir perspektiften bakma imkânını sağladığı için romanları geçiş dönemi yaşayan ülkemizden "insan manzaraları" çizme başarısına ulaşmıştır."

Romanları

- *Gizli El* (1922)
- *Çalıküşu* (1922)

- *Damga* (1924)
- *Dudaktan Kalbe* (1925)
- *Akşam Güneşi* (1926)
- *Bir Kadın Düşmanı* (1927)
- *Yeşil Gece* (1928)
- *Acımak* (1928)
- *Yaprak Dökümü* (1930)
- *Kızılıcık Dalları* (1932)
- *Gökyüzü* (1935)
- *Eski Hastalık* (1938)
- *Ateş Gecesi* (1942)
- *Değirmen* (1944)
- *Miskinler Tekkesi* (1946)
- *Harabelerin Çiçeği* (1953)
- *Kavak Yelleri* (1961)
- *Son Sığınak* (1961)
- *Kan Davası* (1961)
- **Hikâyeleri**
- *Roçild Bey* (1919)
- *Eski Ahbap* (1919)
- *Sönmüş Yıldızlar* (1923)
- *Tanrı Misafiri* (1927)
- *Leyla ile Mecnun* (1928)
- *Olağan İşler* (1930) (Poyraz, 1957:1-5).

Tablo 2: Damga eserinin bir parçasından cümle yapısı örnekleri ve Ukrayna Diline çevirisi.

Türk Dilinde	Ukrayna Dilinde
<p><i>Çocukluğumun en eski hatırası bir ağustos şenliği gecesidir. Bu hatıra, görülmüş bir şeyden ziyade vaktiyle dinlenmiş bir masalın hayalde bıraktığı izlere benzer: Bu dünyada başka bir âlemde ucu bucağı olmayan bir bahçe... Ağaçlarında renkli fenerler yanıyor... Bembeyaz, ince ince yollar... Uğultulu bir mahşer kalabalığı... Yer yer çarkifelekler yıldızlanıyor, havaî fişekler uçuyor... Yalnız karanlık ve aydınlıktan ibaret bir vehim dünyası...</i></p> <p><i>Bana öyle gelir ki, ezel karanlığından o gece doğdum.</i></p> <p><i>Annemi hiç tanımam. Öldüğü zamanı bilmiyorum. Fakat o zaman henüz sağlamış... O gece kendimi bir aralık, sarışın bir kadının kucığında görür gibi oluyorum. Belki annemdi. Belki de annesini tanımamış bir çocuk kalmamak için bu hatırayı icat ettim.</i></p> <p><i>Bu ağustos şenliği gecesini ailemizde benden başka da hatırlayanlar vardır. Paşa babam o gece vezir olmuş... Rahmetli büyük ablamı o gece gelin etmişler.</i></p> <p><i>Erenköy'deki köşkümüzü bu kadarlık hatırlıyorum. Senelerden sonra bir gün o taraflarda bir yere misafir gitmiştik. Bana alçak bir duvarın üstünde bir bahçe gösterdiler... Otsuz, çıplak bir bahçe... Şurada, burada biraz çalı, üç beş tutam kurumuş lavanta... Tozdan sararmış beş on cılız çam... Geride boyası uçmuş bir eski köşk... «Sen çocukken satılan köşk işte bu» dediler.</i></p> <p><i>Buna mukabil Aksaray'daki konağımız en ehemmiyetsiz köşelerine kadar hatırımdadır. Ayda, yılda bir yolum düştükçe mahallemize uğrarım. Konağın karşısında çınardan başka mazi eseri kalmamıştır. Dalları kesilmiş, kadit bir gövdeden</i></p>	<p>Августовская ночь и праздничное торжество - это и есть мои первые воспоминания детства. Теперь мне кажется, что всё это было не наяву, а в сказке, услышанной давным-давно, в волшебной сказке, оставившей в моей памяти неизгладимый след.</p> <p>Матери я не помню. И даже не знаю, когда она умерла. Но в ту ночь она была рядом со мной. Меня держала на руках белокурая женщина. Может быть, это была моя мать. А может быть, я всё выдумал, чтобы не чувствовать себя несчастным сиротой.</p> <p>Я почти не помню нашего большого дома за городом, в Эренкёе. А вот другой наш дом в старой части Стамбула, в Аксараяе, я помню очень хорошо, - каждый уголок и закоулок, всё-всё помню. Если мне случается бывать в тех краях, я стараюсь обязательно заглянуть в наш квартал. Против того места, где находился наш дом, стоит одинокий платан. От моего прежнего знакомого сохранился один ствол - все ветки спилены.</p> <p>Я всегда останавливаюсь около этого дерева, хотя бы на несколько минут. На противоположной стороне улицы раньше теснились одноэтажные старые домишки, кирпичные и деревянные. От этих домов не осталось теперь и следа, да и я их смутно помню. Зато белый величественный фасад нашего особняка с красивой резной галереей, высокую стену, которая тянулась от угла улицы до самого колодца, я вижу как наяву, словно они сейчас передо мной. Вот широкие ворота с низким сводом, и в них двустворчатая дверь. А дальше уютный внутренний дворик, где даже в</p>

Tablo 2'nin Devamı

<p><i>ibaret kalmış bir ihtiyar tanıdık...</i></p> <p><i>Birkaç akikada onun altında durmadan geçemem. Karşındaki tek katlı, eğri büğrü, salaş veya kerpiçten yapılmış minimini evler gözümünden silinir; konağımızın, beyaz boyalı muhteşem cephesini, oymalı şahnişini, köşe başındaki çeşmeye kadar giden yüksek bahçe duvarıyla görmeğe başlarım, işte en sıcak ve güneşli günlerde bile daima loş ve serin kalan taşlık...</i></p> <p><i>Selâmlık dairesinin geniş yavan merdivenlerinden çıkar, dokuz yıldızlı basık tavanlarından kırmızılı, mavili yeni dünyalar, billur avizeler sarkan uzun sofalarda, kalın Şam perdelerinin ağır gölgesinde boğulmuş odalarda dolaşırım.</i></p> <p><i>Hayalimin hiç bir şeyi değiştirmedişine eminim. Odalardan birinde yazıdan ziyade resme benzeyen bir Farisî levha vardı ki daima önünde durur, seyrederdim. O vakit daha okumak bilmezdim. Fakat çizgiler zihnimde öyle yer etmiş ki senelerden sonra onları gözümün önüne getirmiş, Farisî mısraları âdeta hecelemişimdir.</i></p> <p><i>Selâmlık sofrasından harem katına çıkan dar, loş bir merdivenin başında donuk yeşil camlı bir kapı vardı. Niçin bilmem, çocukluğumun bütün büyük vak'alarını bu kapının çerçevesinden görürüm.</i></p> <p><i>Ramazan geceleri sofada cemaatle namaz kılınır; Kur'anlar, ilâhiler okunurdu. Dadım Kâmiyap kalfa ile beraber bu kapının dibindeki merdiven aralığından ben de namaza durur, ellerimi açıp dua ederdim.</i></p> <p><i>Rahmetli büyük ağabeyim evlendiği gün yengemle beraber buradan geçiyordu. Gelinin duvağı kapıya takılmıştı. Ağabeyim, sofadaki kalabalığım üstüne çil paralar serpmişti.</i></p> <p><i>Kardeşim Muzafferle okula başladığımız gün başımızda elmas başlıklarımız göğsümüzde sırmalı cüz keselerimizle bu kapının önünde el öpüştük.</i></p> <p><i>Yine bir gün benden bir yaş küçük kızkardeşim</i></p>	<p>самые жаркие дни всегда прохладно и тихо. Я поднимаюсь по широкой и пологой лестнице в селямлык - мужскую половину, и сразу попадаю в другой мир. Голубые и красные стены, низкие потолки с поблекшей от времени позолотой, длинные коридоры с хрустальными люстрами, пустынные, мрачноватые комнаты с тяжёлыми дамасскими занавесями на окнах.</p> <p>Я брожу по этим комнатам, и ничто не ускользает от моего взгляда. И хотя я брожу по воображаемому дому, я всё помню до мельчайших подробностей. В одной из комнат я остаиваюсь перед дощечкой, на которой вязь персидского изречения похожа на таинственный рисунок. Тогда я не умел ещё читать, но этот рисунок так прочно врезался в мою память, что, кажется, сейчас, спустя много лет, я мог бы по слогам произнести персидский текст, начертанный на дощечке.</p> <p>Из передней селямлыка на верхний этаж, где расположена женская половина дома, ведёт узкая тёмная лестница, которая упирается в застеклённую зелёным непрозрачным стеклом дверь. Не знаю почему, но мне кажется, что все самые важные события моего детства проходили перед этой небольшой дверью.</p> <p>По ночам в месяц рамазана в просторной передней селямлыка собирались все домашние, чтобы молиться и слушать чтение Корана. И здесь, около стеклянной двери, на ступенях лестницы стоял я со своей няней Кямияп-калфой ^[2]и, как все, воздев руки, произносил шёпотом непонятные мне слова молитвы.</p> <p>Через эту дверь в день свадьбы вывел свою невесту мой старший брат, ныне тоже уже умерший. Белое покрывало невесты, помню ещё, зацепилось за дверной косяк. Старший брат стоял на лестнице и горстями бросал монеты в толпу гостей, собравшихся внизу, в</p>
---	--

Tablo 2'nin Devamı

<p><i>Suad'ın minimini ölüsünü dokuma bir yatak çarşafı içinde bu merdivenlerden indirmişlerdi. Nihayet konağımızın yandığı gece Kâmiyap kalfa beni kucağında kaçırdı bu kapının dibinde dizleri üstüne düşmüştü.</i></p> <p><i>Bu hatıralar sade gözümde rüyalarımı uyandırmakla kalmazlar, gönlüme o günlerin tatlı acı hislerini de verirler.</i></p> <p><i>Çınarın altında durduğum o birkaç dakikada tamamıyla eski İffet olurum.</i></p> <p>(Güntekin, 1957:73-77).</p>	<p>передней.</p> <p>Воспоминания далеких, невозвратимых дней чередой проходят перед моим взором и отзываются в сердце сладостной, щемящей болью.</p> <p>Стоит мне вот так постоять под платаном всего не-сколько минут, и я снова чувствую себя прежним Иффетом.</p> <p>(Alakayeva, 1969: 23-27).</p>
---	---

Tablo 3: Çalıküşu eserinin bir parçasından cümle yapısı örnekleri ve Ukrayna Diline çevirisi.

Türk Dilinde	Ukrayna Dilinde
<p><i>Dördüncü sınıfta idim. Yaşım on ikt kadar olmalıydı. Fransızca muallimimiz Sör Aleks, bir gün bize yazı vazîfesi vermişti. "Hayattaki ilk hatıralarınızı yazmaya çalışın. Bakalım, neler bulacaksınız? Sizin için güzel bir hayal temrini¹ olur," demişti.</i></p> <p><i>Hiç unutmam, yaramazlığımdan, gevezeliğimden bıkan Sörler, o sınıfta beni arkadaşlarımdan ayırmışlar, bir koşede tek kişilik bir küçük sıraya oturtmuşlardı.</i></p> <p><i>Müdirenin soylediğine göre "ders esnasında komşularımı lakırdıya² tutmamayı, uslu uslu muallimi dinlemeyi öğreninceye kadar" orada bir surgun hayatı geçirmeye mahkumdum.</i></p> <p><i>Bir yanımda kocaman bir tahta direk vardı: Ne yapılsa baştan çıkarılmasına imkan olmayan ve ara sira çakımın uçuyla ötesine berisine açtığım yaracıklara stoik³ bir vakar ile tahammül eden</i></p>	<p>Главная героиня — Фериде — в шесть лет осталась без матери. Её отец был военным офицером, и раннее детство девочка провела в казарме. После смерти жены отец отвёз дочку в Стамбул, к родственникам покойной жены, которая принадлежала к одной из самых богатых семей города. Предчувствуя свою гибель, он определил девочку во французский католический пансион. Привыкнув жить среди военных, Фериде была совершенно не приучена к светским манерам: она лазала по деревьям и кидалась камнями не хуже мальчишек, но многочисленные родственники Фериде души не чаяли в сироте, и маленькой проказнице всё сходило с рук. За то, что Фериде обожала скакать по деревьям с ветки на ветку она получила прозвище Чалыкушу — птичка-королёк. Самое</p>

Tablo 3'ün Devamı

<p><i>sessiz sedasız, ağırbaşlı ve upuzun bir komşu.</i></p> <p><i>Öte yanımda manastır terbiyesinin istediği serin ve mağ-mum⁴ loşluğu temin için yapılmışa benzeyen ve pancurları⁵ hiç açılmayan bir uzun pencere dururdu. Ehemmiyeti bir keşif yapmıştım. Göğüsümü sıraya yaslayıp çenemi biraz yukarı kaldırdığım vakit pancurların arasından gökyüzünün bir parçasıyla bir büyük akasyanın yapraklar arasından tek bir apartıman penceresi ve bir balkon parmaklığı görünürdü.</i></p> <p><i>Doğrusunu söylemek lazım gelirse, manzara hiç de zengin değildi. Pencere her zaman kapalı durur, balkon parmaklığına hemen daima bir ufak çocuk siltesi ile yorgan asılırdı.</i></p> <p><i>Fakat ben, bu kadarımdan da memnundum. Ders esnasında ellerim çenemin altında kilitli, sör hocalarım çok ruhanı görünmesi gereken bir vaziyette gözlerimi goğe-pancur aralıklarından görünen hakiki gökyüzüne-uydurduğum zaman, onlar bunu bir uslanma başlangıcı sanarak sevinirlerdi. Ben de onları atlatarak bizden gizlemeye alıştıkları hayati seyrediyordum gibi bir sey, bir atlatma ve intikam zevki duyardım. Sör Aleksi, izahatını bitirdikten sonra bizi çalışmaya bırakmıştı. (Güntekin, 1957: 5- 10)</i></p>	<p>большое участие в воспитании Фериде приняла тётка Бесиме. Её дети — сын Кямран, который был намного старше своей кузины, и дочка Неджмие — были полной противоположностью Фериде. Кямран, изнеженный, избалованный юноша, и Неджмие, не слезающая с колен матери, вызывали у Фериде раздражение.</p> <p>Дом тёти Бесиме посещала красивая двадцатипятилетняя вдова Нериман-ханым. Все восхищались этой женщиной и сочувствовали её горю: потерять в таком молодом возрасте горячо любимого мужа. Только у Фериде вдова вызывала неприязнь и раздражение. Она не верила в искренность её чувств и считала, что Нериман носит траур только потому, что ей очень к лицу чёрный цвет. Также Фериде не понимала цель визитов вдовы. Ни тётушки, ни юная Неджмие не подходили ей в подруги. Но вскоре Фериде догадалась, что Нериман в ожидании выгодной партии наметила своей жертвой двадцатилетнего Кямрана. Однажды случайно, будучи дома на каникулах, Фериде застала парочку в момент объяснения в любви. Не в силах сдержать свой гнев, Фериде громко расхохоталась. (Peçenev, 1999:3-10).</p>
---	---

Cümledeki Görevi Yönünden İsim Tamlamaları

İsim Tamlamasının Özne Olarak Kullanılması

Öznesi isim tamlaması olan cümleler, yüklemi bakımından hem fiil hem de isim cümlesi olabilmektedir. Bu cümleler, anlamları bakımından ise olumlu veya olumsuz cümle şeklinde görülebilmektedir. Özne olan isim tamlamaları belirli ya da belirsiz tamlama olabilmektedir.

Öznesi İsim Tamlaması Olan Fiil Cümleleri

Fakat o zamanın seneleri şimdikilere benzemezdi.

Yaz ayları uzadıkça uzadı.

Fakat zavallının bütün evlilik hayatı bu hastalığı saklamaya çalışmakla geçmiş.

Öznesi İsim Tamlaması Olan İsim Cümleleri

Benim hiçbir şeyim yok.

Fakat bunların hiçbiri ilk hatıra değil.

Benim babam Nizamettin isminde bir süvari binbaşısı idi.

İsim Tamlamasının Nesne Olarak Kullanılması

İsim tamlamaları, metnimizde belirli ya da belirsiz nesne biçiminde olabilmektedir. Belirli nesne olanlar yükleme hâli ekini almaktadır.

Dadımın acısını aylarca sonra bana, Hüseyin isminde bir süvari neferi unutturdu.

Hatta, başımdan münasebetsiz bir kaza geçmeseydi bugüne, ömrümün en mes'ut günü diyebilecektim.

Tam birbirine yaklaşacakları vakit rüzgâr, Feride'nin şemsiyesini aldı.

Metnimizdeki bu tamlamaların tamlanan unsurları birer belgisiz sözcüktür. Bu yapıdaki tamlamaların tamlayan unsurları ilgi hâli eki yerine **-DAn** çıkma hâli eki almaktadır.

“köylerden biri, hocalardan bazıları, bunlardan hiçbiri, hocalardan birçoğu, arkadaşlarımdan birkaçı”

Öznesi isim tamlaması olan cümleler, yüklemi bakımından hem fiil hem de isim cümlesi olabilmektedir. Bu cümleler, anlamları bakımından ise olumlu veya olumsuz cümle şeklinde görülebilmektedir. Özne olan isim tamlamaları belirli ya da belirsiz tamlama olabilmektedir.

Öznesi İsim Tamlaması Olan Fiil Cümleleri

Fakat o zamanın seneleri şimdikilere benzemezdi.

Yaz ayları uzadıkça uzadı.

Fakat zavallının bütün evlilik hayatı bu hastalığı saklamaya çalışmakla geçmiş.

Öznesi İsim Tamlaması Olan İsim Cümleleri

Benim hiçbir şeyim yok.

Fakat bunların hiçbiri ilk hatıra değil.

Benim babam Nizamettin isminde bir süvari binbaşısı idi.

İsim Tamlamasının Nesne Olarak Kullanılması

İsim tamlamaları, metnimizde belirli ya da belirsiz nesne biçiminde olabilmektedir. Belirli nesne olanlar yükleme hâli ekini almaktadır.

Dadımın acısını aylarca sonra bana, Hüseyin isminde bir süvari neferi unutturdu.

*Hatta, başımdan münasebetsiz bir kaza geçmeseydi bugüne, **ömrümün en mes’ut günü** diyebilecektim.*

*Tam birbirine yaklaşacakları vakit rüzgâr, **Feride’nin şemsiyesini** aldı.*

İsim Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olarak Kullanılması

İsim tamlamalarının bu görev ile kullanıldığı cümleler, daha çok fiil cümleleri şeklindedir. Yer tamlayıcısı olan isim tamlamaları belirli ya da belirsiz tamlama olabilmektedir.

İsim tamlamaları cümlelerde yer tamlayıcısı olurken; yönelme, bulunma ve çıkma hâli eklerinden birini almaktadır.

Yönelme Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Tamlamalar

*Fatma, beni bohça gibi sırtına bağlar, kızgın güneşlerin altında dolaştırır, **hurma ağaçlarının tepesine** çıkarırmış.*

*Yüzleri Fatma gibi dövmele olduğu için bana dünya güzeli gibi görünen kadınlarla dolu bir evde beni kucaktan kucağa gezdiriyorlar, sonra **Fatma'nın yanına** oturuyorlardı.*

*Bu yaprakları seyrederken altlarında birkaç kırmızı balığın dolaştığını gördüm ve büyük annemin özene bezene hazırladığı ipekli entarim, yeni potinlerimle **havuzun içine** yürüyüverdim.*

Bulunma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Tamlamalar

*Bir elimle de kalemimi ağızma sokuyor, ısıra ısıra **dişlerimin arasında** döndürüyordum.*

*Aylarca **hizmetçi odalarında** sürünmüşüm.*

*Nihayet, günün yorgunluğundan ve zilli deflerle testi biçiminde dümbeleklerin verdiği sersemlikten, yine erkenden **dadımın dizinde** uyuyakaldım.*

Çıkma Hâli Eki Alarak Yer Tamlayıcısı Olan Tamlamalar

*Cemile, yerinden atlayarak **hademenin elinden** mektubu kapmıştı.*

***Maarif müdürlerinin odalarından** misafir eksik olmuyor.*

*Çitlerden atlıyorlar, **bahçenin içinden** geçiyorlardı.*

İsim Tamlamasının Zarf Tümlenci Olarak Kullanılması

Zarf tümlenci olarak kullanılan isim tamlamaları ya yalın hâlde bulunmakta ya da hâl eklerinden birini almaktadır.

Akşam üstü babamı karşılamak için aşağı indik.

Akşam mütalâasında muavin Şehnaze Hanımla beraber mektebi dolaşıyorduk.

İsim Tamlamasının Yüklem Olarak Kullanılması

Cümlelerde yüklem görevi üstlenen isim tamlamaları ya bildirme eki almakta ya da “i-“ fiili ile çekime girmektedir.

Nasıl ki kendi canım yandığı zaman da pek ah u zara kapılmadan felâketi

güler yüzle karşılayışım bana onun yadigârıdır.

Tablo, bugünkü gibi gözümün önündedir.

İki sene uslu uslu oturduktan sonra biraz afacanlık etmek bugün benim hakkımdı
(Güntekin, 1939: 90-227).

1.7.2. Orhan Pamuk Eserlerin Ukrayna Diline Çevirisi

Orhan Pamuk 1952`de İstanbul`da doğdu. *Cevdet Bey ve Oğulları* ve *Kara Kitap* adlı romanlarında anlattığına benzer kalabalık bir ailede ve şehrin Batılılaşmış ve zengin semti Nişantaşı`nda büyüyüp yetişti. Otobiyografik kitabı İstanbul`da anlattığı gibi Pamuk çocukluğundan yirmi iki yaşına kadar yoğun bir şekilde resim yaparak ve ileride ressam olacağını düşleyerek yaşadı. Liseyi İstanbul`daki Amerikan lisesi Robert College`de okudu. İstanbul Teknik Üniversitesi`nde üç yıl mimarlık okuduktan sonra, mimar ve ressam olmayacağına karar verip bıraktı. İstanbul Üniversitesi`nde gazetecilik okudu, ama bu işi de hiç yapmadı. Pamuk, yirmi üç yaşından sonra romancı olmaya karar vererek başka her şeyi bıraktı ve kendini evine kapatıp yazmaya başladı.

İlk romanı *Cevdet Bey ve Oğulları* yedi yıl sonra 1982`de yayımlandı. İstanbullu zengin ve Pamuk gibi Nişantaşı`nda yaşayan bir ailenin üç kuşaklık hikâyesi olan bu roman Orhan Kemal ve Milliyet roman ödülleri aldı. Pamuk ertesi yıl *Sessiz Ev* adlı romanını

yayımladı ve bu kitabın Fransızca çevirisiyle 1991 Prix de la découverte européenne'i kazandı. Venedikli bir köle ile bir Osmanlı alimi arasındaki gerilimi ve dostluğu anlatan romanı *Beyaz Kale* (1985), 1990'dan sonra da başta İngilizce olmak üzere pek çok dilde yayımlanarak Pamuk'a uluslararası ilk ününü sağladı. Aynı yıl Pamuk eşiyile Amerika'ya gitti ve 1985-88 arasında New York'ta Columbia Üniversitesi'nde "misafir alim" olarak bulundu. Büyük bir çoğunluğunu burada yazdığı ve İstanbul'un sokaklarını, geçmişini, kimyasını ve dokusunu, kayıp karısını arayan bir avukat aracılığıyla anlatan *Kara Kitap* adlı romanı 1990'da Türkiye'de yayımladı. Fransızca çevirisiyle Prix France Culture (ödülünü) kazanan bu roman hem popüler hem de deneysel olabilen, geçmişten ve bugünden aynı heyecanla söz edebilen bir yazar olarak Pamuk'un ününü hem Türkiye'de, hem de yurt dışında genişletti. 1991'de, Pamuk'un Rüya adını verdiği bir kızı oldu. Aynı yıl *Kara Kitap*'taki bir sayfalık bir hikâyeden senaryolaştırdığı *Gizli Yüz* filme çekildi.

1994'te Türkiye'de yayımlanan ve esrarengiz bir kitaptan etkilenen üniversiteli gençleri hikâye ettiği *Yeni Hayat* adlı romanı Türk edebiyatının en çok okunan kitaplarından biridir. Pamuk'un Osmanlı ve İran nakkaşlarını ve Batı dışındaki dünyanın görme ve resmetme biçimlerini bir aşk ve aile romanının entrikasıyla hikâye ettiği *Benim Adım Kırmızı* adlı romanı 1998'de yayımladı. Bu kitapla Fransa'da Prix Du Meilleur Livre Etranger, İtalya'da Grinzane Cavour (2002) ve International Impac-Dublin ödülünü (2003) kazandı.

1990'ların ortasından itibaren Pamuk insan hakları, düşünce özgürlüğü konularında yazdığı makalelerle Türk devletine karşı eleştirel bir tutum aldı, ama siyaset ile fazla ilgilenmedi. "İlk ve son siyasi romanım" dediği *Kar* adlı kitabını 2002'de yayımladı. Doğu Anadolu'daki Kars şehrinde, siyasal islâmcılar, askerler, laikler, Kürt ve Türk milliyetçileri arasındaki şiddeti ve gerilimi hikâye eden bu kitap ile yeni tarz bir "siyasal roman" yazmayı denedi. Uluslararası ve Türk gazete ve dergilerine yazdığı edebi ve kültürel makalelerle, kendi özel not defterlerinden yaptığı geniş bir seçmeyi Pamuk 1999 yılında *Öteki Renkler* adıyla yayımladı.

Pamuk'un 2003 yılında yayımladığı son kitabının adı *İstanbul*'dur. Yazarın hem yirmi iki yaşına kadar olan hatıralarından, hem de İstanbul şehri üzerine bir deneme olan ve

yazarın kendi kişisel albümüyle, Batılı ressamların ve yerli fotoğrafçıların eserleriyle zenginleştirilmiş bu şiirsel kitabı sınıflamak zordur.

Orhan Pamuk New York`ta geçirdiği üç yıl dışında, bütün hayatını İstanbul`da aynı sokaklarda, aynı semtlerde geçirdi. Şimdi de doğduğu, binada yaşıyor. Otuz yıldır roman yazan Pamuk yazarlıktan başka hiçbir iş yapmadı. Orhan Pamuk`un kitapları, en son *Benim Adım Kırmızı`nın* Japonca yayımlanmasıyla birlikte otuz dört dile çevrildi.

Orhan Pamuk`un son romanı *Kar*, New York Times Book Review tarafından 2004 yılının en iyi 10 kitabından biri seçildi.

İsveç Kraliyet Bilimler Akademisi tarafından her yıl verilen Nobel Edebiyat Ödülünün bu yılki (2006) sahibi Orhan Pamuk oldu. Orhan Pamuk`a 12 Ekim 2006 tarihinde verilen ödülün aynı gün Fransa Meclisi`nde kabul edilen ‘Ermeni soykırımı’nın inkarının suç sayılmasını kabul eden yasayı kabul etmesinin aynı güne denk gelmesi tartışmalara neden oldu.

Bazı Çalışmaları :

Benim Adım Kırmızı

Beyaz Kale

Cevdet Bey ve Oğulları

Gizli Yüz

Kar

Yeni Hayat (<http://en.wikipedia>).

Tablo 4: *İstanbul* adlı eserden cümle yapısı örnekleri ve Ukrayna Diline çevirisi.

Türk Dilinde	Ukrayna Dilinde
<p>BİR BAŞKA ORHAN</p> <p><i>İstanbul'un sokakları içerisinde bir yerde, bizimkine benzeyen bir başka evde, her şeyiyle benim benzerim, ikizim, hatta tıpatıp aynım bir başka Orhan'ın yaşadığına çocukluktan başlayarak uzun yıllar aklımın bir köşesiyle inandım. Bu düşünceyi ilk nereden ve nasıl edindiğimi hatırlamıyorum. Büyük ihtimal, yanlış anlamalar, rastlantılar, oyunlar ve korkularla örülmüş uzun bir süreç sonunda fikir içime işlemiştir. Bu hayal kafamda ışıtmaya başlayınca neler hissettiğimi açıklayabilmek için onu en belirgin şekliyle ilk hissettiğim anlardan birini anlatmalıyım.</i></p> <p><i>Beş yaşımıdayken bir ara bir başka eve yollanmıştım. Annemle babam, kavgalarının ve ayrılıklarının birinin sonunda Paris'te buluşmuşlar, İstanbul'da kalan beni ve ağabeyimi de birbirimizden ayırmışlardı. Ağabeyim Nişantaşı'nda, Pamuk Apartmanı'nda, babaannem ve aile kalabalığı ile birlikte kalıyordu. Beni ise Cihangir'e teyzemin evine yollamışlardı. Sevgiyle ve hep gülümseyerek</i></p> <p><i>karşılandığım bu evin duvarında beyaz bir çerçeve içerisinde küçük bir çocuk resmi asılıydı. Arada bir, teyzem ya da eniştem duvardaki resmi gösterip, "Bak bu sensin," diye gülümserlerdi.</i></p> <p><i>Resimdeki iri gözlü bu sevimli çocuk, evet, biraz bana benziyordu. Onun da başında benim sokağa çıktığım zaman taktığım kasketlerden biri vardı. Ama gene de onun tam benim resmim olmadığını biliyordum. (Aslında resim Avrupa'dan gelmiş küsch bir sevimli çocuk röprodüksiyonuydu.) Hep düşündüğüm, bir başka evde yaşayan öteki Orhan bu olabilir miydi?</i></p> <p><i>Ama şimdi ben de bir başka evde yaşamaya başlamıştım. Sanki İstanbul'da bir başka evde</i></p>	<p>В детстве я верил — и эта вера на долгие годы осталась где-то в глубине моей души — что на одной из стамбульских улиц есть дом, похожий на наш, и в этом доме живет другой Орхан, во всем похожий на меня, как близнец, как двойник. Откуда у меня взялась эта мысль, я не помню. Скорее всего, она появилась не сразу, а стала результатом сплетения в детском сознании неверных догадок, случайных совпадений, заблуждений и страхов. Чтобы объяснить, что я чувствовал, я должен рассказать об одном из первых случаев, когда она проявилась в моей голове вполне отчетливо.</p> <p>Однажды, в возрасте пяти лет, меня на некоторое время увезли из родного дома. После очередной ссоры и временного расставания отец и мать уехали мириться в Париж, оставив меня и моего старшего брата в Стамбуле. Брат остался в Нишанташи, в родовом доме семейства Памуков, с бабушкой и прочими родственниками, а меня отправили в Джихангир к тете (маминой сестре). В этом доме, обитатели которого встретили меня любовью и улыбками, на стене в белой рамке висел небольшой детский портрет. Время от времени тетя или ее муж, показывая на него, с улыбкой говорили мне: «Посмотри-ка, это ведь ты!»</p> <p>Симпатичный большеглазый мальчик, изображенный на рисунке, действительно был немного похож на меня, и на голове у него была точь-в-точь одна из тех кепок, в которых я выходил на улицу. И все же я понимал, что это не совсем мой портрет. (В действительности это была репродукция европейского рисунка,</p>

Tablo 4'ün Devamı

<p><i>yaşayan benzerimle buluşabilmek için benim de bir başka eve gitmem gerekmişti, ama hiç memnun değildim bu buluşmadan. Asıl eve, Pamuk Apartmam'na geri dönmek istiyordum. Duvardaki resmin ben olduğunu söylediklerinde, aklım biraz karışır, ben, benim resmim, bana benzeyen resim, benzerim, bir başka ev hayalleri birbirinin içine geçer, eve geri dönmek, hep orada aile kalabalığıyla birlikte olmak isterdim.</i></p> <p><i>Bu istediklerim oldu ve kısa bir süre sonra Pamuk Apartmam'na geri döndüm. İstanbul'da başka bir evde yaşayan başka bir Orhan hayali ise beni hiç terketmedi. Çocukluğumda, ilk gençliğimde, bu büyüleyici düşünce aklımın kolayca ulaşacağım bir köşesinde hep hazır olarak durdu. Kış akşamları İstanbul sokaklarında yürürken, turuncumsu ışığını gördüğüm ve mutlu huzurlu insanların, rahat bir hayat yaşadığını hayal ettiğim ve içlerini görmeye çalıştığım bazı evlerde öteki Orhan'ın yaşadığı, bir an bir ürpertiyle aklımdan geçirdi.</i></p> <p><i>Yaşım ilerledikçe bu hayal bir fanteziye, fantezi de bir rüya sahnesine dönüştü. Rüyalarımda kimi zaman bir kabusla bağırarak bu öteki Orhan ile hep bir başka evde- karşılaştım ya da şaşılası ve acımasız bir soğukkanlılıkla, iki Orhan, birbirimize sessizce bakardık. O zaman yastığıma, evime, sokağıma, yaşadığım yere, uykuyla uyanıklık arasında, daha sıkı sarılırdım. Mutsuz olduğum zamanlar ise, bir başka eve, bir başka hayata, öteki Orhan'ın yaşadığı yere gideceğimi hayal etmeye başlar, derken o öteki Orhan olduğuma biraz inanır, onun mutluluk hayalleriyle oyalanırdım. Bu düşler beni öyle mutlu ederdi ki, bir başka eve gitmeye gerek kalmazdı.</i></p> <p><i>Asıl konuya geldik: Doğduğum günden itibaren, yaşadığım evleri, sokakları, mahalleleri hiç terketmedim. Elli yıl sonra (arada İstanbul'un başka yerlerinde yaşamama rağmen) gene Pamuk Apartmanı'nda, annemin beni kucağına alıp</i></p>	<p>изображающего «хорошего мальчика» в стиле китч.) Я все думал, не может ли это быть какой-то другой Орхан, живущий в другом доме?</p> <p>Но сейчас я и сам переехал в «другой дом», словно это было нужно для того, чтобы встретиться с моим двойником, живущим где-то в глубинах Стамбула. Однако перспектива этой встречи меня совсем не радовала. Я хотел вернуться в настоящий дом, в дом моей семьи. Когда мне говорили, что на портрете на стене — я, мои мысли начинали немного путаться, в голове у меня кружились, сплетаясь друг с другом, я сам, мой портрет, рисунок, похожий на мой портрет, мальчик, похожий на меня, и «другой дом», плод моего воображения; и я хотел вернуться домой, к своей семье, чтобы никогда больше оттуда не уезжать.</p> <p>Желание мое сбылось, и вскоре я вернулся в родовое гнездо. Но завораживающее видение другого Орхана, живущего в другом доме где-то в Стамбуле, меня не покинуло. В детстве и ранней юности меня часто посещали мысли о моем двойнике. Иногда, проходя по стамбульским улицам, я, глядя на освещенные оранжевым светом окна, представлял себе счастливых и спокойных людей, мирно живущих за ними, и когда я пытался разглядеть, что происходит внутри, меня на мгновение пронзала мысль о том, что в одном из этих домов живет другой Орхан. По мере того как я вырос, видение возвращалось все реже, и наконец стало приходить ко мне только во сне. Порой, когда во сне я встречался с другим Орханом — неизменно в другом доме, — я просыпался, крича от страха; но иногда мы молча смотрели друг на друга с удивительным и безжалостным спокойствием. Когда я просыпался, то чувствовал, как сильно я привязан к моей подушке, к моему дому, к</p>
--	---

Tablo 4'ün Devamı

<p><i>dünyayı ilk gösterdiği ve ilk fotoğraflarının çekildiği yerde yaşıyor olmamın, İstanbul'un bir başka yerindeki öteki Orhan fikriyle, bu teselliyle bir ilişkisi olduğunu biliyorum. Hikayemi bana ve bu yüzden İstanbul'a özel yapan şeyin de bu olduğunu hissediyorum: Göçlerin çokluğu ve göçmenlerin yaratıcılığıyla belirlenmiş bir çağda hep aynı yerde, hatta elli yıl hep aynı evde kalmak. "Biraz sokağa çık, bir başka yere git, seyahat et," derdi hep annem kederle. Conrad, Nabokov, Naipaul gibi başarıyla dil, millet, kültür, memleket, kıta, hatta uygarlık değiştirerek yazan yazarlar var. Onların yaratıcı kimlikleri sürgünden ya da göçten nasıl güç almışsa, benim de hep aynı eve, sokağa, manzaraya ve şehre bağlanıp kalmamın da beni belirlediğini biliyorum. İstanbul'a bu bağlılık, şehrin kaderinin de insanın karakteri olması demek.</i></p> <p><i>Ben doğmadan yüz iki yıl önce İstanbul'a geldiğinde şehrin kalabalığı ve değişikliğinden etkilenen Flaubert, bir mektubunda Constantinopolis'in yüz yıl sonra dünyanın başkenti olacağına inandığını yazmıştı. Osmanlı İmparatorluğu çöküp yok olunca, bu kehanetin tam tersi gerçekleşti. Ben doğduğumda İstanbul, dünyadaki görece yeri bakımından iki bin yıllık tarihinin en zayıf, en yoksul, en ücra ve en yalıtılmış günlerini yaşıyordu. Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkım duygusu, yoksulluk ve şehri kaplayan yıkıntıların verdiği hüznün, bütün hayatım boyunca, İstanbul'u belirleyen şeyler oldu. Hayatım bu hüznle savaşarak ya da onu, bütün İstanbullular gibi en sonunda benimseyerek geçti. Hayata bir anlam verme merakı olan herkes ömründe en azından bir kere doğduğu konum ve zamanın anlamını da sorgular. Dünyanın bu köşesinde, bu tarihte doğmamızın anlamı nedir? Bize, piyangodan çıkmış gibi verilen, sevmemiz beklenen ve en sonunda içtenlikle sevmeyi</i></p>	<p>моей улице, к району, в котором живу. Когда же я чувствовал себя несчастным, то мечтал о том, чтобы переехать в другой дом, туда, где живет другой Орхан, и зажить его жизнью; и в какой-то момент даже начинал немного верить в то, что стал другим Орханом. Эти грезы так меня утешали, что переезжать в другой дом уже не было необходимости.</p> <p>К чему я, собственно, это рассказываю? Дело в том, что за всю свою жизнь я так никуда и не переехал из своего района, со своей улицы, из своего дома. И я уверен — то, что сейчас, пятьдесят лет спустя, я по-прежнему живу в нашем старом доме (впрочем, за это время успев пожить и в других районах Стамбула), там, где мама, взяв меня на руки, впервые показала мне мир, там, где были сделаны мои первые фотографии, — как-то связано с утешительной мыслью о существовании другого Орхана. Мне кажется, что и своеобразие моего рассказа о себе — и, стало быть, о Стамбуле — проистекает из того, что в эпоху миграций и писателей-переселенцев я умудрился прожить пятьдесят лет на одном месте, более того, в одном и том же доме. «Вышел бы ты на улицу, сходил бы куда-нибудь или съездил», — печально говорила мне, помнится, мама.</p> <p>Есть писатели, такие как Конрад, Набоков, Найпол, которые, сменив язык и культуру, покинув свой народ, родину, континент и даже влившись в другую цивилизацию, с успехом продолжают писать. И я знаю, что если их творческие силы только крепили от изгнания или скитаний, то я как писатель сформировался именно благодаря этой неразрывной связи со своим домом, улицей, городом, видом из моего окна. Такая привязанность к Стамбулу накладывает на характер человека отпечаток</p>
--	---

Tablo 4'ün Devamı

<p><i>başardığımız bu aile, bu ülke, bu şehir adil bir seçim midir? Yıkılan bir imparatorluğun çöktükçe çöken kalıntıları, külleri altında, eziklik, fakirlik ve hüznle solarak eskiyen İstanbul'da doğduğum için bazan kendimi talihsiz bulurum. (Ama içimden bir ses asıl bunun bir talih olduğunu söyler bana.) Konu zenginlikse eğer, İstanbul'da hali vakti yerinde bir aileye doğduğum için talihli olduğumu da bazan düşünürüm. (Tersi de söylenmiştir bunun.) Çoğu zaman da tıpkı şikayet etmemem gerektiğine kendimi inandırdığım gövdem (biraz daha kalın kemikli ve yakışıklı olsaydım) ve cinsiyetim (acaba kadın olsaydım cinsellik daha küçük bir dert mi olurdu?) gibi doğduğum ve bütün hayatımı geçirdiğim İstanbul'un da benim için tartışılmaz bir kader olduğunu anlarım. Bu kitap, bu kader hakkında...</i></p> <p><i>7 Haziran 1952'de, gece yarısından biraz sonra İstanbul'da, Moda'da küçük bir özel hastanede doğdum. Gece koridorlar ve dünya sakindi. Gezegenimizde, iki gün önce İtalya'da Stambolini Yanardağı'nun birdenbire püskürtmeye başladığı alevlerden ve küllerden başka sarsıcı bir şey yoktu. Gazetelerde Kuzey Kore'de savaşan Türk askerleri hakkındaki bazı notlarla, Kuzeylilerin biyolojik silah kullanmaya hazırlandığı yolundaki Amerikan kaynaklı bazı şüpheler küçük haberlerdi.</i></p> <p><i>Beni doğurmadan saatler önce, İstanbullu bütün çoğunluk gibi annemin de dikkatle okuduğu asıl haberler "şehrimiz" hakkındaydı: İki gece önce yüzünde korkunç bir maskeyle, Langa'da bir eve hela penceresinden girmeye çalışırken farkedilen, bekçilerin ve Konya Talebe Yurdu'nun "cesur" öğrencilerinin sokaklarda kovalaması üzerine bir kereste deposunda kısırılan ve polislere küfürler ettikten sonra intihar eden sabıkalı hırsızın dün cesedini teşhis eden manifaturacı, geçen sene Harbiye'deki dükkanını silah zoruyla güpegiündüz gene bu haydutun soyduğunu tespit etmişti.</i></p>	<p>судьбы этого города.</p> <p>Флобер, побывавший в Стамбуле за сто два года до моего рождения, под впечатлением от его многолюдности и разнообразия написал в одном из своих писем, что он уверен: через сто лет Константинополю суждено стать столицей мира. Но Османская империя рухнула и исчезла с лица земли, и его предсказание сбылось «с точностью до наоборот». Когда я родился, роль Стамбула в мире была наименее значительной за все две тысячи лет его существования, он переживал свои самые печальные дни слабости, нищеты, заброшенности и изоляции. Воспоминания о былом величии Османской империи, бедность и заповолившие город развалины, навевающие тоску, — вот с чем всю жизнь ассоциировался у меня Стамбул. И всю свою жизнь я пытался побороть эту тоску или же, как все стамбульцы, наконец сжиться с ней. Любой человек, задумывающийся о смысле жизни, хотя бы раз задается вопросом о значении места и времени своего рождения. Почему я родился именно сейчас и именно в этом уголке мира? Справедливо ли, что мне, как лотерейный билет, выпали именно эти семья, страна, город, которые я должен был полюбить и в самом деле искренне полюбил? Порой я чувствую себя несчастном из-за того, что родился среди развалин и праха рухнувшей империи, в блекнущем и ветшающем от уныния, тоски и бедности Стамбуле. (Внутренний голос, впрочем, говорит, что на самом-то деле мне повезло.) Что касается материального положения, то иногда я думаю, что я счастливчик, поскольку родился в обеспеченной семье. (Бывает и так, что думаю наоборот.) Как правило, мне удается убедить себя в том, что нет смысла переживать по поводу своей внешности (эх, был бы я покрепче</p>
--	---

Tablo 4'ün Devamı

<p><i>Annem hastanede, tek başına bu haberleri okuyordu, çünkü yular sonra, biraz öfke ve kederle bana anlattığına göre onu hastaneye yatırdıktan sonra babam, doğumun gecikmesi üzerine sıkılmış, arkadaşlarıyla buluşmaya gitmişti. Hastanenin doğum odasında annemin yanında, geç saatte bahçe duvarından atlayarak içeri girebilen teyzem vardı bir tek. Annem beni ilk gördüğünde benden iki yaş büyük ağabeyime göre daha zayıf, daha kırılğan ve daha ince olduğumu düşündü.</i></p> <p><i>Aslında "düşünmüş" demeliydim. Türkçede rüyaları, masalları ve doğrudan yaşamadığımız şeyleri anlatırken kullandığımız ve çok sevdiğimmiş'li geçmiş zaman beşikteyken, tekerlekli çocuk arabasındayken ya da ilk defa yürürken yaşadıklarımızı anlatmak için daha uygundur. Çünkü bu ilk hayat deneyimlerimizi bize yıllar sonra annemiz babamız anlatır, biz de bir başkasının ilk kelimelerini söyleyişini duyar, ilk adımlarını atışını seyreder gibi kendi hikayemizi dinlemekten ürpererek zevk alırız.</i></p> <p><i>Kendimizi rüyada görmenin zevklerini hatırlatan bu tatlı duygu, daha sonra bütün hayatımız boyunca bizi zehirleyecek bir alışkanlığı da ruhumuza yerleştirir:</i></p> <p><i>Hayatta yaşadığımız şeylerin -hatta en derin zevklerin bile- anlamını başkalarından öğrenmeyi alışkanlık ediniriz. Tıpkı başkalarından dinleyerek hevesle benimsediğimiz ve daha sonra hatırladığımızı sanmaya başlayıp inançla başkalarına anlattığımız bu ilk bebeklik "hatıraları" gibi, hayatta yaptığımız çeşit çeşit şey hakkında başkalarının ne dediği bir süre sonra yalnız bizim kendi fikrimiz olmaz, yaşadığımız şeyin kendisinden de önemli bir hatıra dönüşür.</i></p> <p><i>Yaşadığımız hayat gibi, yaşadığımız şehrin anlamını da çoğu zaman başkalarından öğreniriz. Başkalarının benim hakkında ve İstanbul hakkında anlattıklarını kendi hatıram gibi benimsediğim</i></p>	<p>да посимпатичнее!) или пола (будь я женщиной, неприятностей от этого было бы не меньше). Это — моя судьба, и я понимаю, что Стамбул, город, в котором я родился и провел всю жизнь, тоже стал моей судьбой. Книга, которую вы держите в руках, — об этой судьбе. Я родился в Стамбуле 7 июля 1952 года в маленькой частной клинике в районе Мода вскоре после полуночи. Коридоры клиники и мир вокруг нее были погружены в ночную тишину. На нашей планете, за исключением извержения неожиданно проснувшегося двумя днями ранее в Италии вулкана Стамболини, все было спокойно. Среди газетных заметок о воюющих в Северной Корее турецких солдатах появились не привлекавшие особого внимания сообщения о том, что, по данным из американских источников, северяне, возможно, готовятся применить биологическое оружие. За несколько часов до моего рождения мама читала другие новости, вызвавшие у нее, как и у большинства жителей Стамбула, большой интерес — новости о событиях, имевших место в нашем городе. Два дня тому назад, ночью, в районе Ланга при попытке проникнуть в дом через окно уборной был замечен рецидивист в устрашающего вида маске. Сторожа и отважные студенты из Конийского общежития пустились за ним в погоню и в конце концов загнали на склад пиломатериалов. Там злоумышленник, покрыв полицейских напоследок отборной бранью, покончил жизнь самоубийством. А днем позже при опознании тела один торговец тканями узнал в нем бандита, который за год до этого среди бела дня совершил вооруженное нападение на его лавку в Харбийе. Мама читала эти новости в полном одиночестве, поскольку, как много позже она рассказала мне с некоторой обидой, отец,</p>
--	---

Tablo 4'ün Devamı

<p><i>zamanlar benim de içimden şöyle demek gelir: "Bir zamanlar resim yapıyordum, İstanbul'da doğmuş, İstanbul'da büyümüş, iyi kötü meraklı bir çocukmuşum, daha sonra yirmi iki yaşında, bilmem neden roman yazmaya başlamışım." Bütün bir hayatı, hem başkasının yaşadığı bir şey gibi hikaye ettiği, hem de insanın kendi sesinin ve iradesinin zayıfladığı tatlı bir rüyaya benzettiği için bu kitabı bu dille yazmak istedim. Ama bu hayatı daha sonra rüyadan çıkar gibi uyanacağımız daha gerçek, daha aydınlık bir ikinci hayata hazırlık gibi gösterdiği için de bu güzel masal dili bana inandırıcı gelmiyor. Çünkü benim gibilerin daha sonra yaşayabileceği ikinci hayat, elindeki kitaptan başka bir şey değildir. O da senin dikkatine bağlı, ey okur. Ben sana dürüstlük göstereyim, sen de bana şefkat. (Pamuk, 2003: 5-22)</i></p>	<p>уложив ее в клинику, заскучал в ожидании родов и отправился повидаться с друзьями. Поздно вечером, перебравшись через садовую ограду, к ней в родильную палату пришла ее сестра, и больше никого из родственников рядом не было. Увидев меня в первый раз, мама подумала, что по сравнению с моим братом, родившимся двумя годами раньше, я выгляжу слабым, хрупким и худеньким.</p> <p>«Мама подумала...» Я употребил здесь простое прошедшее время, а надо было бы — прошедшее с окончанием — <i>miş</i>. Я очень люблю это время, которое в турецком языке используется, когда мы рассказываем сказки, говорим о своих снах и вообще о том, что на самом деле с нами не происходило или происходило, но не с нами, когда мы пересказываем то, что слышали от других.</p>
--	--

1.7.3. Yahya Kemal Beyatlı Şiirlerin Ukrayna Diline Çevirileri

Yahya Kemal Beyatlı (2 Aralık 1884, Üsküp - 2 Kasım 1958, İstanbul), Türk şair, yazar, siyasetçi, diplomat. Doğum adı Ahmed Ağâh'tır. 2 Aralık 1884 yılında Üsküp'te doğdu. Asıl adı Ahmed Ağâh'tır. İlk öğrenimini İstanbul'da Vefa Lisesi'nde tamamladı. Paris'e giderek (1903) bir yıl bir kolejde Fransızca'sını ilerlettikten sonra Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne girdi. Dokuz yıl kaldığı Paris'ten döndükten (1912) sonra, İstanbul'da üniversitede çeşitli dersler okuttu (1915-1923).

Urfa milletvekili oldu (1923); Varşova (1926), Madrid (1929) Ortaelçiliklerine atandı, Tekirdağ (1935-1942) ve İstanbul (1943-1946) milletvekilliklerinde bulundu.

Büyükelçi olarak Pakistan'a gitti (1948), bir yıl sonra emekliye ayrılarak yurda döndü (1949). Rumelihisarı mezarlığında gömülü. Spor ve Sergi Sarayı civarındaki parka bir anıtı dikildi (1968) Kişiliğini Paris'te okurken ünlü tarihçi Albert Sorel'in derslerinden aldığı tarih zevkiyle, Fransız şairlerinin (Jean Moreas, Baudelaire, Verlaine, vb.) ölçü ve biçim güzelliklerinde buldu.

Paris'e gidiş, II. Abdülhamit baskısından bir kaçış olduğu halde, orada siyasi faaliyetlere katılmayarak sanat çevrelerinde kendini yetiştirdi. Paris öncesi Hamid ve Servet-i fûnun şiiri etkisinden kendisini böylelikle kurtardı, klasik divan şiirimizi Batı şiirindeki bütünlük anlayışıyla ele aldı. Avrupa dönüşü Yeni Mecmua'da "Bulunmuş Sayfalar" başlığıyla yayımladığı gazel ve şarkılarla tanındı (1918). Bu neoklasik şiirler, onun çıkış noktasının Osmanlı tarih ve şiiri olduğunu gösterdiği gibi, sonradan yeni şekiller ve sade dille yazdıklarında da şairin genel olarak Osmanlı medeniyet ve kültürüne bağlı kaldığı görülür.

Onda tarih, vatan, millet ve İstanbul sevgisi, hep bu açıdan işlenir. Osmanlı medeniyeti yüzyıllar boyu en yüce eserlerini İstanbul'da yarattığı için, Yahya Kemal'deki İstanbul, Boğaziçi ve Türk musikisi hayranlığına, tabiat güzellikleri yanı sıra, tarih değerleri de girer. Duygu, düşünce ve hayali ustalıkla kaynaştıran şair, pek çoğuna hikaye karakteri verdiği lirik-epik şiirlerinin konularını aşk, tabiat, deniz, ölüm ve sonsuzluktan da alır. İç ahengi her şeyden üstün tutuşu, şiiri "musikiden başka türlü bir musiki" kabul edişi; "Ok" şiiri bir yana, bütün şiirlerini, bu ahengın sağlanmasına daha elverişli gördüğü aruzla yazmasına sebep oldu Yahya Kemal, şiirlerini, makale ve hikayelerini sağlığında kitaplarda toplamamış, eserleri dergilerde, dağınık kalmıştı.

Ölümünden sonra dostları ve hayranları tarafından bir Yahya Kemal'i Sevenler Cemiyeti kurulduğu gibi, İstanbul Fetih Cemiyeti'ne bağlı bir de Yahya Kemal Enstitüsü ve Müzesi açıldı (1961). Bu Enstitü'nün yayımlamaya başladığı Yahya Kemal Külliyyatı'nda şairin ilk üçü şiirlerini; diğeri makale, deneme ve anılarını derleyen şu eserleri çıktı: *Kendi Gök Kubbemiz* (1961), *Eski Şiirin Rüzgariyle* (1962), *Rübailer ve Hayyam Rübailerini Türkçe Söylemiş* (1963), *Aziz İstanbul* (1964), *Eğil Dağlar* (1966), *Siyasi Hikayeler* (1968), *Siyasi ve Edebi Portreler* (1968), *Edebiyata Dair* (1971), *Çocukluğum, Gençliğim, Siyasi ve Edebi Hatıralarım* (1973), *Tarih Müsahabeleri* (1975), *Bitmemiş Şiirler* (1976), *Mektuplar-Makaleler* (1977) Hakkında yayımlanan kitapların sayısı yirmiye geçer (Özbalcı, 1996: 67).

Tablo 5: Sessiz Gemi Şiirin Türkçesi ve Rusça Ukraynaca Çevirisi.

Türkçe	Rusça
<p>Sessiz Gemi <i>Artık demir almak günü gelmişse zamandan</i> <i>Meçhule giden bir gemi kalkar bu limandan.</i></p> <p><i>Hiç yolcusu yokmuş gibi sessizce alır yol;</i> <i>Sallanmaz o kalkışta ne mendil, ne de bir kol.</i></p> <p><i>Rıhtımda kalanlar bu seyahatten elemli,</i> <i>Günlerce siyah ufka bakar gözleri nemli,</i></p> <p><i>Biçare gönüller! Ne giden son gemidir bu!</i> <i>Hicranlı hayatın ne de son matemidir bu.</i></p> <p><i>Dünyada sevilmiş ve seven nafile bekler;</i> <i>Bilinmez ki giden sevgililer dönmeyecekler.</i></p> <p><i>Bir çok gidenin her biri memnun ki yerinden,</i> <i>Bir çok seneler geçti; dönen yok seferinden.</i></p> <p>O Rüzgar <i>Yaşamak zevki nedir bilmez ölümden korkan!</i> <i>Gür bir imanla damarlarda ateşten bir kan</i></p>	<p>Nezrimıy Korabel Придёт момент, Корабль покинет порт, поднимет якорь, устремившись в Вечность, И, вспарывая гладь бесстрастных вод, проложит курс длиною в Бесконечность.</p> <p>Он заскользит неслышно и легко, как из неволи в Небо рвётся птица. Ему вослед не помахать платком – так быстро он в тумане растворится.</p> <p>Те, кто ещё остались на Земле, исполнены печали и тревоги. След горьких слёз проложен по щеке, ведь пассажирам нет назад дороги.</p> <p>Довольно слёз, несчастные сердца! Ещё не раз вас ждут такие муки. Наступит час и вашего конца. Земная жизнь – потери и разлуки!</p> <p>Той viter Судьба порой жестока и сложна, а жизнь земная, как зимой пурга. Душа достигнуть цель свою должна – так, как Корабль приходит к берегам.</p>

Tablo 5'in Devamı

<p><i>Birleşip böyle diyorlardı derin bir sesle, Yeri fethetmek için gelmiş o Fatih nesle.</i></p> <p><i>Böyle bir dersi alan ruha vatan dar görünür;</i></p> <p><i>Daima başka sefer, başka ufuklar görünür.</i></p> <p><i>O nesil duymuş akın zevkini rüzgarda bile; Bu duyuş varmış akınlardaki atlarda bile;</i></p> <p><i>Bilmemiş var mı geniş yeryüzünün serhaddi, Yıkılmış ufukunda durup karşı koyan her seddi,</i></p> <p><i>Yeni bir ülkede yem vermek için atlarına Nice bin atlı kapılmıştı fetih rüzgarına!</i></p> <p>(Beyatlı, 1967: 34-35).</p>	<p>Пусть плоть твоя слаба и так грешна, пусть окружает глупая толпа, Но если Цель действительно важна, то бесполезны происки врага.</p> <p>Своей Судьбе послушно покорись, не сетуя на множество помех. С горячей верой Господу молись, и лишь тогда к тебе придёт успех.</p> <p>О гордости навеки позабудь и побороть пытайся эгоизм. Тогда благословен твой будет путь и не напрасна вся земная жизнь.</p>
--	--

Bilgegil, anlamlarına göre cümleleri kapsam ve isnad tarzı bakımından ikiye ayırarak inceler. Kapsam olarak olumlu ve olumsuz olmak üzere ayırdığı cümleler, isnad tarzı bakımından haber ve dilek cümleleri olarak ayrılır ve kendi içinde de alt gruplar arzeder (Bilgegil, 1964: 52-97).

Karahan cümlede anlamı olumlu, olumsuz ve soru olarak; Ediskun, Gencan ve Bozkurt, olumlu, olumsuz, soru ve ünlem olarak ele alır. Hatipoğlu, cümlede anlamı yargı bakımından değerlendirir ve yargıyı; olumlu, olumsuz ve sorulu olmak üzere ayırır.

Dizdaroglu'nun anlamı ele alışında, olumlu ve olumsuz cümleler için isim veya fiil oluşumuna göre bir ayırım vardır. Olumluluk ve olumsuzluk biçimce ve anlamca olmak üzere iki yönlü olarak değerlendirilir. Ayrıca soru, buyruk, ünlem ve dilek cümleleri anlam bakımından gruplandırılan diğer cümle türleridir (Dizdaroglu, 1994; 164-361).

Şimşek de anlamına göre cümle türleri konusunda kapsamlı bir tasnif yapmıştır. Farklı olarak yüklem ve diziliş açısından cümleleri olumlu ve olumsuz olmak üzere değerlendirir. Soru cümlelerini sadece yüklem açısından, ele aldıktan sonra, anlam bakımından dilek, buyruk ve ünlem olarak değerlendirdiği cümleler için ayrı başlıklar açar (Şimşek, 1981: 192-318).

Cümleleri yüklem bulduğu yere ve öğelerin dizilişine göre ayırırken çoğunluk kurallı ve devrik cümle ayırımını benimsemiştir. Az olmakla birlikte kurallı cümle yerine düz cümle tabirini kullananlar da vardır.

AÖÇ kesik cümleyi, Dizdaroglu kesik ve ara cümleyi dizilişlerine göre cümle türleri başlığı altında kurallı ve devrik cümle ile bir arada düşünürler. Hatipoğlu yapılarına göre cümle başlığı altında devrik, kesik ve ara cümleleri; Koç yine aynı başlık altında kurallı, devrik, ara kesik cümleleri ele alır. Bilgegil, Gencan, Ergin; ara cümleyi yapılarına göre cümle türleri içinde sayar. Banguoğlu bu cümlelere sapa cümle der ve basit cümle yapısı içinde ele alır (AÖÇ, 2003: 144).

Yapılarına göre cümle türleri, dilbilgisinde en fazla görüş ayrılığının bulunduğu konuların başında gelir. Bazı ortak paydalarda buluşmalarına karşın dilcilerimiz, bu

noktada kendilerine has değerlendirmeler yapmışlar; biçimi anlamdan ayırmamak kaygısıyla hareket etmişlerdir. Bu nedendir ki karşımıza diziliş, anlam ve yapı bakımından iç içe geçmiş cümle tasnifleri çıkar.

Cümleler yapı bakımından değerlendirirken esas olarak yargı sayısı göz önünde bulundurulmuş, diziliş ve anlama ikinci planda yer verilmiştir. Çoğunluk dilcinin birleştiği husus, yargı sayısına göre cümlelerin basit ve birleşik olarak ayrılmasıdır.

Özellikle birleşik cümlelerin varlığı ve yokluğu tartışma konusu edilmiş bu konuda pek çok görüşler ileri sürülmüştür.

Birleşik yapıda cümleler, iki veya daha fazla cümleden meydana gelen tek bir cümle vurgusuna sahip, birden çok fikri toplu veya birleşik şekilde ifade eden dizimsel yapılardır. Bu tür cümleler yalnız cümlelerden ve onların çeşitli şekillerde birleşmelerinden oluşurlar. Birleşik cümleyi meydana getiren cümleler birbirleriyle karışık ilişkide olurlar. Bu ilişkinin özelliğine göre birleşik cümleler ikiye ayrılır. Birleşik cümleyi meydana getiren cümleler arasında birbirine öge olma ilişkisi varsa burada "birleşik" cümle ortaya çıkar. Yani, birleşik cümleyi meydana getiren cümlelerden biri diğerinin bir ögesi durumundadır. Bu durumda biri bağımsız olarak cümleye doğrudan iştirak eden ve üstün vaziyette bulunan, gramer kitaplarımızda adlandırılışı ile biri "temel cümle"; diğeri temel cümleye bağımlı, onun anlamını tamamlamak için cümleye dolayısıyla iştirak eden ve gramer kitaplarında "yan cümle" denilen iki cümle söz konusudur (Gece, 1998: 334).

Birleşik cümleyi çekimli fiiller ya da birden fazla tam yargı taşıyan ifade birliği olarak tanımlayanlar ile içinde fiil soylu kelime (isim-fiil, sıfat-fiil, zarf-fiil) bulunan ifadeleri yan cümle bir esas cümleden kurulu yapı sayanlar arasında görüş ayrılıkları vardır. Bu ayrılık temelde cümle tanımına dayanan tam yargı şartı ilkesinden kaynaklanmaktadır (Coar, 1997: 52).

Bu şekilde fiilimsilerin bulunduğu cümleleri birleşik cümle çeşidi olarak kabul eden dilcilerimizin yanında, bu tür cümleleri birleşik cümle olarak görmeyenler de vardır.

V. Hatipoglu, fiilimsilerden kurulu cümleleri birleşik cümle olarak kabul etmezken, bu

tür cümleleri "Girişik tümce" adı altında aynı bir bölüm olarak vermiştir (Hatipoglu, 1982: 154).

Fiil isimleri sıfat fiil ve zarf fiiller çekimli fiil olmayıp kip ifadesi taşımadıklarından bir, cümle değil, ancak kelime grubu kurabilmektedirler. Bu grup, cümlede esas yargıya, hükme bir cümle unsuru olarak yardım eden kelime grubu durumundadırlar (Karaörs, 1993:279).

Tek yargılı her cümle, basit cümledir. isim fiil, sıfat fiil ve zarf fiillerin diğer isim, sıfat ve zarflardan görev bakımından hiçbir farkları yoktur ve bu kelimelerin varlığı basit cümlenin yapısını etkilemez (Karahan, 1994: 19-20).

Türkçe'de cümle problemlerinin en çok cümlenin türlerine göre ayrılması konusunda çıktığı görülür. Ancak cümle unsurlarının türlerine göre tahlil edilmesi konusu açıklık kazandığında cümleyle ilgili birçok problem de çözüme kavuşacaktır. Cümlenin herkesçe kabul edilen ögeleri özne, yüklem, nesne, zarf tümleci ve dolaylı tümleçtir. Bu ögeler içerisinde temel öge yüklemdir. Diğer bütün ögeler yüklem etrafında şekillenirler. Gramer kitaplarımızda cümlenin ögeleri ilgili olarak verilen bilgiler arasında ilk bakışta büyük bir farklılık görülmez.

Hemen hemen bütün yazarlarımızın cümle unsurları arasında yer verdikleri dolaylı tümleç ve zarf tümleci tanım ve değerlendirmelerde çok farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Bazen şekil bazen fonksiyonun esas alınmasından doğan bu karışıklığın bir sebebi de terimlerin farklı olması veya yabancı dillerden tercüme ile ortaya çıkarılan bazı terimlerin Türkçenin bünyesine uymamalarıdır (Üstünova, 2002: 24).

BÖLÜM 2: TÜRK DİLİ İLE UKRAYNA DİLİNİN CÜMLE YAPILARIN KARŞILAŞTIRMASI

2.1. Ukraynaca ve İngilizcede Özne Göstergeleri

Eylemde bulunmak, oluşturmak canlılara özgüdür ve hayatın göstergesidir. Özne cümlede yapma, olma ve durum bildiren bir şey veya kişidir.

“Özne cümlede yüklem belirtiği işi yapan veya bir oluşa konu olan ögedir ve cümlenin ana bileşenidir.” (Karahan, 2000, 55).

Öznesi (yapanı) olmayan bir eylem söz konusu değildir. Dolayısı ile bütün dillerde özne, cümlenin olmazsa olmaz bir parçasıdır. Özne yoksa yapış veya oluş da yoktur hareket yoktur dolayısı ile de hayatın belirtisi olan hareket yoktur yani hayat yoktur. Özne yüklemle beraber cümle oluşturur yani hayatı temsil eder. Bu çalışmamızda özne göstergeleri üzerinde duracağız ve bu çalışmayı üç dille sınırlandıracağız. Amacımız Türkçe, Ukraynaca ve İngilizcedeki özne yapılarını karşılaştırmak böylece “özne” konusunda çalışmalar yapacak insanlara bu anlamda yardımcı olmaktır. Öncelikle adı geçen bu üç dille ilgili genel bilgiler verilecek sonra da bu üç dildeki özne göstergeleri incelenecektir.

Türkçe, “dilbilimcilerce dünyanın en düzenli, en üretken, en matematiksel dili olarak kabul görmektedir. Dil ailelerinden Ural Altay grubuna girmektedir... (bu dil ailesindeki diller) daha çok yapı bakımından birbirine benzerler. Ural Altay dilleri eklemeli dillerdir. Ses uyumu bakımından benzerlik gösterirler. Söz dizimi birbirini andırır.” Yüzyılda Türkçenin durumu şöyledir:

- 1- Kuzey Türkçesi
- 2- Doğu Türkçesi
- 3- Batı Türkçesi. Türkiye de kullanılan dil Batı Türkçesidir”
- 4- Türkçe anadil olma bakımından dünyanın
- 5- Büyük dildir. Bugün Türkçe nüfus ve toprak büyüklüğü dolayısıyla başta Türkiye olmak üzere, Azerbaycan, Özbekistan, Türkmenistan, Kırgızistan, Tacikistan, Kazakistan, Bulgaristan, Yunanistan, Romanya, Doğu Türkistan, Çin, İran, Irak,

Suriye, Kıbrıs gibi birçok ülkede konuşulmakta ve yazılmaktadır (Mirskiy, 1992: 67-70).

Rusça, Beyaz Rusça ve Ukraynaca ile birlikte Hint-Avrupa dil ailesinin Slav Dilleri grubunun Doğu Slav Dilleri alt grubuna girer.

“Günüümüzde coğrafi bakımdan ve kullanıcılarının sayısına bağlı olarak 12 ayrı Slav dili vardır. Avrupa’da 300 milyona yakın insan Slav dillerini konuşmaktadır ... Herhangi bir Slav dilinin konuşanı da, başka bir Slav dilini kolayca anlayabilir”(Kononov, 1957: 179).

Örneğin Rusça konuşan bir insan, Beyaz Rusya ve Ukrayna’daki halklarla rahatça anlaşabileceği gibi, dil yakınlığı sebebiyle Bulgaristan ve diğer Slav dilleri grubuna giren Orta Avrupa ülkelerinden Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Slovenya gibi ülkelerdeki halklarla da anlaşabilir. Ayrıca 20. yüzyılda politik açıdan önemli bir dil olan Rusça, Birleşmiş Milletlerin resmi dillerinden biridir.

- 1- Valgina, N.S. Rozentall, D.E. Fomina, *M.U Çağdaş Rus Dili*, Logos, Moskova, 2002
- 2- Karağaç, Günay, *Dil Tarih ve İnsan*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2008
- 3- Demirci, Selahattin- Kabahasanoğlu, Vahap *Üniversitelerde Türk Dili*, Der Yayınları, İstanbul, 2006
- 4- Şener, Leyla, “Rus ve Bulgar dillerinin Morfolojik Farklılıklarından Bazıları”, *Türkiye sosyal Araştırmalar Dergisi*, Nisan, 2004

“İngilizce, Hint-Avrupa dil ailesinin Batı Cermen koluna ait bir dildir. Dilleri farklı olan insanların konuştuğu ilk ‘küresel ortak dil’ ya da lingua franca olarak tanımlanmaktadır. İngilizce iletişim, bilim, ticaret, havacılık, eğlence, radyo ve diplomasi alanlarında egemen uluslararası yardımcı dildir. Dilin Britanya Adaları’ndan öteye yayılmasında Britanya İmparatorluğu’nun büyük payı vardır. Amerika Birleşik Devletleri’nin II. Dünya Savaşı sonrasında artan ekonomik ve kültürel etkisi, İngilizcenin benimsenmesini önemli şekilde hızlandırmıştır. Bazı alanlarda ve mesleklerde yeterli düzeyde İngilizce bilinmesi gerekir. Bundan dolayı bir milyarı aşkın kişi en az basit seviyede İngilizce konuşabilmektedir” (Cowan, 1962: 23-29).

Özne bütün dillerde var olmasına karşın farklılıklar arz etmektedir. Bazı diller tek özne göstergesi kullanırken bazıları iki özne göstergesi kullanmaktadır. Bunların nedenlerini araştırmak dil sosyologları ve dil psikologlarının alanına girmektedir, ancak bu çalışmamızda bir filolog olarak biz de bazı sonuçları yorumlayacağız.

Tablo 6. Dilde özne olarak kullanılan zamirler tablosu

Zamirler	Türkçe *	Rusça **	İngilizce**
1.tekil	Ben-im/-ım/- üm/-um	Я	I
2.tekil	Sen-sin/-sın/- sün/-sun	Ты	You
3.tekil	O-dir-dır/- dür/-dur	Он ** (E) Она ** (K) Оно ** (N)	He ** (E) She ** (K) It ** (H),(B),(C-)
1.çoğul	Biz -iz/-ız/-üz/- uz	Мы	We
2.çoğul	Siz -sınız/ -sınız/ -sünüz/ -sunuz	Вы	You
3.çoğul	Onlar-dirler / - dırlar -dürler / - durlar	Они	They

Tablo 7: İsim cümlesinde özne

İsimler	Türkçe	Rusça	İngilizce
1.tekil	Ben Gazeteci-y-im.* Ø Gazeteci-y-im. Ben Gazeteci-y-dim. Ø Gazeteci-y-dim. Ben Gazeteci-y-mişim. Ø Gazeteci-y-mişim. Ben Gazeteci-y-sem. Ø Gazeteci-y-sem	Я журналист. (E) Я журналистка. (K) ----- Я был журналистом. (E) Я была журналисткой. (K) ----- Говорят, что я журналист. (E) Говорят, что я журналистка. (K) ----- Если я журналист. (E) Если я журналистка. (K) -----	I am a journalist. ----- I was a journalist. ----- I am thought to be a journalist. ----- If I am a journalist. -----
2.tekil	Sen gazeteci-sin. Ø Gazeteci-sin. Sen Gazeteci-din. Ø Gazeteci-din. Sen Gazeteciymiş-sin. Gazeteciymiş-sin. Sen Gazeteci-sen. Gazeteci-sen.	Ты журналист .(E) Ты журналистка. (K) ----- Ты был журналистом .(E) Ты была журналисткой. (K) ----- Говорят, что ты журналист. (E) Говорят, что ты журналистка. (K) ----- Если ты журналист.(E) Если ты журналистка.(K) -----	You are a journalist. ----- You were a journalist. ----- You are thought to be a journalist. ----- If you are a journalist. -----

Tablo 7'nin Devamı

3.tekil	<p>O gazeteci-dir. Gazeteci-dir. O Gazeteciy-di. Ø Gazeteciy-di. O Gazeteciy-miş. Gazeteciy-miş. O Gazeteciy-se. Ø Gazeteciy-se.</p>	<p>Он журналист. Она журналистка. ----- Он был журналистом. Она была журналисткой. ----- Говорят, что он журналист.(E) Говорят, что она журналистка. (K) ----- Если он журналист.(E) Если она журналистка. (K) -----</p>	<p>He/She/It is a journalist. ----- He/She/It was a journalist. ----- He/She/It is thought to be a journalist. ----- If He/She/It is a journalist. -----</p>
1.çoğul	<p>Biz Gazeteciy-iz. Ø Gazeteciy-iz. Biz Gazeteciy-dik. Ø Gazeteciy-dik. Biz Gazeteciy-mişiz. Ø Gazeteciy-mişiz. Biz Gazeteciy-sek. Ø Gazeteciy-sek.</p>	<p>Мы журналисты. ----- Мы были журналистами. ----- Говорят, что мы журналисты. ----- Если мы журналисты. -----</p>	<p>We are journalists. ----- We were journalists. ----- We are thought to be journalists. ----- If we are journalists. -----</p>
Tablo 3. Fiil Cümlesinde Özne. Şahıs(lar)	Türkçe	Rusça	İngilizce
1.tekil	<p>Ben içiyorum. Ø İçiyorum</p>	<p>Я пью Пью</p>	<p>I am drinking. -----</p>
2.tekil	<p>Sen içiyorsun. Ø İçiyorsun</p>	<p>Ты пьёшь Пьёшь</p>	<p>You are drinking. -----</p>
3.tekil	<p>O içiyor. Ø İçiyor</p>	<p>Он пьёт Пьёт Она пьёт Пьёт ----- -----</p>	<p>He is drinking ----- She is drinking ----- It is drinking -----</p>
1.çoğul	<p>Biz içiyoruz Ø İçiyoruz</p>	<p>Мы пьём Пьём</p>	<p>We are drinking -----</p>
2.çoğul	<p>Siz içiyorsunuz Ø İçiyorsunuz</p>	<p>Вы пьёте Пьёте</p>	<p>You are drinking -----</p>
3.çoğul	<p>Onlar içiyorlar Ø İçiyorlar</p>	<p>Они пьют Пьют</p>	<p>They are drinking -----</p>

* Türkçede iki şahıs göstergesi vardır (1- zamir, 2- şahıs eki). ‘Ben gazeteciyim’ cümlesinde hem ‘Ben’ şahıs zamiri, hem de gazeteci kelimesinin sonundaki şahıs eki ‘-m’ öznenin zamirini göstermektedir. Bu diğer kip ve durumlarda da geçerlidir. Türkçe de “Gazeteciyim” ifadesi bir tam cümledir.

** Rusçada yukarıdaki örneklerde de görüldüğü üzere isim cümlelerinde yüklem sonundaki ekler cinsiyet gösteren ya da çoğulluk bildiren eklerdir. Türkçe de yüklem sonundaki şahıs eki gibi değildir.

*** İngilizcede ise sadece tek bir şahıs göstergesi vardır. Cümlede özneyi gösteren başka herhangi bir ek yoktur. ‘Olmak’ fiilinin şahıslara göre çekiminden öznenin hangi zamir olduğu anlaşılabilir olsa da Türkçe’deki gibi sadece yüklem ve şahıs eki şeklinde cümle yapmak mümkün değildir.

Türkçede hem isim cümlesinde hem de fiil cümlesinde, yüklem sonundaki özne göstergesi yoluyla cümle kurabilmek dilde tasarruf mantığına uygundur. Kullanımda kolaylık sağlamaktadır. Bu sonucu destekleyen bir çalışma yapılmış ve sonucu aşağıdaki gibi belirlenmiştir.

Anadili Türkçe olan tek dilli çocuk %33 oranında özne kullanırken, iki dilli (Türkçe-İngilizce) çocuğun %60 oranında özne kullandığı görülmüştür. Aşağıdaki örnekte de görüleceği üzere, iki dilli çocuğun kullanmaması gereken yerlerde bile, özne kullandığı görülmüştür.

Araştırmacı: Dün ben gittikten sonra, bahçede Gözde’yle oynadın mı?

Çocuk : Ben oyna-dı-m

İki dilli çocuğun yukarıdaki örnekte kullandığı özne ‘ben’, İngilizcenin Türkçe üzerindeki etkilerini göstermektedir. Çünkü İngilizce her cümlede mutlaka zamir kullanan bir dildir. Bu örnek İngilizcenin Türkçe üzerindeki etkisini göstermekle birlikte çalışmamızın sonucunu da desteklemektedir.

2- Cümlede iki özne göstergesi kullanılması, o dilde dolayısı ile o dili konuşan toplumda özneye, işi yapana önem verildiği sonucunu ortaya çıkarır. Yapmak, etmek

önemlidir ve yapan, eden özellikle vurgulanır. Bu, Türkçenin kişi belirtisine son derece önem veren, çok kullanan bir dil olduğunu gösterir (Akgül, 1967: 809).

2.2. Ukraynalı Yazar ve Şairlerin Eserlerinden Cümle Yapısı Örnekleri

Ukrayna Dilinin gelişmesinde Taras Şevçenko'nun büyük bir rolü vardır. Taras Şevçenko'nun hayatı ve eserlerinden tezimde bahsedilmiştir.

“Ben köylü sıradan insanın şairi olayım, ama gerçek halkım tarafından şair olayım, başka birşey istemiyorum”

T. Şevçenko

Taras Şevçenko 1814-1861 yılları arasında yaşamış bir şair ve ressamdır. Modern Ukrayna dili ve edebiyatının kurucusu sayılır. O dönem Ukrayna, Çarlık Rusya'sı ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu arasında paylaşılmış Ukraynalılar ise toprak sahiplerinin köleleri konumundadır. Kiev'de serf bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Şevçenko dokuz yaşına gelmeden annesini, iki yıl sonra ise babasını kaybeder. Baron Engelhardt'ın hizmetindeki bu kimsesiz çocuk, dünyanın omzuna yüklediği ağırlığı taşıyabilmek için kaleme tutunur. Mutfak işçiliğinden arttırabildiği bütün anlarda gördüğü, duyduğu ne varsa çizer. Sanat onun ruhunda resim olarak belirir ilkin. 1828 yılında efendisi ile birlikte “benim için çok değerli” dediği Vilnius'a gelir. Vilnius çok değerlidir onun için çünkü sanat ve özgürlük aşkının bilinç düzeyinde doğduğu yerdir. Büyük rüyasına doğru yürüyeceği yol burada başlar. Önceleri Engelhart, durdurmaya çalışır bu aşkı, yasaklar koyar ama Şevçenko'nun kalemiyle arasına girmek mümkün olmaz bu saatten sonra. Üç yıl sonra St. Petersburg'a gelirler. Engelhart da artık onun mutfak işlerini pek beceremediğine ve onun içindeki çizmek aşkının önünde duramayacağına kanaat getirir. Ve Şevçenko'yu Shirayev adında bir ressamın yanına çırak olarak verir. Hizmet etmekten arta kalan zamanlarında çırak olarak Shirayev'in yanında bulunduğu bu dört yıllık dönemde hayatını değiştirecek denli önemli sanatçılarla tanışır. Bu tanışmalar onu özgürlüğüne ulaştıracak bir yoldur aslında. Şevçenko'nun büyük yeteneğini farkedenden bu insanlar, akademiye girebilmesini isterler ancak köle olması buna engeldir. Tanıştığı sanatçılardan biri olan ünlü ressam ve profesör Karl Bryullov Rus şairi Vasili Zhukovski'nin portresini hediye eder. O portrenin geliriyle

Taras Şevçenko 3 Mayıs 1838'de özgürlüğü satın alınarak özgürlüğüne ulaşmış bir adamdır artık. Akademiye girer, resim çalışmaları yoğundur. İmparatorluk sanat akademisinden üç kez gümüş madalya alır.

Ukrayna doğumlu yazar Gogol'ün "Palto"su nasıl bir anlam taşıyorsa Şevçenko'nun "kalem"i de biraz öyledir. Gogol Ukrayna'nın içinde bulunduğu durumu anlattığı "Taras Bulba"yı kelimeleriyle kurarken Şevçenko çizdiği tablosuyla *Taras Bulba*'yı yeniden oluşturan adam olarak anılacaktır. Ancak şiir önceliğini hep korumuştur Şevçenko için. Henüz köleyken 1837 yılının "beyaz gecelerinde" yazmaya başladığı şiirler 1840 yılında *Kobzar* adıyla yayınlanır. Kobzar sazıyla şiir söyleyen demektir ve Şevçenko sonraları bu isimle anılır. Yazıldığı günlerde edebiyat eleştirmenleri tarafından çok da dikkate alınmayıp, basit görülen *Kobzar* Türkçeye her ne kadar geç çevrilmiş olsa da (2009) yüzün üzerinde dile çevrilmiştir. Daha sonra *Haydamakiy* adlı destansı kitabı yayınlanır. Ve sonra özgürlüğünü getiren Zhukovski'ye adadığı "Katherina"sı. Bir çok şiir yazar, drama, mektuplar... Ukrayna şarkıları, çocukluğundan kulağında kalanlar ve folklorik unsurlarla beslenir şiirleri. Dilindeki akıcı berraklık, felsefi derinlik ve şiir yapısında getirdiği yeniliklerle ülkesi için modern dil ve edebiyatın başlangıcı sayılmıştır. Saint Petersburg'da yaşarken Ukrayna'ya 1843, 1845 ve 1846 da olmak üzere 3 kez gelir. Çarlık baskıları yüzünden ağır şartlarda yaşamak zorunda kalan ülkesinin insanları onu derinden etkiler. Ukrayna'nın tarihsel ve kültürel yıkımını resimler ve bunları *Ukrayna Resimleri* adını verdiği bir albüm içinde toplamaya karar verir. 1847'de Çarlık içinde reform hareketlerini savunan Methodius Kardeşler üyeleri ile buluşur. Derneğe üye olmamasına rağmen, aramalarda bulunan *Ukrayna Resimleri* ve *Düş* isimli bir şiiri nedeniyle tutuklanır. Artık onun için sürgün günleri başlamıştır. Önce Orenburg daha sonra sürgün şartlarının daha da ağırlaştığı Orsk kalesine gönderilir. Kırgız steplerinde her yeri kaplayan sessizlik ve yabancılik duygusu içinde resim çizmesi de birşeyler yazması da yasaklanmıştır. En azından kalemine kavuşma umuduyla Gogol'e yazar. Kalemine konan yasağın kaldırılması yolunda yardımını ister. Aynı sebeple Tolstoy'a yazar. Şevçenko'yu kalemine kavuşturmak için ne kadar çaba gösterecekler de fayda etmez. Sürgün ancak 1857 yılında çıkan ayla sona erer. Bir süre daha St.Petersburg'a girmesine izin vermezler. Artık tek isteği ülkesine dönüp Dinyeper Nehri kıyısına, Kanev'e yerleşmektir. Ancak yaşadığı zor yıllardan sonra hastalanır ve 10 Mart 1861'de St. Petersburg'da ölür. İlk olarak

bedeni St. Petersburg'da Smolensk Mezarlığı'nda defnedilir. Ama Şevçenko'nun *Vasiyetim (Zapovit)* şiirindeki isteği üzere cesedi arkadaşları tarafından trenle Moskova'ya oradan da at vagonunda anavatanına getirilir ve 8 Mayıs'da Dinyeper kıyısındaki Kanev yakınlarında şimdilerde adı Taras Tepesi olan Çerneçka Horo'da (Keşişler Tepesi) tekrar defnedilir Tüm hayatı boyunca mücadele ettiği kölelik ölümünden sadece yedi gün sonra kaldırılmıştır. Dinyeper Nehri'ni bekleyen ozan gördüğü rüyanın hayata çıkacağını bilmez mi- elbette bilir. Büyük rüyası Ukrayna'nın uyandığı o sabahı görebilmektir. 47 yıllık yaşamı o sabahı görmeye yetmez. 24 yıl köle olarak, 10 yıl sürgünde, son dört yılı da takip altında yaşanmış bu hayat, burası; Ukrayna halkına, o sabaha uyanma bilincini kazandırmış bir şairdir işte!

Bu yazıyı yazmadan önce, Şevçenko'nun "*Zor bu aydınlık dünyada yaşamak,/Bilmeden kararlı yolunu./ Geçmiş geçmişte bırakalım, /Bütün eski düşleri atalım!/Gidelim, çocuklar!*" dediği Ukrayna'sını görebilmek için Kiev'e gitme düşüncesi geçti aklımdan sık sık. Bir süre de erteledim yazıyı ama şartlar uygun olmadı, hayat işte. Sonra öğrendim ki Nazım Hikmet de 1956 yılında aynı sebeplerle Ukrayna'ya gitmiş. Kiev'de bir T. Şevçenko müzesi var. Nazım Hikmet o müzeye gider. Şevçenko'nun kalemini görmek ister. Ancak Nazım kısa süre önce bir kalp ameliyatı geçirmiştir, müzenin yüksek merdivenlerine geldiğinde yine rahatsızlanır. Müze müdürü şairin yanına iner ve Şevçenko'nun kalemini görmek için Kiev'e gelen şairin, o kalemi görmeyi ne denli istediğini görünce, yukarı çıkıp kalemi Nazım'ın yanına indirir. Bir kalem deyip geçmeyin, bazen teknolojik anlamda en gelişmiş silahların ulaşamayacağı uzaklara ulaşabilir bir şairin kalemi. Çünkü onun hızı sadece mekanda akmaz zamanın içinde de akar. Nazım o kalem için bir şiir yazmıştır bu karşılaşmanın ardından: "Şevçenko'nun Kalemi".

"..... *Kapısından içeri girer girmez/Şevçenko karşıladı beni/Gözlerini görür görmez/Eğildim, öptüm elini/Oturduk aynı sofrada, ekmeğini yedim/Dnepr'in suyunda yüzümü yudum/Ustam, bahtı karalığı bilirsin dedim/Arzettim memleketimin halini/Konuştuk şiir üstüne/Yüreğim gibi dedi, yana yana/Şiir düşmeli, dedi, halkın önüne/Verdi bana kalemini...*"

Edebiyatla aranız iyi olmayabilir, şiir sevmezsiniz belki ya da sanatın hayatınızda bir karşılığı yoktur. Ukrayna'yı ticari ilişkilerde hatırlamayı tercih edebilirsiniz. Olabilir.

Ama dünyada aşıkların bıraktığı iz önemlidir çünkü yalnız o aşk yürütür insanı. İşte T. Şevçenko “büyük rüyasına” küçük adımlarla, hiç durmadan, cesurca” yürümeyi seçmiş aşıklardan biridir herşeyden önce. “*Vatanınızı seyredin,/Dipsiz yıkıkları,/Bütün yüreğinizle kabul edin,/Kurtulun, sarılın!/Yabancı topraklarda,/Olmayan işleri/Aramayın bu yoklukta,/Ne yerde, ne gökte,/Ne de yabancı yerlerde./Kendi doğruluğun /Hem kuvvetin, hem de /özgürlüğün /Kendi evinde*” (<http://en.wikipedia>).

Tablo 8: Ukrayna Dilinden Çeviri Örnekleri

<i>Ukraynaca</i>	<i>Türkçe</i>
<p>KOBZAR</p> <p>Тяжко мені жити! Маю серце широкее — Ні з ким поділити! Не дав еси мені долі, Молодої долі! Не давав еси ніколи, Ніколи Ніколи? Не дав серця молодого З тим серцем дівочим Поеднати! Минулися Мої дні і ночі</p> <p>MINUÏI LITI MOLODÏ</p> <p>Без радості, молодії! Так собі минули На чужині. Не найшлося З ким серцем ділитись, А тепер не маю навіть З ким поговорити!</p>	<p>TALAN EDİLMİŞ MEZAR</p> <p><i>Dört bir yandan</i> <i>Delik deşik edilmiş mezar</i> <i>Ne aradılar ki onlar?</i> <i>Dedelerimizin anılarını mı</i> <i>Bulmaya çalıştılar?</i> <i>Ah, ah, keşke bulsalar, onların</i> <i>gömdüklerini</i> <i>O zaman çocuklar ağlamazdı,</i> <i>Annelerin ise üzüntüleri olmazdı.</i></p> <p><i>Berezan, 09 Ekim 1843</i></p> <p>GENÇLİK YILLARIM GEÇİP GİTTİ</p> <p><i>Ümitlerin üzerinden soğuk rüzgarlar esti</i> <i>Ve kış kapımızı çaldı!</i> <i>Soğuk odada tek başına otur,</i> <i>Bir kimseyle birkaç kelime dahi</i> <i>Konuşacak kimsen de yok, öylece de dur.</i> <i>Ya danışacak insan...</i></p>

Tablo 8'in Devamı

<p>Тяжко мені, боже милий, Носити самому Оці думи. (Şevçenko)</p>	<p><i>Kimsen, hiç kimselerin yok! Yalnız otur, bu sonsuz ümit Akılsız başını yiyecek Seninle alay edecek...</i> ...</p>
<p>Puşkin, Rasskazı Belkina</p> <p>В своём поместье Покровское живёт богатый и знатный барин Кирила Петрович Троекуров. Зная его крутой нрав, его боятся все соседи, кроме бедного помещика Андрея Гавриловича Дубровского, отставного поручика гвардии и бывшего сослуживца Троекурова. Оба они вдовцы. Дубровский имеет сына Владимира, служащего в Петербурге, а у Троекурова есть дочь Маша, живущая с отцом, и Троекуров часто заговаривает о своём желании женить детей.</p> <p>Неожиданная размолвка ссорит друзей, а гордое и независимое поведение Дубровского отдаляет их друг от друга ещё сильнее. Самовластный и всесильный Троекуров, чтобы выместить</p>	<p>Puşkin Belkin Hikayeleri isimli eserinden cümle yapısı örnekleri</p> <p>Aleksey, kutsal cuma üzerine yemin etmek istedi. Ama Liza gülümseyerek onu durdurdu: Hayır hayır, yemin istemiyorum, dedi. Bana söz vermen yetişir! Bundan sonra bir arkadaş gibi konuşarak, Liza kendisine: "Artık yeter" deyinceye kadar ormanda beraberce dolaştılar. Birbirlerinden ayrıldılar. Yalnız başına kalan Aleksey, böyle basit bir köylü kızının nasıl olup da iki görüşmede kendisini böyle sımsıkı bağladığına bir türlü akıl erdiremiyordu. Akulina ile olan ilişkisi onun için bir yenilik güzelliği taşımaktaydı. Gerçi bu garip köylü kızının emirleri ona sıkıcı görünmekle beraber, verdiği sözü tutmamak aklından bile geçmiyordu. Olay şu ki, Aleksey, parmağındaki uğursuz yüzüğe, esrarlı mektuplaşmalara ve gamlı hayal kırıklığına karşın ateşli, iyi bir gençti.</p>

Tablo 8'in Devamı

<p>раздражение, решает лишить Дубровского имени и приказывает заседателю Шабашкину отыскать «законный» путь к этому беззаконию. Судейские крючкотворы исполняют желание Троекурова, и Дубровского вызывают к земскому судье для решения дела.</p> <p>В судебном заседании в присутствии тяжущихся читается решение, исполненное юридических казусов, согласно которому имение Дубровского Кистеневка переходит в собственность Троекурова, и с Дубровским случается припадок безумия.</p> <p>Здоровье Дубровского ухудшается, и ходившая за ним крепостная старуха Егоровна пишет письмо в Петербург Владимиру Дубровскому с уведомлением о случившемся. Получив письмо, Владимир Дубровский исхлопывает отпуск и едет домой. Дорогой кучер рассказывает ему об обстоятельствах дела. Дома он застаёт больного и одряхлевшего отца.</p> <p>Андрей Гаврилович Дубровский медленно умирает. Мучимый совестью Троекуров едет мириться с Дубровским, которого при виде</p>	<p>Masumluğun zevkini duyabilecek temiz bir yüreği vardı.</p> <p>Kendi isteğine bırakılmış olsaydı, bu iki gencin bütün buluşmalarını, gittikçe artmakta olan karşılıklı sevgi ve bağlılıklarını, meşguliyetlerini, konuşmalarını kesinlikle en ince ayrıntılarına kadar betimlemeye kalkardım. Ama, okurlarımdan büyük bir kısmının, bu zevkime ortak olmak istemeyeceklerini biliyorum. Hem genellikle bu ayrıntılar hoş gitmeyecek kadar çok tatlı görünecektir. Onun için bu ayrıntıyı geçerek kısaca şunu söyleyeceğim: Aradan henüz iki ay geçmeden benim Aleksey delice âşık olmuştu. Liza da daha sessiz olmakla beraber, ondan aşağı kalmıyordu. İki de gerçekten mutluydular ve geleceği çok az düşünüyorlardı.</p> <p>Çözülmez bir bağla bağlanma düşüncesi sık sık akıllarına geliyordu. Ama onlar bu düşüncelerini birbirlerine asla söylemiyorlardı. Bunun nedeni açıktı: Aleksey, sevgili Akulina'sına ne kadar bağlı olursa olsun, kendisiyle bu yoksul köylü kızı arasındaki mesafeyi daima göz önüne getiriyordu. Liza ise, babalan arasındaki nefreti biliyor bunların barışabileceklerini ummaya bile cesaret edemiyordu. Güzel, soğuk bir sonbahar sabahı (Bu çeşit sonbahar sabahları bakımından, Rusya'mız pek zengindir.) İvan Petroviç Berestov, her</p>
--	---

Tablo 8'in Devamı

<p>врага разбивает паралич. Владимир велит передать Троекурову, чтобы тот убирался вон, и в эту минуту умирает старый Дубровский.</p> <p>После похорон Дубровского в Кистеневку приезжают судебские чиновники и исправник, чтобы ввести Троекурова в права владения. Крестьяне отказываются повиноваться и хотят расправиться с чиновниками. Дубровский останавливает их.</p> <p>Ночью в доме Дубровский застаёт кузнеца Архипа, решившего убить приказных, и отговаривает его от этого намерения. Он решает покинуть имение и приказывает вывести всех людей, чтобы поджечь дом. Архипа он посылает отпереть двери, чтобы чиновники могли выйти из дома, но Архип нарушает приказ барина и запирает дверь. Дубровский поджигает дом и быстро уезжает со двора, а в занявшемся пожаре гибнут приказные.</p> <p>На Дубровского ложится подозрение в поджоге и убийстве чиновников. Троекуров посылает донесение губернатору, и завязывается новое дело (Puşkin, 1969: 69).</p>	<p>ihtimale karşı yanında üç çift av köpeği, bir seyis ve ellerinde kaynana zırlıtları bulunan birkaç uşak alarak atla gezintiye çıkmıştı. Havanın güzelliğine imrenen Grigor İvanoviç Muromskiy de kesik kuyruklu kırsağını eyerleterek İngiliz usulünce düzenlenmiş arazisi civarında tırısla bir gezintiye çıktı. Ormana yaklaşınca, sırtında tilki derisinden bir kürk olduğu halde, azametli bir eda ile ata kurulmuş olan komşusunu gördü. Komşusu, adamlarının bağıra çağıra, kaynana zırlıtlarıyla, çalılıkların içinde ürkütmeye çalıştıkları tavşanın çıkmasını bekliyordu. Grigori İvanoviç Muromskiy, bu karşılaşmayı önceden tahmin edebilseydi, hiç kuşku yok ki bir başka tarafa sapıp giderdi. Ama çok ani olarak Berestov'un üzerine gelmiş ve ondan ancak bir tabanca atımı kadar bir mesafede bulunduğunu görmüştü. Yapılacak hiçbir şey yoktu: Muromskiy, kültürlü bir Avrupalı gibi atını düşmanının yanına kadar sürerek onu saygıyla selamladı. Berestov da, ayıcının emriyle seyircileri selamlayan zincirli bir ayının gayretiyle ona karşılık verdi. İşte tam bu sırada tavşan da çalılıkların arasından fırlamış ve kırlara doğru koşmaya başlamıştı (Puşkin, 2013: 30).</p>
---	---

Metimlerden bağlamli cümle örnekleri:

- *Ne aldığı**mi** biliyorum* — Я знаю, **що** ти купив.Звернімо увагу, що в українській мові таким конструкціям відповідають складнопідрядні речення зі сполучним словом *що*, а не сполучником *що*.
- *İşin bir kısmını üstünüze alın, kararsız, ne istediğini bilmeyen kız imajı yaratmayın* — Візьміть на себе частину справи, не створюйте враження нерішучої дівчини, яка не знає, **чого** вона хоче.
- *Ona ne söyleyeceğini bilmiyordu* — Він не знав, **що** їй скаже.
- *Tüm gün İvan'a ne söyleyeceğini düşündü* — Весь день вона думала, **що** їй скаже Іван.
- *Bunun ne anlama geldiğini bilmiyorum*— Я не знаю, **що** це означає.
- *Burada ne söylemek istediğini anlatmaya çalışacağım* — Тут я спробую пояснити, **що** я хочу сказати.
- *Ben (senin) ne okumakta olduğunu görmedim* — Я не бачив (того), **що** ти читав..
- *Refahyol içinde İMF'in temasları konusunda herhangi bir sorun bulunmadığı**n**ı işaret eden Söylemez, şöyle konuştu: “İMF ile kredi desteği için masaya oturabilirsiniz”* — Сьойлємєз, який вказав на те, **що** всерєдінї “Рефахїюлу” нємєє жодних проблем щодо контактїв з МВФ, сказав такє: “Для отримання кредитної підтримки ми можемо сісти за стїл (переговорїв) з МВФ”.
- *Hemen hemen hepsi de, Şişli'nin en güzel kadını olduğunda ittifak ediyorlar*—І майже всі сходяться на тому, **що** я найкрасивїша жїнка Шишли.
- *Terörizm ve istihbarat uzmanları kötendinci terör örgütlerinin son yıllarda Güneydoğu Asya'daki inanılmaz yükselişinin El Kaide'ye yeni imkânlar sağladığı**ndan** endişe ediyorlar* —Фахівці з розвідки і тероризму непокояться, **що** нєймовірний підїом радикально рєлігїйних терористичних організації у Південно-Східній Азїї створює новї можливостї для Аль-Каїди.
- *Talebeler imtihanların zor olduğunda ısrar ediyorlar* —Студенти переконанї (наполягають), **що** іспити були важкими.

- *Delikanlı arkadaşlarının gelmediklerine acıyordu—Юнак жалкував, що його друзі не приїхали. ► Herkes sulhu arzu ediyor ve herkes sulhun bozulacağından korkuyor —Кожний хоче миру і кожний боїться, що мир буде зіпсовано.*
- *Eriştiği mertebelerini gösterebildiğine, yahut ta, benim halimi düşünerek benim gibi olmadığına seviniyordu—Він радіє з того, що зміг дати зрозуміти про ті висоти, яких досяг, або ж, думачи про моє становище, з того, що він не такий, як я.*
- *Bunların insan olduğuna inanabilir misiniz? —Чи ви можете повірити в те, що вони люди?*
- *Bu saldırının kimlik haklarına bir saldırı niteliği taşıdığına karar verilirse kimse kuşku duymasın, örgütler bu konuda dava açacak ve o davayı da mutlaka kazanacaktır— Якщо буде вирішено, що цей напад має ознаки порушення прав людини, хай ніхто не має сумніву: організації порушать відповідну справу і цю справу виграють.*
- *Komisyon başkanı Mustafa Baş CHP'nin bunun yerine geçen dönemin baraj altında kaldığıyla ilgilenmesini önerdi—Голова Комісії Мустафа Баш запропонував, щоб РНП (Республіканська народна партія) замість цього займалася тим, що минулий період залишився нижче межі.*
- *Denktaş BM ve AB'nin de görüşmelere müdahale ettiğinden şikâyet etti — Денкташ поскаржився, що ООН і ЄС втручаються у переговори.Şiddetli yağmurların oluşturduğu sellerin kendilerine kadar uzanmasından kuşkulanıyordu —Він має сумнів, що сільові потоки, що утворилися через сильні дощі, досягнуть їх.*
- *Endüstriyel tarımın git gide daha pahalı bir faaliyet olmaya başlamasından endişelenmeyecektik — Ми б не турбувалися через те, що індустріальне сільське господарство стає все більш дорогою діяльністю.*
- *Mehmet Çavuşun, kalbimin atmasını duymasından korkuyordum—Я боявся, що Мехмет Чавуш почує, як б'ється моє серце.*
- *Gözlerinin içi gülüyor, kocasının da el çırparak tempo tutanlara katılmasına seviniyordu—Її очі сміялися, вона раділа, що її чоловік, пристукуючи рукою, приєднався до тих, хто тримав темп.*
- *Bugün bize gelmelerine seviniyorum—Я радію, що вони сьогодні до нас прийшли.*

- ABD'liler çektikleri acıyı Filistinlilerin mutluluktan dans ederek izlemesine darıldı— Він образився на те, що палестинці спостерігали за горем США, танцюючи від щастя.
- Aile Dışişleri'nin harekete geçmesine inandı — Родина вірила, що Міністерство закордонних справ розпочне діяти.
- Genelkurmay'ın talebiyle özel çağrı uygulamasına karar verilebilecek— Може бути вирішено, що буде застосовано спеціальний виклик за наказом Генштабу.
- Bu işi yartaya çabalamasına saygı duyuyorum— Я поважаю те, що він намагається зробити цю справу.
- O kadarı denilen de ya efendi, huzurlu, dürüst olmasını sağlayacak ya da kalleş, çıkarıcı, bencil, içinden pazarlıklı ve ikiyüzlü aydınlık mizacını benimsemesine sebepler olacak — Те, що йому стільки кажуть, або зробить з нього чемну, виховану, порядну людину, або послужить причиною того, що він уособить натуру продажну, егоїстичну та двуличну.
- Kimin ne olduğuna ve ne olmadığını tarih karar verecek — Хто чим є і хто чим не є – вирішить історія.
- Herkes dışarı çıkarak, kim geldiğine bakmak istedi — Усі хотіли вийти – подивитися, хто прийшов.
- Blair, diğer kanıtların ne olduğundan bahsetmemiştir— Блер розповів, що є іншими доказами.
- Sorunun aslının ne olduğunda bugün bile anlamış değiliz — Ми навіть сьогодні не зрозуміли, в чому суть питання.
- Sanırım cevap bu çantanın kimin olduğunda saklı — Я думаю, що відповідь прихована в тому, чия ця валіза.
- İran ve ABD, toplantıyı baskı altına almaya çalışmakla suçlandı — Іран і США були звинувачені у тому, що намагалися тиснути на хід наради.
- Genel Başkan yardımcısı Nurettin Canikli, Başbakan Tayyip Erdoğan'ın fındık ihracatıyla uğraşan danışmanı Cüneyt Zapsu'yu fındık spekülörü olmakla suçladı— Заступник голови партії Нуреттін Джаніклі звинуватив радника прем'єр-міністра Тайіпа Ердогана з питань експорту фундука Джунейта Зансу у тому, що він є спекулянтом фундука.

- *Bağdat'tan kaçışları sadece işgal güçlerini hayal kırıklığına uğratmakla kalmadı — İхня втеча з Багдаду не обмежилася лише тим, що вони розчарували окупаційні сили.*
- *Bir fotoğraf ya çok “ilginç” ya çok “garip” ya çok “komik” bir anı yakaladığı için ödüllendiriliyor — Фотографія нагороджується за те, що відобразила чи дуже цікавий, чи дуже дивний, чи дуже комічний момент.*
- *Avrupa'nın on yıllar süren tereddüdünün ardından Türkiye müzakere tarihi istediği için kınanamaz— Туреччину не можна звинувачувати за те, що вона вимагає дату (початку переговорів) після сумнівів Європи, які тривали десятиліттями.*
- *“El Ezher şeyhine laik ve Müslüman olmayan ülkelerde hukuka saygı göstermenin görev olduğunu vurguladığı için teşekkür ederim” — Я дякую шейху Аль-Езхеру за те, що він наголосив, що у світських немусульманських країнах поважати закон є обов'язком.*
- *Öte yandan Türk yetkililer, Washington'un, Iraklı Kürtler'e, Türkiye'nin Irak'a girmeyeceği yönünde garanti verdiğini savunan diğer Kürt lider Celal Talabani'nin iddiasını yalanladılar — З іншого боку, турецькі посадові особи спростували заяви ще одного курдського лідера Джеляля Талабані, який стверджує, що Вашингтон дав іракським курдам гарантію щодо того, що Туреччина не увійде до Іраку.*
- *Hoon, Türkiye'nin ABD ve İngiltere'nin yanında asker desteğiyle yer alması gerektiği yönünde de nabız tuttu — Хун також проробив питання щодо необхідності надання Туреччиною військової підтримки разом з США та Великобританією.*
- *Genelkurmay Başkanlığı'nın hükümete Kürtçe yayına karşı olmadığı, ancak Kürtçe eğitime izin verilmemesi gerektiği yönünde görüş bildirdiği öğrenildi — Стало відомо, що Генеральний Штаб повідомив Урядові думку про те, що вони не виступають проти трансляції курдською мовою, однак вважають необхідним не дозволяти освіту курдською мовою.*
- *Bu arada, Almanya'nın daha önce Türkiye'nin Metin Kaplan'ın iade istemini “Hakkında idam istemi var ve suç siyasi suçtur” gerekçeleriyle reddettiği ortaya çıktı — У цей час стало відомо, що Німеччина раніше відхилила запит*

Туреччини щодо реадмісії М.Каплана на підставі того, що в Туреччині висувається вимога щодо засудження його до смертної кари та політичного характеру його злочину.

- *O zaman Türkiye'nin kapitalist ülkeler safına geçtiği, Moskova etkisinde olamayacağı ortaya çıktı* — Тоді стало очевидно, **що** Туреччина перейшла до табору капіталістичних країн і не може перебувати під впливом Москви.
- *Onun en çok kendi yüzünden acı çektiği aklına bile gelmedi* — Ії і на думку не спадало, **що** найбільше він мучиться саме через неї.
- *Onun sınavı geçmesi beni şaşırttı* — Мене вразило, **що** вона склала іспит.
- *İlk kez tüm sınavlarımı vermem ailemi şaşırttı* — Мою родину здивувало, **що** я вперше склав усі іспити. ► *Anayasa değişikliği ile idam cezası kararının tümüyle kaldırılmaması, Metin Kaplan'ın iadesi önünde yine ciddi engel oluşturuyor* — Той факт, **що** у змінах до Конституції не передбачається повної відміни смертної кари, знов створюватиме серйозні перешкоди у справі повернення М. Каплана.
- *Ecevit'in "Kore, NATO ve Kıbrıs" demesi, Aliyev'in dediklerini doğruladı* — Те, **що** Еджевіт сказав: "Корея, НАТО і Кіпр", підтвердили сказане Алієвим.
- *Toprağın ılıman iklim bölgesinde bulunması çok çeşitli bitki yetişmesine olanak sağlamaktadır* — Те, **що** земля знаходиться у теплому кліматі, створює можливості для вирощування різних рослин.
- *Odasının dağınık olması herhangi bir şeyi bulmasını engelliyor* — Те, **що** кімната не прибранна, заважає йому щось тут знайти. (beni, ailemi, engel, dediklerini, yetişmesine, bulmasını).
- *Aria ve Aycell'in bu koşullarda anlaşma imzalayabilecekleri yönünde mesajlar verdikleri belirtiliyor* — Зазначається, **що** "Арія" і "Айсель" повідомили, що можуть підписати контракт на цих умовах.
- *Kışın erken geleceği söylendi* — Було сказано, **що** зима почнеться рано.
- *Türk öğretmen okullarında okuyan öğrencilere yapılan yardımların Türk liselerindeki öğrencilere yapılmadığı belirtilmelidir* — Має бути зазначено, **що**

допомога, яка надається студентам педагогічних шкіл, не надається студентам турецьких ліцеїв.

- *Alman hükümetinin şimdi de aynı gerekçeleri yinelediği biliniyor* — Відомо, що німецький уряд і зараз висуває ці підстави.
- *Ondan sonra ne olacağı bilinmez* — Невідомо, що буде далі.
- *Kendilerinin de geçim sıkıntısı çektikleri daha sonra anlaşıldı* — Потім стало зрозуміло, що їм самим важко жилося.
- *Kameramanın moralinin iyi olduğu görünüyordu* — Було видно, що оператор у доброму гуморі.
- *Vi mutluluğun sonsuza kadar devam edeceği görünüyordu* — Здавалось, що це щастя триватиме довіку.
- *Ama Moğol akınlarının tahribat ve huzursuzlukları yüzünden Şark illerinden Anadolu'ya geniş çapta alim, şair, imam ve tasavvuf ehli bir kalabalığın aktığı da var* — Було і те, що через руїни і неспокій, які приносили монгольські набіги, зі сходу до Анатолії прибуло чимало науковців, поетів, релігійних та філософських діячів.
- *Ama dünyanın dünya olması için, insanoğlunun bütün bu itici ve sürükleyici beşerî istek ve duygulara da yer vermesi gerektiği de var* — Правда (є) і те, що для існування світу необхідно місце усім цим рушійним людським бажанням та почуттям.
- *Bir beklediği var* — Є щось, на що він чекає.
- *Ordu'dan ayrılmaya çalışan subaylar hakkında bir dediği var* — Він децю сказав про офіцерів, які намагаються піти з армії (Дослівно: Є щось, що він сказав про ...).
- *Paul Bremer istediği kadar bir yıl içinde seçim yapılacağını söylesin, kimsenin ona inandığı yok* — Хай Пол Бремер скільки йому завгодно каже, що вибори будуть проведені протягом року, ніхто йому не вірить (дослівно – немає того, хто йому вірить)
- *Cumhurbaşkanı'nın Almanya'ya gittiği yazıldı* — Було написано, що президент поїхав до Німеччини.

- Çalkara kuş, yani karakuşun inişinin yıldırıma benzetilmesi bunlardan da anlaşıyordu — Те, **що** падіння птаха чалкара, тобто чорного орла, було схоже на блискавку, було зрозумілим і з цього.
- Bir kültürün ancak kendi toplumunun tarihi varlığında ortaya çıkabilmesi tarihte açık olarak görülüyor — З історії очевидно, **що** культура може виникнути лише в історичному бутті власного суспільства.
- Faaliyet gösteren dört operatörü de ulusal erişim açısından aynı çizgiye getirecek olan dolaşım anlaşmasının abonelere fiyat avantajı yaratması bekleniyor — Очікується, **що** угода про використання мобільного зв'язку в межах країни, яка з точки зору зон зв'язку введе чотирьох операторів, які діють нині, на однаковий рівень, створить цінові переваги для абонентів.
- Köprülüler'e verdiği sözü tutması var — Правда і те, **що** він має тримати слово, надане мостам.
- (ne/kim/kimin -dığı):
- Ne kaybolduğu bulunacak — **Те, що** загубилося, знайдеться.
- Kim konuşma yaracağı sonra belirtilecek — **Хто** буде виступати з промовою, стане відомим потім.
- Bu çantanın **kimin olduğu** tespit edilecek — Буде встановлено, **чия** це сумка.
- İran ve ABD, toplantıyı baskı altına almaya çalışmakla suçlandı — Іран і США були звинувачені у тому, що намагалися впливати на хід наради.

головне речення,

[——— =====]

підрядне речення

(——— =====)

сполучник

- Söyledim ki kitaplar herkese dağıtılacak — Я сказав, що книги будуть роздані усім.
- Ancak herkes şunu bilsin ki, kayırma olmaz — Але хай всі знають, що покровительства не буде.
- Orada pek çok NATO subayıyla tanıştım ve gördüm ki bazıları hâlâ Rusya'dan nefret ediyor — Там я познайомився з багатьма офіцерами НАТО і побачив, що деякі до цих пір ненавидять Росію.

- *Duyacaklar ki, halkın çoğunluğu milletvekillerinin ekonomik konularda torpil yartaya çalıştığına inanıyor — Почули б, що більшість народу вірить, що депутати намагаються вплинути на рішення економічних питань.*
- *Unutmasalar görecekler ki, halkın çoğunluğu milletvekili sayısının azaltılmasını istiyor — Якби вони не забули, то побачили б, що більшість народу хоче зменшення кількості депутатів.*
- *O kadar beğendim ki tarih sırasını bile bozup en başa koydum resmi — Він мені настільки сподобався, що я навіть порушила хронологічний порядок і поставила його фотокартку першою.*
- *Bekledik ki, bu vesile ile Atatürk'ün ekonomik görüşleri gündeme gelir, yöneticilerimiz bundan bir ders çıkarırlar — Ми очікували, що за цієї нагоди знов набудуть актуальності погляди Ататюрка на економіку, і наші керівники дечому навчаться.*
- *Tarih ispatladı ki duygusal bir bağlılık yeterli değildir — Історія довела, що емоційний союз є недостатнім.*
- *Ben artık iyice ikna oldum ki Tayip Erdoğan olayı kendisi manipüle ediyor — Я тепер добре переконався у тому, що Тайїп Ердоган сам маніпулює цією подією.*
- *Baktım ki herkes anılarını yazmaya başladı — Дивлюся, що всі почали писати про свої спогади.*
- *Bu yanıtına o kadar sevindim ki, arada bir eve sarhoş gelmesine bile ses çıkartıyordum — Я настільки зраділа цій його відповіді, що навіть мовчу, коли він іноді приходив додому нетверезий.*
- *Umud ediyorum ki kısa sürede failleri tesbit eder adalete teslim ederler — Я сподіваюся, що вони швидко знайдуть винних і передадуть їх правосуддю.*
- *Öyle oldu ki, yalnız satın aldığım paketleri değil fakat satın alacağım kimi şeylerin parasını onlara verirdim — Так сталося, що я давав їм не тільки куплені пакети, але і гроші за різний товар, який збирався купити.*
- *Bu sempozyumda, defalarca belirtildi ki, politik veya ideolojik görüşler bir kriter değildir — На цьому симпозіумі було багато разів зазначено, що політичні та ідеологічні погляди не є критерієм.*

- *Ama olmadığı zaman da bilinmesi lazım ki bu ülke yeri geldiğinde tavır da koyabilir — Але коли цього немає, необхідно знати, **що** ця країна, коли до неї дійде черга, може висунути свою політику.*
- *Daha sonra anlaşıldı ki, kendileri de geçim sıkıntısı çekiyorlardı — Потім стало зрозуміло, що їм самим важко жити*
- *İnanılıyor ki eğitim, gelir artışına katkı yaran ve maliyeti en düşük olan yatırım — Вірять, **що** освіта – це найменша за собівартістю інвестиція, яка робить внесок у збільшення прибутків.*
- *Daha sonra öğrenildi ki, Rüşti Barcelona ile çoktan anlaşmış — Потім з'ясувалося, **що** Рюшту давно домовився з Барселоною.*
- *Tüm dünyaya gösterildi ki, TC iyi ve demokratik — Усьому світу було продемонстровано, **що** Турецька Республіка гарна і демократична.*
- *Kopenhag'da her 2 tarafı rahatlatacak bir çözüm oluşur diye düşünüyorum — Я думаю, **що** в Копенгагені буде знайдено рішення, яке заспокоїть обидві сторони.*
- *Aynı şekilde de müdahale eden ülkelerin de çıkarına olmayacaktır diye düşünüyorum — Я також вважаю, **що** це не буде на користь країн, які братимуть участь в операції.*
- *Sonra Vietnam'a döner diye korktuğumuz o direniş — Був народний опір, через який ми боялися, **що** ця операція перетвориться на В'єтнам.*
- *Artık Bağdat halkının tepesine bombalar yağmayacak, masum insanlar acı çekmeyecek diye sevindim — Я зрадів, **що** на голову мешканцям Багдаду вже не падатимуть бомби, **що** невинні люди не будуть страждати.*
- *Dün savaş bitti diye sevinen borsa bugün üç acı gerçekle yüz yüze geldi — Біржа, яка вчора раділа, **що** війна завершилася, сьогодні зіткнулася з трьома гіркими реаліями.*
- *İki kilo aldım diye dertlenemem — Я не буду шкодувати, **що** поправилася на два кілограми.*
- *Subay, 'şimdi serpheler yok' diye cevap verdi Офіцер відповів, **що** тепер фронтів немає.*
- *Kışın onlar daha çok çalışırlar: Hayvana bakmak, sulamak, eve su getirmek gibi işler hep onlardadır — Взимку вони працюють ще більше: такі справи, як,*

наприклад, доглядати за худобою, поїти її, носити додому воду, - все на них.

- *Her kim benim ağzımdan yalan söylerse ateşe girsin!* — **Хто б не промовив** брехню з моїх уст, попаде у вогонь!
- *Her kim buzdolabını açtıysa kapıda parmak izleri bıraktı* — **Хто б не відкрив** холодильник, він залишив відбитки пальців на дверцятах.
- *Her ne yaptıysa ben bunu düzeltirim* — **Що б він не зробив, я це виправлю.**
- *ne/kim/nasıl -ırsa -sın:*
- (*ne/kim/nasıl -ırsa -sın*), [_____ опорне дієслово]
- *Gürcistan'ın başına kim gelirse gelsin, bizim için fark etmez* — **Хто б не прийшов** до влади у Грузії, нам все одно.
- *Bazı medya mensupları ne düşünürse düşünsün, diğer milletler takımları için toplum dualar ediyor* — **Що б не думали** деякі журналісти, за національні команди інших країн люди моляться.
- (*ne/kim/nasıl _____*), [_____ bilmek/anlamak у різних формах]
- *Veli amca son nefesini verirken ne hissediyordu biliyor musun?* [Int.] — **Ви знаєте, що** я відчував, коли дядько Велі помирав?
- [_____ опорне дієслово], (*ne/ kim -sın*)
- *Hesaplar karışınca kafalar ne yapsın?* — **Коли рахунки у безладі, що** робити голові?
- *Türkiye'de gaz piyasasının liberalleştirileceği haberleri var* — **Є інформація, що** газовий ринок Туреччини буде лібералізовано.
- *Sonra teşekkür edeceğim ümidi vardı* — Була надія, що я подякую йому.
- *DSP'yi ağır dille eleştiren Akarcalı, hükümette yükümlülüklerin eşit paylaşılmadığı görüşünü savundu* — Акарджали, який різко критикує ДЛП (Демократичну ліву партію), висловив думку стосовно того, що в Уряді обов'язки розподілені нерівномірно.
- *Bu arada Şubat ayı sonuna doğru Irak'a askeri operasyonun başlatılacağı duyumlarını alıyoruz.* — Тим часом ми отримуємо чутки про те, що військова операція проти Іраку розпочнеться наприкінці лютого.
- (*-diğinin + іменник + -si*):

- *Bu, ilişkilerin çok yeni bir nitelik kazandığının kanıtı değil mi? — Чи це не є підтвердженням того, **що** відносини набувають зовсім нової якості?*
- *Patlamadan önce ayrılmanız şans eseriymi — Той факт, **що** ми поїхали до вибуху, - велика вдача.*
- *İyi bir iş bulmuş olmanız mükemmel bir haber — Те, **що** ви знайшли гарну роботу, – чудова новина.*
- *Meselenin buraya kadar bu şekilde gelmiş olması bile bence meseleye bardağın dolu tarafından bakmak için yeterli sebeptir — Навіть **те, що** проблема на даний час набула таких форм, на мою думку, є достатньою причиною для того, щоб подивитися на неї з точки зору повної склянки.*
- *Onun beni anlaması güzel bir şey— Приємно, **що** він розуміє мене.*
- *Arkadaşlarına ihanet etmeyecek olması onun adına çok onurlu bir davranıştı — Те, **що** він не зрадив товаришів, було дуже гарним вчинком з його боку.*
- *Bazı eski medeniyetlerde ateşle eşyasının beraberce yanması veya gömülmesi ne güzel âdetmiş — Якою гарною звичкою деяких старих цивілізацій було спалювання речей або їх поховання разом з людиною (**Те, що** речі спалювали або ховали разом з людиною).*
- *Unuttuk miydu ki, bir güzel hayatın sathından böyle bir zevk alırken asıl beklediğimiz, büyük bir aşkın vuslantından ibarettir — Чи ми забули, насолоджуючись життям, **що** основне, **чого** ми чекаємо, – це союз закоханих.*
- *bu sesleri işitince asıl duyduğumuz, içimizde yaşayan bir geçmiş zamandır — Єдине, **що** ми чули, слухаючи ці звуки, – минуле, яке жило в нас*
- *Sizin oraya gittiğiniz bu mu? — Це **те, для чого** ви туди пішли?*
- *Yabancı dil öğreniminin özel bir beceri gerektirmediği bir iddiadır — Те, **що** вивчення іноземної мови не потребує особливих талантів, – безпідставна заява.*
- *Savaşın sona erdiği bir söylentiydi — Те, **що** закінчилася війна, було чуткою.*
- *DYP Giresun Milletvekili Rasim Zalimoğlu'nun başına gelenleri (gelen şeyleri) başından takip etmiş olmalısınız — Ви, очевидно, від початку слідкували за тим, що сталося з депутатом ПВШ (Партії вірного шляху) від провінції Гіресун Расімом Залімоглу.*

- “Türkiye için şans” olarak görünen şey, ilginç biçimde Rusya için de benzer bir şans ifade ediyor — Te, що розглядається як шанс для Туреччини, цікавим чином становить подібний шанс і для Росії.
- Pazar günü İstanbul'da yapılan geniş çaplı protesto gösterisine gölge düşüren şey, bence terörle ilgisi son derece açık olan bazı örgütlerin bu gösteride öne çıkmasıydı — Te, що кинуло тінь на широкомасштабні акції протесту, що відбулися в Стамбулі в неділю, – це участь у цих акціях деяких організацій, які, на мою думку, мають очевидний зв’язок з тероризмом.
- Yapılması gereken şey, bu işi sahiplerine bırakmaktır — Te, що треба зробити, – це залишити цю роботу власникам.
- Artık her şey bir fırsat olmanın ötesinde bir gereksinime dönüşen şeye kendimizi nasıl hazırlayacağımıza bakmaya kalıyor — Тепер все залежить від того, як ми підготуємося до того, що перетворюється з можливості на необхідність.
- ABD'nin atadığı Yürütme Konseyi üyelerinden Ahmet Çelebi, Yale eğitilmiş yeğenine eski rejimin tutukladığı kişilerin yargılanması sorumluluğunu verdi — Один з членів Керуючої Ради, якого призначили США, Ахмет Челебі поклав відповідальність за ведення судового процесу над тими, хто був заарештований старим режимом, на свого племінника – випускника Йельського університету.
- Adabank'ın üzerindeki tedbir, yönetimin atadığı kişilerce yürütüldüğüne ilişkin itirazı üzerine kaldırıldı — Санкції стосовно Адабанку були скасовані у зв’язку з опротестуванням того, що справу ведуть ті, кого призначило керівництво.
- Uluslararası Af Örgütü, Amerikan ordusunu Irak'ta gözaltına aldığı kişilere kötü muamele uyarınca suçladı— Міжнародна організація з амністії звинуватила американську армію в тому, що вона погано ставиться до тих, хто був ними заарештований.
- Düşen ABD helikopterinde ölenlerin (ölen kişi)12'si İngiliz, 4'ü Amerikalı — Дванадцять з тих, хто загинув у американському вертольоті, що впав, – англійці, чотири – американці.

- *Kalbi temiz olana (olan kişiye) bütün dünya gülüyor — Кому легко на серці, тому й світ весь сміється.*
- *Güzel rüya gören, mutlu biridir — Щасливий той, хто бачить гарні сни.*
- *Haksızlık ve yasadışılık için konuşana bak — Подивись, хто говорить про несправедливість та нелегальні справи.*
- *Yatırım yapandan 10 yıl vergi alınmıyor — З того, хто робить інвестиції, десять років не стягуються податки.*
- *Camdan süs eşyası yapandan kolye üretene birçok el işi sanatkarını bir arada bulmak mümkün — Тут можна знайти разом чимало народних умільців від тих, хто робить прикраси зі скла до тих, хто виготовляє кольє.*
- *Sorun (onun-kendisinin) çalışmadığıdır — Питання (полягає) у тому, що він не працює.*
- *Söylemek istediğimiz Büyük Ozan'ın sazıyla-sözüyle yüzyılların ötesinden günümüze değişik başka mesajlar da verdiği — Те, що ми хочемо сказати, полягає в тому, що Великий Озан і своїм сазом, і своїм словом з глибини століть надіслав сьогоденню різні повідомлення.*
- *Bu kitapla ilgili bir tespit yaparsak, o da hayatın hiç de kolay katlanılabılır bir şey olmadığıdır — Якщо ми висловимо наше враження від цієї книжки, воно полягатиме в тому, що життя прожити нелегко.*
- *Genel izlenim, ABD Yönetimi'nin içinde bazı kişilerin bu askeri operasyona karşı çıktıklarıdır — Моє загальне враження таке, що деякі люди в Адміністрації США виступають проти цієї військової операції.*
- *Türk Merkez Bankası'nın diğer merkez bankalarına göre fark, Merkez Bankası'ndaki döviz cinsinden mevduatların bulunmasıdır — Відмінність турецького Центрального банку від інших центральних банків полягає у тому, що він має активи у валюті. Yasama faaliyetlerinin özü Meclis gündeminde bulunan konu hakkında milletvekillerinin irade beyanında bulunmasıdır — Суть законодавчої діяльності полягає у тому, що депутати визначають свою волю щодо питань, які стоять на порядку денному у парламенті.*
- *Türkiye'nin çıkarı Irak'ın ve tüm Körfez bölgesinin bir an önce barış, istikrar ve esenliğe kavuşmasıdır— Вигода Туреччини полягає у тому, що в Іраку і*

усьому регіоні перської затоки якомога швидше встановиться мир, стабільність та процвітання.

- *Ama samimi kanaatim Türkistan'da yaşayan GOROĞLU'nun Azerbaycan'da KÖROĞLU olarak yeniden doğmasıdır* — Моя щира думка **полягає в тому, що** Гороглу, який жив у Туркестані, знов народився як Кьороглу в Азербайджані.
- *Şimdi asıl sorun Iraklıların, denetçilerin ülkeyi terk etmesinden bu yana **ne** yaptıdır* — Зараз основна проблема **полягає в тому, що** робили іракці з того моменту, коли інспектори залишили країну, до цього часу.
- *Tek haber onun **kim** olduğudur* — Новина **полягає в тому, ким** він є.
- *Haber kitabı **kim** çaldığı idi* — Новина (**полягає в тому, хто** вкрав книжку).
- *Sorun **kimin** kitabının getirildiğidir* — Питання в тому, чю книжку принесли.
- *Beklenen soru (benim) **kimin** kitabını satın aldığımdır* — Питання, на яке я очікував, – **чю** книжку я купив.
- **-dığı/-an şeydir:**
- *Asıl sorum, Iraklı'ların yaptığı şeydir* — Головна проблема в тому, що робили іракці. ► *Bilinmeyen (senin) okumakta olduğun şey* — Невідомим є **те, що** ти читаєш.
- **-dığı/-an kişidir:**
- *Haber kitabı çalın kişi idi* — Новина (**полягає в тому, хто** вкрав книжку).
- *Ne iyi bir haberdir ki, Yardımla Üreme Teknikleri ile bebek sahibi olan ailelerdeki stres yoğunluğu, normal ebeveyn olan ailelerle aynıdır [Int.]* — Яка гарна новина, що в рідинах, в яких дитина народилася шляхом штучного запліднення, рівень стресу не відрізняється від родин, в яких дитина народилася природним шляхом.
- [_____ (_____ -mak/-di/-yor/-ar/-mıs/-acak/-sın + іменник з афіксом
- **присвійності + ile**) _____]
- *Sizi başarısız yapıyorlar düşüncesiyle suçlayacak, öfkeleneceksiniz* — Ви будете сваритися і звинувачувати інших з думкою про те, що вони вас роблять неуспішними.

- *Yorgunluğu giderir ve rahatlatır düşüncesiyle aşırı alkole başvurmak yanlış olur — Неправильно вдаватися до вживання алкоголю з думкою, **що** він зарадить втомі і заспокоїть.*
- *Biz belki daha ekonomik ve hızlı olur düşüncesiyle bir taksi kiralamıştık — Ми орендували таксі з думкою, **що**, можливо, це буде економічніше і швидше.*
- *“Hayır” demelerinin ciddi bir faturası olmayacağı düşüncesiyle hareket etmektedirler — Вони діють з думкою, **що** їхнє “ні” не матиме серйозних наслідків.*
- *Her grubun kendine bağlı ordusu olacağı kanaatiyle ABD’li sivil yönetici Paul Bremer bu fikre karşı çıktı— Голова Цивільної адміністрації США Пол Бремер виступав проти цього з переконанням, **що** тоді кожне угруповання матиме власну армію.*
- *İhale Kurulu, tıp fakültesinin cam-çerçeve ihalesini, fesat karıştırıldığı gerekçesiyle iptal etti — Тендерна рада анулювала тендер медичного факультету щодо віконних рамок на підставі того, **що** були помічені корупційні дії.*
- *Yaklaşık bin kadar personele “TBMM’nin tatilde olduğu yaz aylarında, hizmetlerine ihtiyaç duyulmadığı” gerekçesiyle toplam 20 gün ‘ücretsiz’ izin verdi — ВНЗТ (Великі Національні Збори Туреччини) приблизно тисячі співробітників надали 20-денну безоплатну відпустку на підставі того, **що** в літні місяці, коли парламент на канікулах, немає потреби у їхніх послугах.*
- *verbum finitum: [абстрактний іменник, (_____)].*
- *İşin tuhafı, savunmalarını “halkın temsilcisi” olmaya dayandıran bu kişiler, temsilcisi olduklarını iddia ettikleri halkın tartışılan konudaki görüşünü göz önüne almataya da kararlı görünüyorlar — Найдивніше, **що** ці люди, які посилаються на те, що вони “представники народу”, щоб себе захистити, виглядають рішуче налаштованими не брати до уваги точки зору народу, представниками якого вони себе виставляють, у спірних питаннях.*
- *İhtimal, semiz ve romatizmalı olan bu adam, suya ayağını bile değdirmemiştir— Ймовірно, **що** ця товста людина, хвора на ревматизм, навіть ноги у воді не намочила.*

2.3. Değerlendirme

Tablo 9: Şemalar ve Kelime Gruplarının Karşılaştırması

Засоби утворення з'ясувальних конструкцій з семантичним відтінком дійсності факту			
Види опорних слів	з розгорнутими зворотами	сполучникових	безсполучникових
Дієслова	<p>форма на <i>-dik</i></p> <p><i>-dığını</i></p> <p><i>-diğına/-diğında/-diğından/-diğıyla</i></p> <p><i>-diği + пасивне дієслово</i> або <i>var/yok</i></p> <p><i>-diğının -sı</i></p> <p><i>-diği için</i></p> <p><i>-diği</i></p> <p><i>hakkında/konusunda/yönün de/yolunda</i></p> <p><i>-diği + складне дієслово*¹</i></p> <p><i>ne/ kim/ kimin -diğını</i></p> <p><i>ne/ kim/ kimin -diğına/-diğında/-diğından/-diğıyla</i></p> <p><i>ne/ kim/ kimin -diği</i></p> <p>форма на <i>-ta</i></p> <p><i>-masını</i></p> <p><i>-masına/-masında/-masından</i></p> <p><i>-ması + пасивне дієслово</i> або <i>var/yok</i></p> <p><i>-ması + складне дієслово*¹</i></p> <p>форма на <i>-tak + ile</i></p> <p><i>-takla</i></p>	<p><i>Ki</i></p> <p><i>-dı/-ar/yor/-acak/var/yok</i></p> <p><i>diye</i></p> <p><i>ya</i></p> <p><i>da</i></p>	<p>[<i>опорне дієслово</i>], ()</p> <p>(), [<i>опорне дієслово</i>]</p> <p>(<i>her kim/her ne -sa</i>), [<i>опорне дієслово</i>]</p> <p>(<i>ne/kim/nasıl -ırsa -ya</i>), [<i>опорне дієслово</i>]</p> <p>[<i>опорне дієслово</i>], (<i>ne/kim -sın</i>)</p> <p>(<i>ne/kim/nasıl</i>), [<i>bilmek/anlamak</i>]</p>
Іменники	форма на <i>-dik</i> :	іменник з	[(<i>-mak/-dı/-yor/-ar/-</i>

Tablo 9'un Devamı

	<p><i>-dığı + іменник з афіксом присвійності</i></p> <p><i>-dığıın + іменник з афіксом присвійності</i></p> <p><i>-dığına/-dığında/-dığından + іменник з афіксом присудковості</i></p> <p><i>-dığı</i></p> <p><i>hakkındaki/konusundaki/yö nündeki/ şeklindeki/ yolundaki + іменник</i></p> <p><i>-dığı + іменник з афіксом присудковості</i></p> <p><i>-dığı şey</i></p> <p><i>-dığı kişi</i></p> <p><i>-dığı şeydir</i></p> <p><i>-dığı kişidir</i></p> <p><i>ne/ kim/ kimin -dığıdır</i></p> <p>форма на <i>-ma</i>:</p> <p><i>-ması + іменник з афіксом присудковості</i></p> <p><i>-masıdır</i></p> <p>дієприкметник на <i>-an + şey/kişi</i>:</p> <p><i>-an her şey</i></p> <p><i>-an kişi</i></p> <p><i>-an şeydir</i></p> <p><i>-an kişidir</i></p>	<p><i>афіксом присудковості + ki</i></p>	<p><i>miş/-acak/-sın + іменник + sıyla)]</i></p> <p><i>[абстрактний іменник, ()]</i></p>
Прикмет-ники	<p>форма на <i>-dik</i>:</p> <p><i>-dığına/-dığında/-dığından + прикметник</i></p> <p><i>-dığı için + прикметник</i></p>	<p><i>прикметник з афіксом присудковості + ki</i></p>	
Прислів-ники або	<p>форма на <i>-dik</i>:</p>	<p><i>прислівник/при</i></p>	

Tablo 9'un Devamı

прикмет- ники у функції прислів- ників	- <i>dıĝı</i> + прислівник/прикметник у функції прислівника <i>ne</i> - <i>dıĝı</i> + прислівник/прикметник у функції прислівника <i>nasıl</i> - <i>dıĝı</i> + прислівник /прикметник у функції прислівника <i>kim</i> - <i>dıĝı</i> + прислівник/прикметник у функції прислівника форма на - <i>ta</i> : - <i>ması</i> + прислівник	кметник у функції прислівника з афіксом присудковості + <i>ki</i>	
--	--	--	--

Filler: дієслова

- зі значенням мовлення: *-a söz vermek* обіцяти, *açıklamak* оприлюднювати/проголошувати/пояснювати, *anlaşmak* домовлятися, *anlatmak* розповідати/пояснювати, *bağırarak* вигукувати/кричати, *belirtmek* відзначати/ зазначати/зауважувати, *bildirmek* повідомляти, *bilgilendirmek* інформувати, *cevap vermek* відповідати, *değirmek* торкатися (питання), *şikayet etmek* скаржитися, *-dıĝı iddiasında bulunmak* стверджувати, *-dıĝı yorumunu uarmak* коментувати, *-dıĝı duyurusunda bulunmak* поширювати інформацію/оголошувати, *ifade etmek* висловлювати, *dile getirmek* торкатися/порушувати (питання), *duyurmak* поширювати інформацію/оголошувати, *fısıldamak* шепотіти, *göstermek* подавати (інформацію), *haber vermek* доповідати/сповіщати, *hatırlatmak* нагадувати, *iddia etmek* стверджувати (безпідставно), *ifadesi kullanmak* висловлювати, *ikna etmek* запевняти, *ilan etmek* оголошувати, *ileri sürmek* висловлювати

ймовірність, *iletmek* доносити/передавати, *ima etmek* натякати, *işaret etmek* вказувати/вказувати/зазначати, *itiraf etmek* визнавати, *kabul etmek* погоджуватися, *kanıtlamak* доводити, *kaydetmek* заявляти, *kendi kendine söylemek* зазначати про себе, *kınamak* засуджувати, *konuşmak* говорити, *mırıldamak* бурмотіти, *-nın altını çizmek* підкреслювати, *okumak* читати, *öne sürmek* висловлювати думку, *önermek* пропонувати, *övünmek* хвалитися, *rapor vermek* доповідати, *rica etmek* просити, *şarkı söylemek* співати, *savunmak* стверджувати, *sormak* запитувати, *söylemek* говорити/казати/сказати, *söz vermek* давати слово, *sözlerine eklemek* додати, *teklifte bulunmak* пропонувати, *tekrarlamak* повторювати, *telegraf çekmek* телеграфувати, *teyit etmek* підтверджувати, *uyarısında bulunmak/uyarmak* попереджувати/застерігати, *vadetmek* обіцяти, *vurgulamak* наголошувати, *yalan söylemek* брехати, *yanıtlamak* відповідати, *yazmak* писати, *yemin etmek* клястися/присягатися і т.ін;

- дієслова зі значенням мислення: *anlamak* розуміти, *aklına gelmek* спадати на думку/пригадувати, *belirtmek* визначати, *bilmek* знати, *değerlendirmek* розцінювати, *dikkate almak* брати до уваги, *emin olmak/ikna olmak* переконуватися, *düşünceye dalmak* міркувати, *düşünmek* думати/вважати/мислити, *farzetmek* допускати/припускати, *fikrinde taşımak* мати на увазі, *hatırlamak* згадувати/пам'ятати, *ittifak etmek* сходитися на думці, *kafaya takmak* вбити собі в голову, *kanaat getirmek* пересвідчитися, *kavramak* збагнути/усвідомити, *kuşkulанmak* сумніватися, *öğrenmek* дізнаватися/довідуватися, *öngörmek* передбачати, *planlamak* планувати, *sezmek* здогадуватися, *sonuca varmak/ulaşmak* робити висновок, *unutmak* забувати, *uydurmak* придумати, *yorumlamak* витлумачувати, *zannetmek* вважати/гадати/мати гадку і т.ін;
- дієслова зі значенням відчуття/сприймання: *beğenmek* подобатися, *bakmak* дивитися, *dinlemek* слухати, *duymak* чути, *endişe etmek* непокоїтися, *fark etmek* помічати/примічати, *farz etmek* уявляти/допускати, *gibi gelmek* здаватися, *gibi görünmek* здаватися, *gibi yapmak* вдавати, *görmek* бачити, *görünmek* виглядати, *göze çarpmak* впадати в око, *hissetmek* відчувати/почувати, *ileri sürmek* вважати, *izlemek*

слідкувати/спостерігати, *karşılama* сприймати, *olarak/şeklinde değerlendirmek/nitelendirmek* розцінювати (як), *öyle geliyor ki* здаватися/уявлятися, *rahatsız etmek* непокоїти, *rüya görmek* снитися, *seyretmek* спостерігати/дивитися, *takipetmek* стежити, *zannetmek* вважати і т.ін;

- дієслова зі значенням волевиявлення/спонування : *algılamak* поставитися (до чогось), *aramak* шукати, *arzulamak* жадати/прагнути, *bakmak* дбати, *çağırma* кликати, *denetlemek* наглядати, *dilemek* бажати, *elde etmeye çalışmak* домагатися, *emretmek* наказувати, *farzetmek* припускати, *gerektirmek* вимагати, *görevlendirmek* доручати, *gözetlemek* наглядати, *hatırlatmak* нагадувати, *idare etmek* розпоряджатися, *ilgilenmek* дбати/клопотатися, *ısrar etmek* наполягати, *istemek* хотіти/висувати вимогу, *istemek* просити/хотіти, *izin vermek* дозволяти/допускати, *karar almak* приймати рішення, *kazanmak* добиватися, *konusunda çağrı yapmak* закликати, *-ması çağrısında bulunmak* закликати, *-ması isteğinde bulunmak* бажати, *-ması konusunda uyarmak* застерігати, *-ması önerisinde bulunmak* пропонувати, *-ması uyarısında bulunmak* застерігати, *rica etmek* просити, *savunmak* наполягати, *suçlamak* звинувачувати, *talep etmek* вимагати, *tavsiye etmek* радити, *teklif etmek* пропонувати, *teşvik etmek* заохочувати, *uyarıda bulunmak* попереджати, *uyarmak* попереджати, *yakından izlemek* пильнувати, *yalvarmak* благати, *yasaklamak* забороняти, *zorlamak* примушувати/приневолювати і т.ін;
- дієслова зі значенням психічного стану: *beğenmek* подобатися, *acımak* жалкувати/шкодувати, *alışmak* звикати, *esirgemek* жаліти, *görmek* уявляти, *gülmek* сміятися, *heyecanlanmak* хвилюватися, *hoşlanmak* насолоджуватися, *kaygı duymak* непокоїтися, *korkmak* боятися/злякатися, *merak etmek* непокоїтися, *pişman olmak* жалкувати/шкодувати, *selamlamak* вітати, *sevinmek* радіти, *sevmek* любити, *utanmak* соромитися, *üzülmek* журитися/сумувати, *zevk almak* насолоджуватися і т.ін;

- дієслова зі значенням сподівання/віри : **beklemek** очікувати/чекати, **değerlendirmek** розцінювати, **gözmek** вичікувати, **inanmak** вірити, **ümit etmek** сподіватися/надіятися, **ummak** надіятися і т.ін;
- дієслова зі значенням буття та виявлення: **ayrılmak** виділяти, **aranmak** розшукуватися, **belli olmak** виявлятися, **doğrulamak** свідчити, **farklı olmak** виділятися, **görünmek** виглядати/здаватися, **ispatlamak** доводити/доказувати, **karar vermek** вирішувати, **öğrenmek** з'ясовувати, **olmak** траплятися/бувати, **ortaya çıkmak** стати відомим/очевидним, **rüyada görmek** снитися, **tespit etmek** виявляти/з'ясовувати, **vuku bulmak** статися/трапитися і т.ін;
дієслова, що означають цікавість/піклування/пошану/турботу: **-a muamele etmek** ставитися, **bakmak** піклуватися, **ilgilenmek** піклуватися/дбати, **merak etmek** турбуватися, **saygı duymak** шанувати, **yaşamak** переживати і т.ін;
- дієслова зі значенням дії : **bulmak** знаходити, **başkanlık etmek** головувати, **çabalamak** намагатися, **düşmek** падати, **eklemek** додавати/дописувати, **elde etmek** досягати, **engellemek** перешкоджати, **girmek** вступати, **gütmek** їхати, **göstermek** показувати, **ilave yapmak** додати, **öğretmek** вчити, **öğretmenlik yapmak** вчителювати, **sağlamak** забезпечувати, **sürücülük yapmak** шоферувати, **yapmak** робити, **yaşamak** жити, **yazmak** писати, **yinelemek** поновлювати і т.ін;
- дієслова зі значенням невдоволення: **darılmak** ображатися, **kızılmak** сардитися, **şikayet etmek** скаржитися і т.ін.

İsimler:

- **açıklama** заява, **and** клятва, **anlayış** розуміння, **arzu** бажання, **bulgu** факт, **cevap** відповідь, **dert** біда, **düşünce** думка, **duygu** відчуття, **emir** наказ, **endişe** побоювання, **farz** припущення, **gerçek** правда, **gereğe** підстава, **haber** звістка/повідомлення, **hayal** мрія, **hikaye** розповідь, **huzursuzluk** неспокій, **iddia** твердження, **ihbar** оголошення, **ilan** оголошення, **inanç** віра, **işaret** знак, **kanaat** переконання, **kanıt** підтвердження, **karar** рішення, **kaygı** занепокоєння, **korku** побоювання/страх, **mantık** свідомість, **rica** прохання, **ses** голос, **sevînc** радість, **sinyal** знак, **söylenti** чутка, **söz** слово, **söz** обіцянка, **şüph** сумнів, **tahmin** припущення, **talimat** розпорядження, **tavır** вигляд, **tehlike** небезпека, **teminat** запевнення/певність, **ümit** надія/сподівання, **uyarı** передбачення, **vaat** обіцянка, **yanıt** відповідь і т.ін.

Sıfatlar:

- **-a değer** вартий, **emin** впевнений, **ikna edilmiş/olmuş** переконаний, **memnun** задоволений, **mutlu** щасливий, **saygıdeğer** достойний, **sevinçli** радіий, **umursamaz** байдужий і т.ін.

Sıfat ve Zaman Berlirtici:

- **açık** очевидно/ясно, **ayıp** соромно, **belki** мабуть, **belli** відомо, **bir ihtimal ile** ймовірно, **boşu boşuna** дарма, **daha iyi** краще, **daha kötü** гірше, **doğal olarak** природно, **enteresan** цікаво, **fark etmez** байдуже, **garip** дивно, **gereksiz yere** дарма, **hoş** приємно, **ihtimal ki** ймовірно, **ilginç** цікаво, **işin gerçeği** напевне, **iyi değil** недобре, **iyi** добре/гарзд, **kesin olarak** незаперечно, **kesin** напевне, **kesinlikle** незаперечно, **kötü** погано, **kuşkusuz** безумовно, **muhtemel** можливо, **mükemmel** прекрасно, **önemli** важливо, **sevindirici** радісно, **şüphesiz** безумовно, **tabi** звичайно, **yazık** прикро/шкода/жаль і т.ін.

SONUÇ

Türk dilinin temel yapısı asıl unsurun sonda yardımcı unsurların başta olmasıdır. Her iki dilin cümlelerinde bu yapının korunduğu görülmektedir.

Unsurların cümle içindeki sıralanışları aynıdır. Yüklem genellikle sondadır. Diğer unsurlar belirtilmek istenişlerine göre yükleme yaklaşmakta, ama bütün diğer unsurlar yüklemden önce yer almaktadır.

Girişik cümle ile ilgili yaklaşımlara bakıldığında fiilimsilere yaklaşımların farklı olduğu, bu yüzden de farklı sonuçlar elde edildiği görülmektedir.

Fiilimsiler isim ve isim soylu sözcüklerden oldukça farklı ve yan anlam/yargı bildirmektedirler. Bu farklılığı şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Fiilimsiler yargı anlamı taşımaktadır: *yapmak, bekleyerek, giden*
2. Fiilimsiler tıpkı yüklem görevindeki fiiller gibi çatı eklerini alabilmektedir: *Konu ile ilgili fikirleriniz **görüşülmeden** veya **tartışılmadan kabul edilmesi** mümkün değildir.*
3. Fiilimsiler olumsuzluk ekini alabilmektedir: *Adnan Bey fikirlerinizin doğruluğunu **kabullenmeyen** kişilerden biriydi.*
4. Fiilimsiler yeterlilik fiilleriyle kullanılabilir: *Senin böyle bir şey **yapabileceğini** hiç düşünmemiştim.*
5. Fiilimsilerin, yüklem görevindeki fiiller gibi, kendine bağlı ögeleri vardır: *Senin böyle bir düşünceye nasıl kapıldığını anlayamadım. Yeni aldığım kitapları okumak bana kendimi daha iyi hissettiriyor.*

Fiilimsilerin fiil özelliklerini devam ettirmeleri, çatı ve olumsuzluk eklerini alabilmeleri, yeterlilik fiilleriyle kullanılabilmeleri ayrıca kendilerine bağlı ögeler taşıyabilmeleri yüklem durumundaki fiiller gibi kullanılabildiklerini ve yargı anlamını taşıdığını göstermektedir. Diğer isim ve isim soylu sözcüklerin bu tür kullanımları olmadığı düşüncesinden hareketle, fiilimsilerin bunlar gibi düşünülmemesi gerektiği kanısındayız.

Bir cümleyi anlamından bağımsız düşünemeyiz. Yani cümlenin dış yapısı ile birlikte iç yapısı da cümlenin kuruluşunda önemlidir. Türkçede kesik cümleler bu durumun

önemini ortaya koymakta önemli yapılardır. Kesik cümlede eksik olan kelime veya ifade cümlenin anlam ve yapısına bağlı olarak dinleyici tarafından zihinde tamamlanmaktadır. Demek ki cümlenin dış yapısı ile birlikte, iç yapısının da cümle kuruluşunda önemli bir yeri vardır. Bu düşünceden hareketle fiilimsilerle kurulu cümlelerde bir yan yargı/anlam olduğunu söyleyebiliriz. Örneklerle bu düşünceyi daha açık bir şekilde vermeye çalışırsak; *Ali yemeğini yedi ve yattı* cümlesinde iki yargı söz konusudur. Bu cümleyi *Ali yemeğini **yiyip** yattı* ya da *Ali yemeğini **yedikten sonra** yattı* şeklinde ifadelendirdiğimizde fiilimsilerle kurulu cümlelerde fiilimsiler fiil anlamını kaybetmemekte, sadece bir temel cümleye bağlı olarak ve bu temel cümleyi çeşitli yönlerden tamamlayan yan cümle halinde yer almaktadır. Başka bir örnek daha vermek gerekirse; *İşe gidemedim, çünkü hastaydım* cümlesinde iki yargı söz konusudur. Bu cümleyi *Hasta **olduğum için** işe gidemedim*. Şeklinde ifadelendirdiğimizde anlam değişmemektedir.

Sonuç olarak fiilimsilerle kurulu cümlelerde fiilimsiler yan cümle anlamı taşımakta, bu nedenle de bu tür cümlelerin basit cümle değil de, girişik cümle olarak değerlendirilmesi gerektiği kanısındayız.

Değişen dilbilim yaklaşımları, ülkemizde de mevcut dil bilgisinin yaşama alanlarını ve bakış afişini değiştirmektedir. Ne var ki bu çok yönlü çalışma ortamında hala Türkçe 19111 cümle bilgisinin yeterince açıklığa kavuşmamış olduğu görülür. Cümle bilgisi konusunda yapılacak incelemelerin kesin ve somut ölçütlere dayandırılması gerekmektedir.

Türkçenin cümle yapısı ile ilgili kesin ölçüt ve kuralları verilemeyişi, sözlerin diziliş özelliklerine kaynaklanmaktadır. Türkçede cümleler çok farklı dizilişler arz eder. Diğer dillerdeki diziliş kuralları, Türkçenin oynak diziliş yapısı için geçerli değildir. Bu durum cümle çalışmalarının şekillenmesinde ve kurallarının belirlenmesinde araştırmacılarımız için en büyük engeldir. Sözdizimi eserlerinde ele alınan cümle örnekleri, genelde üzerinde çoğu kişinin birleştiği kurallar doğrultusunda seçilen karmaşık yapılar arz etmeyen cümlelerdir. Uzun cümlelerin birkaç boyutlu olabilecek karmaşık yapılarını incelemek çok güç olduğundan, dil çalışmalarında bu durum çok az değilmiştir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- AKALIN, Mehmet. **Modern Lengüisteğe Giriş, İletişim ve Dil, Lengüistik yapılkçılık**, Ege Üniverstesi Edebiyat Fakültesi Yay., No:22, İzmir, 1983.
- ALAKAYEVA L.O., **Türk Edebiyatı (1908-1939)**, Moskova, 1959 .
- ATABAY, Neşe, ÖZEL, Sevgi, ÇAM, Ayfer, **Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi**, TDK Yay., Ankara, 2003.
- BANGUOĞLU, Tahsin, **Türkçenin Grameri**, TDK Yay., Ankara, 2000.
- BAŞKAN, Özan, **İnsan Dilinin Doğuşu**, TDK Yay., Ankara, 1969.
- BAŞKAN, Özcan., **Sözdizimi, Dilbilim ve Dibilgisi Konuşmaları- 1**, TDK Yay., No: 465, Ankara, 1980.
- BESEREK, Ahmet, **Türkçede Cümle Yapısı**, Trabzon, 1990.
- BEYATLI, Yahya kemal, **Eski Şiirin Rüzgarıyla**, Enst. Yay., İstanbul, 1967.
- BİLGEGİL, Kaya **Türkçe Dibilgisi**, Dergah Yay., İstanbul, 1964.
- BOZKURT, Fuat, **Türkiye Türkçesi**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1969.
- COWAN, H.K.J., **Statistical Determination of Linguistic Relationship**, Studio Linguistic, Berlin, 1962.
- DİZDAROĞLU, Hikmet **Tümcebilgisi**, TDK Yay., Ankara, 1994.
- DELİCE, H. İbrahim, **Türkçe Sözdizimi**, Kitabevi, İstanbul, 2003.
- EDİSKUN, Haydar, **Türk Dilbisi**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1988.
- EKER, Süer, **Çağdaş Türk Dili**, Grafiker Yay., Ankara, 2003.
- ERGİN, Muharrem, **Türk Dibilgisi**, Bayrak Yay., İstanbul, 1993.
- ERGÜZEL, Mehmet Mehdi, **Üniversite İçin Türk Dil, Yazılı ve Sözlü Anlatım**, Savaş Yay., Ankara, 2013.
- ERGÜZEL, Mehmet Mehdi, **Dil ve Kültür Üzerine Yazılar**, Yay., İstanbul, 2007.

- GENCAN, Tahir Necat, **Dilbilgisi**, TDK Yay., Ankara, 2000.
- GÜLENSOY, Tuncer, **Türkçe El Kitabı**, Akçağ Yay., Ankara, 2000.
- GÜNTEKİN, Reşat Nuri, **Çalkuşu**, İstanbul, 1939.
- HATİPOĞLU, Vecihe, **Türkçenin Söz Dizimi**, TDK Yay., Ankara, 1982.
- KARAHAN, Leyla, **Türkçede Sözdizimi**, Akçağ Yay., Ankara, 1999.
- KARAÖRS, Metin, **Türkçenin Söz Dizimi ve Cümle Tahlilleri**, Erciyes Üniversitesi Yay. No 58, Kayseri, 1993.
- KOÇ, Nurettin, **Yeni Dilbilgisi**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1996.
- MANSUROVA, O. J., **Sovremenniy turetsko- russkiy slovar /Çağdaş Türkçe- Rusça sözlük – Moskova, Vostok-Zapad**, 2005.
- MEHMETOĞLU, Alaeddin, **Türk Dilinde Bağımlı Birleşik Cümle Söz Dizimi**, Aşiyana Yay., Sakarya, 2001.
- MIRSKIY, D.S., **The History Of Russian Literature**, Overseas Publications Interchange Ltd, London, 1992.
- ÖZBALCI, Mustafa, **Yahyâ Kemâl'in Duygu ve Düşünce Dünyası**, Akçağ Yayınları, Ankara, 1996.
- ÖZKAN, Mustafa, ESİN, Osman, TÖREN, Hatice, **Yüksek Öğretimde Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2001.
- PAMUK, Orhan, **İstanbul: Hatıralar ve Şehir**, İstanbul, 2003.
- PEÇENEV, İgor, **Çalkuşu (Korolek Ptıçka Pevçaya)**, Moskova, 1999.
- POYRAZ, Timur, **Reşat Nuri Güntekin, Hayatı ve Eserlerinin Tam Listesi**, Ankara, 1957.
- PUŞKİN, Aleksandr, **Sobraniye Soçineniy**, Moskova, 1969.
- PUŞKİN, Aleksander, **Russian Stories**, Ankara, 2012.
- RİBALÇENKO, T.E., **Turetsko-russkiy i russko turetskiy slovar'/Türkçe – Rusça ve Rusça –**, Moskova, 2009.

ŞİMŞEK, Rasim, **Örnekle Türkçe Söz Dizimi**, Trabzon, 1981.

ÜSTÜNOVA, Kerime, **Türkçede Yapı Kavramı ve Söz Dizimi İncelemeleri**, Bursa, 2002.

YILMAZ, Özlem, **Türkiye Türkçesinde Eylemsi**, TDK Yay., Gramer Dizisi, Ankara, 2000.

ZÜLFİKAR, Hamza, **Yüksek Öğretimde Türkçe Yazım ve Anlatım**, Ankara, 1985.

Makaleler

- AKGÜL, Baki, “Edat Tümleçleri”, *Türk Dili Dergisi*, TDK Yay., S. 195, S. 800-810, Ankara, 1967.
- APAYDIN, Muhammet., “Yeni Bir Terim Önerisi “Birlikte Cümle”, *Türk Dili Dergisi*, TDK Yayınları, s.537, s. 222- 225, Ankara, 1996
- DEVELİ Hayati, “- sa Eki Nedir? Kip mi? Zarf- fiil mi?”, *İlmi Araştırmalar* , S.:1, s. 89 94, İstanbul, 1995.
- ERDEN, Aysu, “Cümlede Yüklemleri Tamalayan Öğeler Üzerine”, *Türk Dili Dergisi*, TDK Yay., S.: 560, s. 107-115, Ankara, 1998.
- KARAHAN Leyla., “Türkçede Birleşik Cümle Problemi”, *Türk Dili Dergisi*, TDK Yay., S.: 505, s. 19-23, Ankara, 1994.
- KARAHAN, Leyla, “Yapı Bakımdan Cümle Sınıflandırmaları Üzerine”, *Türk Dili Dergisi*, TDK Yay., s.471, Ankara, 2006.
- KONONOV Andrey., “Türkçede Birleşik Cümle Problemi”, *Türk Dil Kurultayı Bilimsel Bildiriler (1957)*, s. 179-189, Ankara, 1960.
- MANSUROĞLU, Mecdut, “Türkçede Cümle Çeşitleri ve Bağlayıcıları”, *Türk Dili Dergisi*, TDK Yay., s. 59-71, Ankara, 1999.
- MEHMEDOĞLU, Alaeddin., “Türk Dilinde Girişik Birleşik Cümle Meselesi”, *Uluslar Arası Türk Dili Kurultayı*, TDK Yay., Ankara, 1999.

Tezler

SOYHAN, Habibe, “Yahya Kemal Beyatlı’ nın Nesirlerinde Bağlı ve Birleşik Cümleler”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004.

İnternet kaynakları

(<http://www.fikralarim.com/nasrettin-hoca-fikralari>).

(<http://en.wikipedia>).

ÖZGEÇMİŞ

Valeriia Lutsenko, 10 Ekim 1989 tarihinde Ukrayna Lugansk şehrinde doğdum. Ailemin tek çocuğuyum. Öğrenimime Lugansk 26. Okul'da başladım. İlköğrenim ve lise tahsilimi bu okulda tamamladım. Üniversite hayatıma Lugansk Taras Şevçenko Üniversitesi'nde başladım. Bu üniversitenin İngilizce- Türkçe Mütercim-Tercümanlık bölümü mezunuyum. 2012 yılından itibaren Lugansk Taras Şevçenko Üniversitesi'nde Türkçe öğretmenliği yapmaktayım. Halen Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Yüksek Lisans eğitimime devam etmekteyim.